

535
473

Sabirov D.M., Gazizov A.Z., İsmailova B.X.

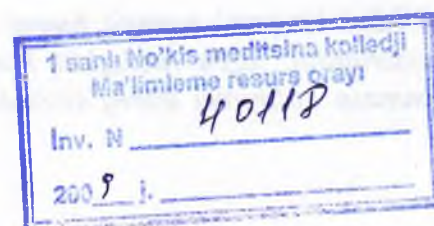
Meditssinalıq manipulyatsiyalar

O'zbekiston Respublikasi Den Sahlqti saqlaw ministrliqi
Meditsinaliq bilmendiriwdi rawajlandiriw oray
Tashkent shipakerler qa'nigeligin arttiriw instituti

MEDITSINALIQ MANIPULYATSİYALAR

NO'KIS
«BİLİM»
2009

Avtorlar: Sabirov D.M. — *m.i.d., professor.*
Gazizov A.Z. — *joqari da'rejeli shipaker.*
Ismailova B.X. — *m.i.k., joqari da'rejeli shipaker.*

Pikir bildirishilar: 1. Abduraxmanov M.A. — *m.i.d., Tashkent meditsina akademiyasi Ferg'ana filiali direktori.*
2. Tuxtasinov I.A. — *m.i.d., Ferg'ana qalasi, 1-sanli meditsina kolledji direktori.*

Awdarmashi: Sh. Tlewniyazov — *joqari da'rejeli xirurg shipakeri, No'kis qalasi, 3-sanli meditsina kolledji direktori.*

Juwapli redaktori: Q. Baetov.

Bul qollanbadan meditsina kolledjlerinin' oqirishlari, a'meliyat ha'mshiralari, sonday-aq meditsina ha'mshiralari qa'nigeligin arttirir kurslarinda paydalanwları mu'mkin. Den Sawliqtı saqlaw ministrliginin' meditsinaliq bilimlendiriwdi rawajlandirir orayı metodikalıq ken'esinde ko'rip shig'ıl'g'an ha'm maqullang'an. 2007-jıl 07.09 Bayanlama.

ISBN 978-9943-304-99-3

© "Voriz-Nashriyot" JSHJ, 2007
Sabirov D.M., Gazizov A.Z. 2007
Qaraqalpaqshag'a awdarma
© "Bilim" baspası, 2009

Bul kitaptın' avtorlıq huqıqı nızam menen qorg'alg'an. Bul basılımnın' hesh bir bo'limi avtorlardın' jazba razılıg'ısız kompyuter miyine kiritiliwi, basqa jol menen ko'shirip basılıwı yamasa ko'shiriwi qadag'alanadı.

MAZMUNI

Kiris so'z.....	4
1. Da'rilik zatlardi inektsiyaliq jollar menen jiberiw.....	5
2. Da'rilik zatlardi ampuladan ha'm flakonnan shprintske tartip aliw.....	5
3. Teri arasi ha'm teri asti inektsiyalari.....	6
4. Bulshiq et arasi inektsiyalari.....	10
5. Vena ishi inektsiyalari.....	14
6. Vena ishine eritpelerdi tamshilap jiberiw.....	18
7. Periferiyaliq venalardi kateterlew.....	23
8. Ishki palwan-su'yek asti venasin kateterlew.....	24
9. Orayliq venadag'i kateterlerdin' ku'timi.....	29
10. Pulsti o'lshew.....	30
11. Arteriyaliq basimdi o'lshew.....	34
12. Orayliq vena basimin o'lshew.....	36
13. Elektrokardiogramma aliw texnikasi.....	39
14. Asqazandi zondlaw ha'm juwiw.....	41
15. Zond arqali enteral awqatlandiriw.....	43
16. Klizmalar. Gaz shig'ariwshi naysham qoyiw.....	43
17. Sidik qabin kateterlew. Sutkaliq sidikti jynaw.....	50
18. Kompresler.....	52
19. Gorshishnik qoyiw. Bankali massaj.....	53
20. Dene temperaturasin o'lshew.....	57
21. Qan gruppalarin ha'm rezus faktordi anqlaw.....	62
22. Qan ag'iwdi toqtatirw.....	64
23. Transport immobilizatsiyasi.....	69
24. Kislorod ingalyatsiyasi.....	70
25. Dem aliw jollarinin' o'tkiziwshen'ligin ta'miyinlew.....	73
26. Traxeobronxial trakt sanatsiyasi.....	74
27. To'mengi traxeostomiya. Traxeostomiyanı ku'tiw.....	78
28. Traxeya intubatsiyasi.....	79
29. O'kpe jasalma ventillyatsiyasi.....	82
30. Monitor baqlaw.....	85
31. Ju'rek defibrillyatsiyasi.....	86
32. Ju'rekti sırtınan massaj etiw.....	90
33. Klinikaliq o'lim.....	93
34. Ju'rek-o'kpe reanimatsiya payıtında da'rilik zatların jiberiw jolları.....	94
35. Ju'rek-o'kpe reanimatsiyasi.....	95

Kiris so'z

G'a'rezsizlik jillarında O'zbekstan Respublikasi den sawliqti saqlaw ha'm meditsinaliq bilimlendiriw sistemasında u'lken o'zgerisler ju'z berdi. Meditsinani, bilimlendiriwdi reformalawda den sawliqti saqlawdı sho'lkemlestiriw, diagnostika ha'm emlew usıllarına kadrlardı tayarlaw ha'm oqıtıwda zamang'a say qatnas jasaw talapların qoyadı. Meditsina xızmeti xızmetkerlerine, shıpakerlerge ha'm orta meditsina xızmetkerlerine o'z-o'zinen talaplar ku'sheymekte. Bunda orta meditsina xızmetkerlerinin' roli arttı. Orta meditsina xızmetkerleri ka'siplik wazıypalardı ormlaw barısında nawqaslarg'a tu'rli meditsinaliq manipulyatsiyalardı qollanıwına tuwra keledi. Manipulyatsiyalardı professional sheberlik penen orınlawdı, oqıp-u'yreniw ushın bolsa, bar bolg'an meditsinaliq a'debiyatlarda bul temag'a jeterli da'rejede orın ajratılmag'an. Sol sebepli, o'z aldına meditsinaliq manipulyatsiyalarg'a bag'ishlang'an, su'wretli materiallarg'a bay, zamanago'y kompyuter texnologiyaları tiykarında jazılg'an a'debiyatlarg'a u'lken mu'ta'jlikler sezilmekte. Bul qollanba belgili bir da'rejede usı mu'ta'jliklerdi qanaatlandıırıwg'a arnalg'an. Qollanbada meditsinada qollanılatug'ın tiykarg'ı manipulyatsiyalar usıllar ko'rsetilgen.

O'zlestiriwdi an'satlastırıw ushın tekstler algoritm tu'rinde berilgen ha'm basqışpa-basqış maksimal tu'rde su'wretler arqalı ko'rsetilgen. Bunnan basqa kritikalıq jag'daylardı saplastırıwdag'ı meditsinaliq manipulyatsiyalarg'a ayrıqsha itibar qaratılg'an. Qollanbadan meditsina kolledjleri oqıwshıları, meditsina ha'mshiraları ha'm meditsina institutları baslang'ış kursları studentleri paydalanıwı mu'mkin.

Avtorlar usı qollanbanı tayarlawda ja'rdem bergen barlıq ka'sipleslerine o'z minnetdarshılıg'ın bildirgen halda kitap oqıwshılarınan kitap haqqımdag'ı pikir ha'm usınıslardı ku'tip qaladı.

Avtorlar.

Da'rilik zatlardı inektsiyalıq jollar menen jiberiw

Da'rilik zatlardıń parenteral (asqazan-ishek sistemasın shetlep o'tıp) jol menen organizmge kiritiliwine inektsiya delinedi. Da'ri-da'rmaqlardı teri arasına, teri astına, vena ishine ha'm bulshıq et arasma denenin' tu'rli boslıqlarına jiberiw mu'mkin. İnektsiyalıq usıllar qısqa waqıt ishinde emlew na'tiyjesin alıw, da'rilik zatlardı anıq dozalaw, da'ri jiberilgen orında onın' maksimal kontsentratsiyasın payda etiw mu'mkinshiligin beredi. İnektsiya ha'm venag'a quyılardı a'melge asırıp atırǵanda aseptika ha'm antiseptika qag'ıydalarına qatan' boysıng'an halda o'tkeriw: tek bir ma'rte isletiletug'ın shprits, iyne ha'm sistemalardan paydalanıw. İnektsiya isletug'ın jerge, qollarg'a a'bden zıyansızlandırıw isletiliwi kerek. İnektsiya ushın isletiletug'ın barlıq a'sbaplar ha'm eritpeler steril bolıwı tiyis. İnektsiyanı islew ushın iyneni inektsiya isletug'ın orıng'a qanday mu'yesh astında ha'm qanday teren'likte kiritiwdi tuwrı tan'lap biliw tiyis. İyneler ha'r qıylı uzınlıqqa (16 mm den 90 mm ge deyin) ha'm diametrge (0,4 ml den 2 ml ge deyin) iye boladı. Solay etip, teri arası inektsiyası ushın 16 mm uzınlıqqa ha'm 0,4 mm diametrge, teri astı inektsiyasına 25 mm uzınlıqqa, 0,6 mm diametrge, vena ishine 40 mm uzınlıqqa 0,8 mm ha'm bulshıq et arası inektsiyası ushın 60 mm uzınlıqqa ha'm 0,8 — 1 mm diametrge iye iyne kerek boladı. İynelerdin' ushının' kesimi de ha'r qıylı boladı. Vena inektsiyası iynesinin' kesimi 45° mu'yesh astında boladı. Teri arası iynesinin' kesimi onnan da o'tkirirek boladı.

Ampuladan eritpe tartıp alıw

1. Manipulyatsiyadan aldın qolların'ızdı sabınlap juwın', 3 — 5 ml 70° li spirt penen tazalan' ha'm kepkenshe ku'tin'.
2. Da'risi bar ampulanı alın'. Atın oqın' ha'm onın' dozası menen saqlanıw mu'ddetine itibar berin'. Manipulyatsiya betine salıstırın'.
3. Ampulanın' tarayg'an bo'limine keskish (metall yamasa qum bo'leksheli) ja'rdeminde sıziq tartın'. Arnawlı zavodta sindırılıwı an'sat etip, sinatug'm ornına ren'li noqat (belgi) qoyıp islep shıg'arılǵ'an ampulalarg'a sıziq tartıw sha'rt emes. Spirt sin'dirilgen paxta bo'legi menen ampula moynın jaqsılap tazalan'. Ampulanın' ushınan spirtli paxta menen uslap turıp, om sindırın'.
4. Ashılǵ'an ampulanı shep qolın'ızg'a uslan' ha'm tayarlang'an shpritsti on' qolın'ızg'a alıp, iyneni ampulag'a kirgizin'. Shprits porshenin a'ste tartıp, kerekli mug'dardag'ı da'rilik zattı shpritske tartıp alın'.
5. İyneni ampuladan shıg'arın', shpritsten ajratm' ha'm shpritske inektsiya ushın taza iyne ornatin'.
6. Shpritsti vertikal jag'dayda uslap alın'. Porshendi a'ste basıp, shpritstin' ishindegi hawanı iyne ushınan eritpe tamshıları payda bolǵ'anınsha shıg'arıp jiberin'.

7. İynege steril qaqpag'ın kiydirin' ha'm lotokqa inektsiya islenetug'ın orındı tayarlag'ansha alıp qoyın'.

Flakonnan inektsiya ushın eritpe tartıw

Kerekli u'skeneler: shprints, 2 dana iyne, pintset, lotok, paxta bo'lekleri, spirt.

Manipulyatsiyanı orınlaw;

1. Qolların'ızdı sabınlap juwın', 3—5 ml 70° spirt penen artın' ha'm kepkenshe ku'tin'.
2. Da'ri salıng'an flakondı alıp, atın oqın', dozası ha'm saqlamw mu'ddetine itibar berin'. Manipulyatsiya betine salıstırın'.
3. Pintset yamasa qısqısh penen rezina tıg'mdı qaplap turg'an alyuminiy (plastmassa) qaqpag'ın ashın'.
4. Paxta bo'legine spirt sin'dirip, rezina tıg'ındı tazalan'.
5. Aldınnan tayarlap qoyılğ'an, eritpe tartılğ'an shprints iynesi menen flakon rezina tıg'ının tesin' ha'm eritpesin flakong'a jiberin'.
6. Shpritsti flakonnan shıg'arıp, flakondı shayqan'.
7. Da'rilik zat tolıq erigennen keyin, flakondı to'n'kerin' ha'm shprints iynesin flakong'a kirgizin' ha'm kerekli mug'darda da'rilik zattı shprintske tartm'.
8. İyneni shprints penen flakonnan shıg'arıp alın' ha'm inektsiya islew ushın iyneni almastırın'.
9. İynege steril qaqpag'ın abaylap kiydirin' ha'm lotokqa inektsiya islenetug'ın orındı tayarlag'ansha alıp qoym'.

Teri arası inektsiyaları

Teri arası inektsiyaların allergologiya, fizioterapiya ha'm basqa da meditsina tarawlarında diagnostikalıq tekseriw ushın qollanıladı.

İnektsiya bileklerdin' ishki ta'repinde a'melge asırıladı.

Kerekli u'skeneler: steril qolg'ap, steril lotok, paxtalı tamponlar, kelte (2—3 sm) iyneli shprints, spirt.

Nawqasqa manipulyatsiyanın' a'hmiyeti ha'm da'rilik zat haqqında mag'lıwmat berin'.

Nawqastın' jag'dayı: otırg'an yamasa jatqan halda.

Manipulyatsiyanın' orınlanıwı:

1. Manipulyatsiyadan aldın qolların'ızdı sabınlap juwıp, qolg'ap kiyin'.
2. Shprintske kerekli mug'darda da'rilik zatın joqarıda ko'rsetilgen qag'ıydağ'a tiykarlanıp tartıp alm'.
3. İnektsiya islenetug'ın orındı 3—5 ml 70° spirt sin'dirilgen paxta menen jaqsılap tazalan'.

Ampuladan eritpeni tartıp aliw

1 Kerekli a'shap-u'skeneler

5 Ampulanın' ushman spirtli paxta menen uslap sindiriw

2 Ampulamn' tarayg'an bo'limine keskish ja'rdeminde sızıq tartıw

6 Ampuladan eritpeni shprintske tartıp aliw

3 Paxtag'a spirt sin'diriw

7 Shpritstin' iynesin joqarı qaratıp hawasın shıg'arıp jiberiw

4 Spirt sin'dirilgen paxta menen ampulamn' moynın tazalaw

8 İynege sterillengen qalpaqsha kiydiriw

Flakonnan inektsiya ushın eritpeni tartıw

1 Pintset penen flakonnnıń alyuminiy qaqpag'ın ashıw

5 Tayar eritpeni shprintske tartıw

2 Rezina tıg'ındı spirtli paxta menen tazalaw

6 Shpritstin' iynesin joqarı qaratıp hawasın shıg'arıw

3 Flakonnnıń rezina qaqpag'ım tesip, eritiwshini flakong'a kirgiziw

7 İynege sterillengen qaqpaqsham kiydiriw

4 Shpritsti flakonnan shıg'arıp, flakondı silkitiw

8 Tayar eritpeli shpritsti lotokqa salıw

4. İneksiya islenetug'in orının' terisin shep qolın'ızdın' 1—2 barmaqları menen tartın'.
5. İyne ushının' keşimin joqarığ'a qaratıp, teri astı qabatına, teri ju'zine derlik parallel (10° — 15° mu'yesh astında) tu'rde, 4—5 mm teren'likke kirgizin'.
6. Shep qolm'ızdı shprints porshenine o'tkerin' ha'm onı a'ste basıp, da'rilik zattı teri arasma «limon qabıg'ı» ko'rinishindeki aqshıl tompaqsha payda bolg'ang'a deyin shama menen 0,1 ml ko'lemde jiberin'.
7. İyneni shıg'arıp alın'. İneksiya ornın spirt penen artıw kerek emes.
8. Da'rilik zat jiberilgende terinin' jergilikli reaksiyasın baqlap turıw kerek boladı.

Teri astı inektsiyaları

Teri astı may qabatı qan tamırlarına og'ada bay. Sonlıqtan da'rilik zatlardı teri astınan jiberiwde awız boslıg'ınan qabıl etkenge qarag'anda tezirek sorıladı ha'm erte ta'sir etedi. Teri astı inektsiyaların kishi diametrli iyne menen 15 mm teren'likke 2 ml ge deyin eritpeler jiberilip a'melge asırıldı. Bul ko'lemdeki da'rilik zatlar tez sorıladı ha'm teri astı may qabatına zıyanlı ta'sir ko'rsetpeydi.

Da'rilik zatların teri astına jiberiwde iynnin' sırtqı ta'repi, sannın' aldı-sırtqı ta'repi, jambastın' joqarg'ı-sırtqı bo'legi, qarının' aldın'g'ı diywalı (kindiktin' a'tırıp), jawırın astı bo'limi ju'da' qolaylı. Bul orınlardı terisi qolg'a an'sat qatlanadı ha'm qan tamırlar, nervler, su'yek u'sti perdesinin' zıyanlanıwqa'wpi joq.

İneksiya islengen orında qızarıw, jaman sorılğ'an da'slepki inektsiyalardan qalg'an infiltratlar, teri astı kletshatkasının' isiwi yamasa qızarıp isiniwinin' basqa da belgileri bolsa, onda inektsiya terinin' basqa jerine ko'shiriledi.

Kerekli u'skeneler: sterillengen lotok, paxtalı tamponlar, iyne ha'm shprints, spirt, sterillengen qolg'ap (ayırım jag'daylarda leykoplastır).

Nawqasqa manipulyatsiyanın' a'hmiyeti haqqında tu'sinik berin'.

Nawqastın' jag'dayı: tik turg'an, otırğ'an yamasa jatqan halında.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Manipulyatsiyadan aldın qolların'ızdı sabınlap juwın', qolg'ap kiyin'.
2. Shprintske kerekli mug'dardag'ı da'rilik zattı ko'rsetilgen qag'ıyda tiykarında tartıp alın'.
3. İneksiya islenetug'in oring'a joqarıdan to'menge 2 ma'rte 70° spirt sin'dirilgen paxta bo'legi menen, da'slep ha'mme jerine, keyin tikkeley shanshıw islenetug'in orında su'rtin'.
4. Spirtli paxta bo'legin shep qolın'ızdın' 5-barmag'ı astına qoym'.
5. On' qolın'ızg'a shprintsti alın': 2-barmaq penen iyne kanyulyasın, 5-barmaq penen shprints porshenin, 3—4 barmaqlar menen tsilindr to'mennen, 1-barmaq penen joqarısınan uslan'.

6. İneksiya islenetug'ın jerdin' terisin shep qolın'ız benen qısımlap uslap, qabat payda etin'.
7. İyneni 45° mu'yesh astında terinin' qabatlang'an tu'bine 1—2 sın teren'likke iyne uzınlıg'ının' $\frac{2}{3}$ bo'limine, ko'rsetkish barmag'ın'ız benen iyne kanyulyasın uslap turg'an halda shanshın'. Teri astı inektsiyalarında iyne ushı kesimi joqarig'a qarag'an bolıwı kerek.
8. Shep qolın'ız benen porshendi basıp, da'rilik zattı jiberin' (shpritsti bir qolın'ızdan ekinshisine alman').
9. İyneni kanyulyasınan qosıp uslap, shprints penen shıg'arıp alın'. İyne ornına spirtli tampon qoyın'.
10. İneksiya ornın spirtli paxta menen jen'il uwqalap qoyın'. Keyin paxtanı alıp taslan'. Eger de shanshıw islengen orınnan qan shıqsa, tampondı waqıtsha leykoplastır menen jabıstırıp qoyın'.

Bulshıq et arası inektsiyaları

Ha'mme da'rilik zatlardı teri astına jiberiwge bolmaydı. Olardıń ayırımları awırıw keltirip shıg'aradı ha'm infiltratlardıń payda bolıwına sebepshi boladı. Bulshıq etlerde qan ha'm limfa tamırlarının' ko'pligi da'rilik zatlardıń tolıq ha'm tez sorılıw mu'mkinshiligin jaratadı.

Sol sebepli, da'rilik zatlardı jiberiwden tezirek na'tiyje alıw kerek bolg'anda, teri astına qarag'anda bulshıq et arasın tan'law maqul. Bulshıq et inektsiyaların denenin' bulshıq et qabattı jaqsı rawajlang'an u'lken qan tamırları ha'm nerv tamırlarınan alısıraq orınlarg'a qollanıladı. Teri astı may qabatının' qalın'lıg'm esapqa alg'an halda iynenin' uzınlıg'ı tan'lanadı. Sebebi, iyne bul qabattan o'tıp, ushı bulshıq et arasına jetip barıwı kerek. Qalın' teri astı may qabatına ineksiya islewde 60-80 mm, ortasha qalın'lıqtag'ı teri astı may qabatına 40 mm li iynelerden paydanıladı.

Bulshıq et arasına da'rilik zatlar jiberiw arqalı na'tiyjege tez (15-30 minut ishinde) erisiledi. Bulshıq et arasına jiberiletug'ın da'rilik zat ko'lemi 10-20 ml den aspawı kerek.

Bulshıq et arası inektsiyaları ushın denenin' qolaylı orınları jambas bulshıq eti, san bulshıq eti, denenin' to'mengi orınlarda isiniw jag'dayları bolg'anda, iyin ha'm jawırın astı bulshıq etleri qolaylı boladı.

İynenin' ku'tilmegende qan yamasa nerv tamırına tu'siwi og'ada qa'wipli. İynenin' otırıw nervine tu'siwi ayaqtın' tolıq yamasa bir bo'liminin' paralijın keltirip shug'arıwı mu'mkin. Da'rilik zattın' tamır ishine tu'siwi de, awır aqıbetlerge alıp keledi. Bulshıq et arasına qozdırıwshı ta'sir ko'rsetetug'ın (magniy sulfat) a'ste sorılatug'ın (bitsillin) sıyaqlı da'riler jiberiledi. Sonın' ushın da'rilik zatlardı teri astına emes, anıq bulshıq et arasına jiberiw kerek boladı.

Teri arası inektsyalari

İnektiya islew ornın spirt penen artıw

İyneni teri arasına kirkiziw

Da'rilik zattı teri arasına jiberiw

Da'rilik zat payda etken isiksheler

İnektiya islew ornın spirt penen artıw

İyneni teri astına kirkiziw

Da'rilik zattı teri astına jiberiw

İyneni shıg'arıp alıw

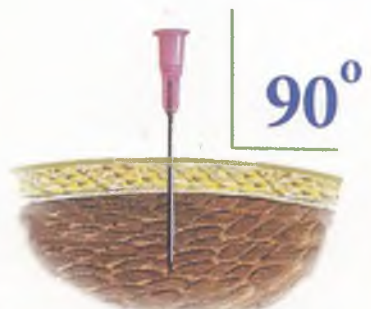
İnektiya islengen oring'a spirt sin'dirilgen paxta qoyıw

Teri astı inektsiyaları

Bulshiq et arası inektsiyaları

1 Jambas-san bo'limine inektsiya islew ornın anıqlaw

Shprints ha'm iyneni tuwrı jaylastırıw

İyneni shanshıp, shprints porshenin artqa tartıp ko'riw

5 San bo'liminde inektsiya ornın anıqlaw

4 Da'rilik zattı jiberiw

6 İyne ha'm shpritstin' tuwrı jaylastırılıwı

7 Da'rilik zattı jiberiw

8 Delta ta'rızı bulshiq ette inektsiya ornın anıqlaw

Nawqastın' jag'dayı: Qarnı menen yamasa jambaslap jatqan, ayag'ın sozg'an halda jatqarıw kerek. Sol jag'dayda g'ana bulshıq etler maksimal bosasadı. Joqarıdag'ı ayaqtı dizeden ha'm sannan, jambas bulshıq etin bosastırıw ushın bu'giledi. Jambasta bulshıq et arası inektsiyasının' ornın anıqlaw. Jambastın' otırıw bo'liminen dize astı shuqırshasının' ortasına qaray vertikal sızıq ju'rgizin', gorizontaı sızıqtı bolsa san su'yeginin' u'lken verteli boylap tartın'. Bul sızıqlar jambastı 4 kvadratqa bo'ledi. U'lken verteldi sıypalap, jambas-san buwının ha'reketke keltiriw arqalı tabıwg'a boladı. Joqarg'ı-sırtqı kvadrantında, u'lken quyımshaq bulshıq et astında orta ha'm kishi quyımshaq bulshıq etleri jaylasadı. Joqarg'ı-sırtqı kvadrantının' to'mengi-medial bo'leginde teri astı may qabatı jaqsı rawajlang'an. Sonlıqtan inektsiyanı joqarg'ı-sırtqı kvadrantının' joqarg'ı-sırtqı bo'leginde, quyımshaq su'yegi qaptalınan shama menen 5—8 sm pa'sten a'melge asırıw usınıs etiledi. Gorizontaı sızıq astında, perpendikulyar boylap, otırıw nervi ha'm to'mengi quyımshaq arteriyası o'tedi. İnektsiya waqtında bunı yadtan shıg'armaw kerek.

Sanda bulshıq et arası inektsiyası ornın anıqlaw

Sanda inektsiyanı ken' lateral bulshıq etke, sannın' ortan'g'ı bo'leginde a'melge asırıladı. İnektsiya ornın anıqlaw ushın on' qol alaqaandı san su'yegi basınan 1-2 sm to'men qoyın', shep qolın'ızdı dize qaqpag'ınan 1—2 sm joqarıg'a jaylastırın'. Qolın'ızdın' u'lken barmaqları bir sızıq tuwrısında bolıwı kerek. İnektsiya ornı qollardın' bas ha'm ko'rsetkish barmaqları payda etken ornının' orayında jaylasadı. San bo'legine inektsiya islegende shpritsti tap jazıw perosın uslag'anday etip uslaw kerek.

İyin bulshıq et arası inektsiyasının' ornın anıqlaw

Delta ta'rizli bulshıq et inektsiyası tek ayrıqsha jag'daylarda basqa jerlerge inektsiya islew mu'mkinshiligi bolmag'an jag'daylarda g'ana islenedi. İnektsiya ornı, tiykarınan jawırın su'yeginin' akromial o'sigi ha'm ushı iyinnin' ortasında jaylasqan sha'rtli u'shmu'yeshlik ortasında, akromial o'siginen shama menen 3,5-5 sm to'mende jaylasadı.

Nawqastın' jag'dayı qaysı jerge inektsiya islew rejelestirilgenligine baylanışlı boladı. Eger de quyımshaqqa islenetug'ın bolsa, qarın menen jatıp yamasa jambaslap jatqarılardı, sang'a islegende shalqasına, dize buwınnan ayaqtı biraz bu'gip yamasa otırg'an halda, iyinge bolsa otırg'an yamasa jatqan halda.

Kerekli u'skeneler: shprints ha'm iyneler, spirt, paxta, lotok, sterillengen qolg'ap.

Bulshıq et arası inektsiyasın orınlaw

1. Qolların'ızdı sabınlap juwın'. Sterillengen qolg'ap kiyin'.
2. İnektsiya ornın anıqlan'.

3. İneksiya islenetug'ın oring'a joqarıdan to'menge 2 ma'rte spirt sin'dirilgen paxta bo'legi menen, da'slep diametri 7—8 sm li ken' ornı, keyin tikkeley shanslıw ornın tazalan'.
4. Spirtli paxta bo'legin shep qolın'ızdın' 5-barmag'ı astına qoyın'.
5. Shpirtsti on' qolın'ızg'a alın': 5-barmaq iyne kanyulyasında, 2-barmag'ın'ız shpirts porsheninde bolsın. 1—3—4 barmaqlar menen shpirtstin' tsilindrin uslan'.
6. İneksiya islenetug'ın orının' terisin shep qolın'ızdın' 1—2 barmaqları menen tartıp, terini fiksatsiya etin'.
7. İyneni tigrine 90° mu'yesh astında, teri u'stinen 8—10 mm qaldırıp bulshıq etke kirgizin'.
8. İyne ushı qan tamırına tu'skenligine isenim payda etiw ushın shep qolın'ız benen shpirts porshenin azmaz artqa tartın'. Eger shpirtste qan payda bolsa, ineksiya ornına spirtli paxta tampon qoyıp, iyneni tartıp alın'. Tampondı biraz waqıt basıp turın'. Manipulyatsiyanı qarama-qarsı ta'repten orınlan'. Qan payda bolmasa shep qoldın' 2—3 barmaqları menen shpirtstin' tsilindrin uslan'. 1-barmaq penen shpirtstin' porshenin basıp, da'rilik zattı jiberin'.
9. Shep qolm'ızdag'ı 3-spirtli paxtanı ineksiya ornına qoyın'.
10. İyneni on' qolın'ız benen tartıp alın'. Spirtli paxtanı almay turıp ineksiya ornın jen'il uwqalaw arqalı massaj islen'.
11. İynege qalpaqshasın kiygizbesten shpirtsten ajıratıp, zıyansızlandırıwshı eritpege taslan'.

Vena ishi inektsiyaları

Vena ishi inektsiyalarında da'rilik zatlar tuwrıdan-tuwrı qan ag'ımına tu'sedi. Sol sebepli, aseptikag'a qatan' a'mel etiw (qoldı juwıw, qolg'a, nawqastın' terisin tazalaw ha'm t.b.) kerek.

Da'rilik zattı venag'a jibergende sol waqıtta-aq ta'sir etedi. Venag'a basqa parenteral jol menen jiberip bolmaytug'm da'rilik zatları jiberiw mu'mkin.

Vena ishi inektsiyaları ushın shıg'anaq buwını venalarınan ken' paydalanıladı. Olar u'lken diametrli, terinin' betinde jaylasqan ha'm jılısıwshan'lıg'ı az. Bilek ha'm shıg'anaq teri astı venaları birigip, shıg'anaqtın' en' u'lken venası — shıg'anaq ha'm orta venasın payda etedi. Bul venanı basqa venalarg'a qarag'anda ko'birek punktsiya islenedi. Ko'pshilik jag'daylarda vena teri u'stinen anıq bo'rtıp ko'rinip turadı. Bazı bir adamlarda vena ko'rinbewi ha'm sıypalap tabılmaw mu'mkin. Ayırım jag'daylarda alaqaannın' u'stingi venaları, bilek ha'm ayaq venaları da punktsiya qılınadı. Ayırım jag'daylarda jılısqısh venalar ushırasadı. Manipulyatsiya waqtında bunday venanı punktsiya islew ushın terini tartıp fiksatsiya islenedi. Esinen tang'an, awır nawqaslarda ko'p jag'daylarda venalar bosasqan halında boladı. Bunday

Qol ha'm ayaq venalari

Vena ishi inektsiyalari

Kerekli a'sbap-u'skeneler

Jgut qoyiw

Pintset penen sterillengen paxtani aliw

Paxtag'a spirt sin'diriv

İneksiya islenetug'm bo'limge spirt su'rtiw

İynenin' qaqpag'm ashiv

Vena ishi inektsiyalari

7

Hawa bolsa shig'arip jiberin'

8

Vena punktsiyasi

9

Shprits porshenin artqa tartip turiw

10

Jguttı bosatıw

11

Da'rilik zatti jiberiw

12

Shpritsti shig'arip alıw

13

İnektsiya ornına spirtli paxta qoyıw

14

İnektsiya ornına spirtli paxta qoyıw

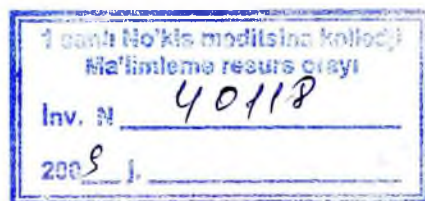
venalardı punktsiya islew ju'da' qıym. Bunday jag'dayda qol barmaqların bir neshe ma'rte mush halında tu'yip-jazdırıladı ha'm mush qısılg'an halında uslap turıladı. İnektiya islenetug'ın oring'a shappatlap urıw da venanın' qang'a tolıwın jaqsılaydı. Punktsiyadan keyingi tiykarg'ı wazıypa iyneni durıs fiksatsiya etiw bolıp tabıladı. Jaqsı bekkemlenbegen iyne o'z ko'sheri a'tırıpında aylanıp, tegislik boylap jılıp, qan tamırın jaraqatlawı, tamırdan shıg'ıp ketiwi na'tiyjesinde gematoma payda bolıwı, eritpe teri astına ketip qalıwı mu'mkin. Geyde gematoma payda bolıwında iyne venanın' diywalın tolıq tesip o'tip ketiwi sebep boladı. Bul jag'day ko'birek ushlı, bir ma'rte isletiletug'm iynelerden paydalanılg'anda ushırasadı. Gematoma payda bolg'anda, tıg'ız baylap qoyıladı ha'm punktsiya basqa jerge islenedi.

Nawqasqa manipulyatsiyanın' ha'm da'rinin' a'hmiyeti haqqında mag'lıwmat berin'. **Kerekli u'skeneler:** Sterillengen lotok, 40—60 mm li iyneli shprintsler, da'rilik zat, 70° li spirt, paxta, jgut, kleyonkalı ko'pshikshe, su'lgı, sterillengen qolg'ap, isletilgen ampulalar ha'm flakonlar ushın ıdıs.

Nawqastın' jag'dayı: shalqasına jatqan yamasa otırg'an halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolların'ızdı sabınlap juwın' ha'm jeke taza su'lgı yamasa qag'az su'lgı menen tazalap keptirin'. Qolların'ızdı 3—5 ml 70° li spirt penen tazalan'.
2. Da'rilik zattı shprintske tartm'.
3. Qoldı jazdırg'an halda alaquadı joqarig'a qaratıp, shıg'anaq astına kleyonkalı ko'pshikshe qoyın' (qol shıg'anaq buwınında maksimal jazdırılıwı ushm).
4. Ko'ylek yamasa salftka u'stinen jguttı iyinnin' to'mengi u'shligine tek g'ana venalar qısılwı ushın ku'sh penen qoyın'. Bilek arteriyasının' sog'ıp turıwı o'zgermewi kerek. Jguttın' bawı to'menge, bos ushları joqarig'a qarap turıwı, za'ru'r bolg'anda an'sat ha'm tez sheshiliwi kerek.
5. Venanı qan tolıp ja'ne de isindiriw ushın nawqasqa mushın bir neshe ma'rte tu'yip ha'm ja'ne jazdırıw kerekligi usınıs etiledi.
6. Sterillengen qolg'ap kiyin'.
7. Bilektin' buwın a'tırıp terisine oraydan periferiyag'a qaray, aylanba ha'reket penen 60—90° lı spirt sin'dirilgen birinshi paxta bo'legi menen tazalan'.
8. Shpřitsti on' qolın'ızg'a alın'. Ko'rsetkish barmaq penen iyne fiksatsiya etin'. Qalg'an barmaqlar menen shprints tsilindirinin' u'stinen uslan'.
9. Shpřitste hawa joqlıg'ın tekserin'. Eger onda mayda hawa bo'leksheleri ko'p bolsa, shpşitstin' iynesin joqarig'a qaratıp vertikal jag'dayg'a keltirin' ha'm onı silkip, mayda hawa bo'lekshelerinen bir u'lken hawa ko'bikshesin payda etin' ha'm keyin shep qoldın' bas barmag'ı menen shprints porshenin basıp, hawanı shıg'arıp jiberin'.
10. Shep qohn'ız benen 2 spirtli paxta bo'legin alıp, inektsiya islenetug'ın orındı tazalan'. Shep qoldın' 1—2 barmaqları menen punktsiya islenetug'ın orınnın' terisin biraz tartm'.

11. İyneni venag'a parallel, kesimin joqarig'a qaratıp, terini 45° mu'yesh astında tesin'. Keyin onnan o'tkirirek mu'yesh astında vena diywalın tesin' (boslıqqa tu'sip qalıw jag'dayın sezesiz) ha'm iyneni ja'ne biraz ishke kirgizin'.
12. Shep qol menen shprints porshenin artqa tartın'. Shpritste qan payda bolıwı kerek (iynenin' venag'a tu'skenin anıqlaw ushın).
13. Eger de venalar jaqsı rawajlang'an bolsa, venopunktsiyanı bir basqışta-aq (teri ha'm venanı) orınlaw mu'mkin.
14. Jguttı shep qolın'ız benen bosatın'. Nawqasqa mushın jazdırıw kerekligin aytın'.
15. On' qolın'ız benen shprints tsilindrin qıymıldatpay uslap turıp, shep qolın'ız benen a'ste shprints porshenin basın' ha'm da'rilik zatın venag'a jiberin'. Son'ında shprints ishinde 1 ml da'rilik zatm qaldırın'.
16. İneksiya ornına spirtli paxta bo'legin qoyıp ha'm artqa shaqqan ha'reket penen iyneni tartıp alın'.
17. Spirtli paxta bo'legin qoyıp, nawqastın' qolın bu'kken halda 5 minut uslap turıwın eskertin' (qan ketiwdin' aldın alıw ushın).
18. Shprints ha'm iyneni qaqpag'ın jawmasta a'meldegi buyırıqlarg'a sa'ykes keletug'ın dezinfektsiyalawshı eritpege taslan' (kiydiriw kerek emes). Eger onı kiydiriw kerek bolsa, bir qol usılınan paydalanın'. Da'slep qaqpıqtı qattı ha'm tegis ju'zine qoyın'. Qolın'ızdı alın'. Bir qolın'ız benen shpritsti uslag'an halda iyne ushın qaqpıqsha ishine kirgizin'. İyneni qaqpıqsha ishine kirgizgennen keyin, onı joqarig'a ko'terin' iyne ha'm shprints vertikal joqarig'a qarap tursın. Ekinshi qolın'ızdın' ko'rsetkish ha'm bas barmaqları menen qaqpıqsha tesiginen biraz joqarıraq uslan' ha'm onı iynege qaray bekkem etip jılıtıp qoyın'.
19. 5 minuttan son' paxta bo'legin alın' (eger qan aqpasa) ha'm dezinfektsiyalawshı eritpege taslan'.
20. Qolg'aplardı sheshin' ha'm dezinfektsiyalawshı eritpege taslan'.
21. Qolların'ızdı sabınlap juwın' ha'm 3—5 ml spirt penen tazalan'.

Vena ishine eritpelerdi tamshılatıp jiberiw

Bul usıl ko'p mug'dardag'ı suyıqlıqlardı vena ishine quyıw imkaniyatın beredi. Bul jol menen uzaq waqıt ishinde suyıqlıqlar quramın ha'm onın' quyılıw tezligin o'zgartıp turıw mu'mkin. Venag'a eritpelerdi tamshılap jiberiw ushın bir ma'rte isletiletug'ın sistemalar qollanıladı. Olar apirogen, toksikalıq qa'siyeti joq plastmassadan zavod sha'rayatında, arnawlı sterillengen paketlerde islep shıg'arıladı. Pakette seriya nomeri, sterilizatsiya waqtı, saqlanıw mu'ddeti ha'm islep shıg'arıwshı zavodtın' atı ko'rsetiledi. Sistemalardı tu'rli firmalar islep shıg'aradı. Sonlıqtan

olar bir-birinen biraz ayırmashılıq qılıwı mu'mkin. 2 tu'rdegi sistemalardı ko'rip shıg'amız.

Birinshi variant: OAO «Sintez» sisteması tamshılatqısı bar uzın tu'tiksheden ibarat. Tamshılatqıstın' ishine kapron filtr ornatılǵ'an bolıp, ol qan tu'yırshiklerin ha'm basqa da kerek emes zatlardı o'zinde uslap qaladı. Tu'tiksheden to'mengi ushında kanyulya bolıp, om iyne yamasa magistral plastikalıq kateter pavilonına jalǵ'aw mu'mkin. Sistema joqarısındag'ı (ushındag'ı) iyne ja'rdeminde sistemanı flakong'a (konteynerge) jalǵ'astırıladı. Infuziya tezligin basqarıw ha'm kerek bolǵ'anda toqtatıw ushm tamshılatqıstın keyin rolikli qısqısh ornatılǵ'an. Pakette iyneli tu'tikshe (hawa o'tkergish) bar. Ol flakondag'ı eritpenin' azayıwına qarap, ornına hawa o'tkeriw xızmetin atqaradı. Bunday sistema ja'rdeminde tu'rli eritpeler, qan ha'm onın' komponentlerin quyıw mu'mkin.

Nawqastın' jag'dayı: Infuziya uzaq waqıt dawam etedi. Sonlıqtan, nawqas qolaylı jag'dayda shalqasına jatqarıladı. Qol astma su'lgi qoyılıp, qolaylı jag'dayǵ'a keltiriledi. Za'ru'r bolsa, qol jumsaq bint penen baylap qoyıladı.

Manipulyatsıyanı orınlaw: Qollardı juwın'. Sterillengen qolǵ'ap kiyin'.

1. Infuziyalıq eritpe flakonının' qorg'awshı qaqpag'ın ashın' ha'm u'stin spirt penen tazalan'.
2. Sistema paketinin' pu'tinligin ha'm saqlanıw mu'ddetin tekserin'.
3. Paketti ashın' ha'm sistemanı alın'. Qaqpaqsha (1) m, hawa o'tkizgish (2) ten shıǵ'arın'.
4. İyneni flakong'a tu'bine deyin kirgizin'. Hawa o'tkizgish nayshasınan flakong'a bekkemlen', onın' tu'bi flakonının' tu'binde bolsın.
5. Qısqısh (3) ti jabm'. Flakong'a jalǵ'anatug'ın iyne (4) ni qaqpaqsha (1) dan shıǵ'arın'.
6. İyneni flakonının' tu'bine deyin kirgizin'.
7. Flakondı to'n'kerip, shtativke jalǵ'astırın'.
8. İneksiyaalıq iyne (6) nin' ineksiyaalıq buwın (7) menen jalǵ'asıwın tekserin'. Za'ru'r bolsa iyne (6) ni tu'bine shekem burap bekkemlen'.
9. İneksiyaalıq iyne (6) ni qaqpaqsha (8) dan shıǵ'arın'.
10. Tamızǵ'ısh (5) filtrin joqarı qaratın'. Qısqıstı ashın' ha'm a'ste tamızǵ'ıstı yarımma shekem toltırın'.
11. Qısqıstı jabın' ha'm tamızǵ'ıstı da'slepki jag'dayına keltirin'. Filtr tolıq eritpege toltırılǵ'an ha'm ishinde hawa bo'leksheleri bolmawı kerek.
12. Qısqıstı ashın' ha'm sistemanı eritpe menen hawa tolıq shıǵ'ıp ketip, ineksiyaalıq iyne ushınan eritpe tamshıları shıqqang'a deyin toltırın'.
13. Sistemada hawa bo'leksheleri joqlıǵ'ın tekserin'!!!
14. Venopunktsıyanı sistema iynesi menen joqarıdag'ı usıldan paydalanıp orınlan'. Sistema nayshasınan qan payda bolsa, İyneni biraz ishke kirgizin'. Jguttı bosatın'.

15. Qısqıştı ashın' ha'm quyıw tezligin sazlan'. İynenin' tıykarg'ı astına ensiz leykoplastır jabısatug'ın ta'repin joqarig'a qaratıp orap alın' ha'm terige jabıstırın'. Ekinshi leykoplastır bo'legin tikkeley iynenin' u'stine jabıstırın'.
16. Nawqasta magistral kateter qoyılğ'an bolsa sistemanı tikkeley kateter pavilonına jalğ'astırın'.
17. İyne (4) tıg'ılıp qalıp, eritpe tamshılamay qalsa, qısqış (3) tı jabın' ha'm tamızg'ış korpusın a'ste abaylap qısın'. Eritpenin' keliwi tiklense qısqıştı ashın'.
18. Za'ru'rligine qarap da'rilik zatların tek inektsiyalıq buwın (7) nın' nayshasınan, diametri 0,8 mm den juwan bolmag'an iynelerden paydalanıp jiberiw mu'mkin.
19. Quyıw waqtında a'sirese quyıw aqırında sistemada hawa bo'lekshelerinin' joqlıg'ına qatan' dıqqat awdarın'! Bul hawa emboliyasınan' aldın aladı.
20. Flakondı almasırtın'. Bumn' ushın qısqıştı jabın'. İnektsiyalıq iyneni venadan shıg'armay turıp ha'm tamshılatqış bosap qalıwına jol qoymastan (2), (4) iynelerin bos flakonnın shıg'arın' ha'm tez arada taza flakon qaqpag'ına iyneni (da'slep (2) iyneni, keyin (4) iyneni) kirgizin'.

Ekinshi variant: Sistema (su'wretke qaran') tamshılatqıştı uzın nayshasınan turadı. Tamshılatqıştıñ ishine kerek emes zatları uslap qalıw ushın filtr ornatılğ'an. Tamshılatqıştıñ joqarg'ı bo'liminde hawa filtri bolıp, ol arqalı flakong'a azayıp atırğ'an eritpe ornına hawa kirip turadı.

Sistemanın' ekinshi ushında kanyulyanı inektsiyalıq buwın bar. Onı iynege yamasa magistral nayshasınan pavilonına jalğ'aw mu'mkin. Tamshılatqış flakon yamasa konteynerge jalğ'anatug'ın iyne menen qosıp islengen. İnfuziya tezligin basqarıw ushın rolikli qısqış bar. Bunday sistema tu'rli eritpelerdi quyıw ushın arnalğ'an. Qan ha'm omn' kamponentlerin quyıw ushın jaramsız.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı sabınlap juwm'.
2. Flakonnın' qorg'awshı qaqpag'ın ashın' ha'm flakon tıg'ının spirt penen tazalan'.
3. Sistema paketinin' pu'tinligin ha'm saqlanıw mu'ddetin tekserin'.
4. Paketti ashın', sistemanı alın', qısqıştı jabın', shtativke asıp qoyılğ'an flakong'a iyneni kirgizin'.
5. Eki barmaq penen tamshılatqıştı qısıp jiberin', tamshılatqıştı yarımına deyin toltırın'.
6. Hawa filtri ha'm qısqıştı ashıp, sistemanı toltırın'. Hawa sistemadan tolıg'ı menen shıg'ıp ketiwine isenim payda etin'.
7. Tayar sistemanı iynege yamasa magistral kateter pavilonına jalğ'astırın'. İnfuziya waqtında sistemanı dıqqat penen baqlap barıw kerek. Baylamnın' ig'allanıwı, quyılıp atırğ'an jerde infiltrat payda bolmawı kerekligin, tamshılaw kerekli tezlikte yamasa joqhg'ı, sistema nayshası bu'gilip qalıwı yamasa venanın'

Sistema tayarlaw

1 Kerekli u'skeneler

2 Flakonın alyuminiy qaqpag'ın pintset penen ashıw

3 Rezinalı tig'ındı spirt penen artıw

4 Sistema paketin ashıw

5 Sistemanın proksimal ushı menen flakon tig'ının tesiw

6 Rolikli qısqıshı bekitiw

7 Flakondı awdarıw ha'm shtativke asıw

8 Sistema filtrin basıp, yarımına shekem eritpe toltırıw

9 Sistemanın hawa o'tkizgishin ashıw

10 Rolikli qısqıshı ashıw

11 Sistemani eritpe toltırıw

Sistemanın distal bo'legi

Periferiyalıq venanı kateterlew

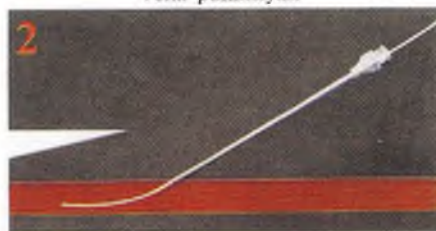

Seldinger usılı menen
kateterizatsiyalaw

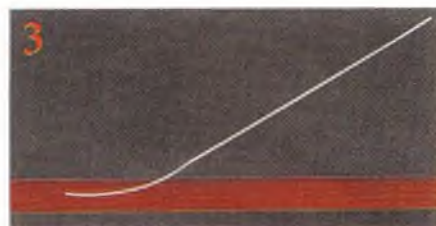
Moyın venasın kateterlew

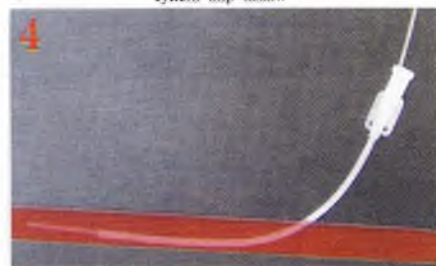
Vena punktsiyası

Jo'neltiwshini kirgiziw

Iyneni alıp taslaw

Jo'neltiwshi boyınsha kateterdi kirgiziw

Jo'neltiwshini alıp taslaw

tromblanıwı na'tiyjesinde eritpe tamshılamay qalıwı sıyaqlı barlıq jag'daylar dıqqat itibarda bolıwı kerek. Eger eritpe venanıwı sebepli tambay qalsa sistemadag'ı basımdı asırıw, kanyulyanı tazalawg'a urımw mu'mkin emes. Kerisinshe, iyneni shıg'arıp alıp, basqa venag'a punktsiya islenedi. Tamshılatıw tezligi rolikli qısqısh ja'rdeminde basqarıladı. Eritpe flakonnan tamshılatıwshıg'a shıqpay qalsa, infuziya toqtatıladı yamasa flakon tazasına almasırladı.

İnfuziya waqtında nawqastın' ulıwma jag'dayı, AQB, puls, dem alıw jiyiligi baqlanıp barıladı. Nawqastın' o'zin seziwi onın' shag'ımlarına dıqqat penen qatnas jasaw kerek. Nawqastın' jag'dayı az g'ana to'menlese miyirbiyke infuziyanı toqtatıp da'rhal shıpakerdi shaqırıwı kerek.

Eritpelerdi venag'a jiberiw tamshılatıp yamasa ag'ızıw jolı menen a'melge asırıladı. Eritpeler, qan ornın basıwshı (eritpe) lardı ag'ızıp quyıw — massiv qan jog'altıwlar, shok jag'daylarında qan aylanıw ko'lemin tezlik penen toltırıw kerek bolg'anda qollanıladı. Geyde ayırıqsha jag'daylarda bir neshe sistemanı bir waqıttın' o'zinde jalg'ap infuziyalar a'melge asırıladı. Da'ri-da'rmaqlardı sistemanın' infuziyalıq buwını (rezina nayshası) arqalı venag'a jiberiledi (su'wretten ko'rin'). Flakondag'ı izotonik eritpeler quramına qosıp jiberiletug'ın da'ri zatlarının' atı, mug'darı, infuziya tezligi, baslanıw waqtı flakon etiketkasına, kesellik tariyxına jazıladı.

Bir flakong'a bir neshe preparat qosıw usınıs etilmeydi. Barlıq qosımshalar aseptikalıq sharayatta, tikkeley infuziyadan aldm qosıladı. Eritpenin' qoyıwlasıp qalıwı, sho'kpe payda bolıwı, eritpenin' ren'inin' o'zgeriwi — bul aralaspanın' quyıwg'a jaramsız ekenliginen derek beredi. İnfuziya tamam bolg'annan keyin iyne venadan shıg'arıp alınadı ha'm punktsiya ornına spirtli paxta bo'legi basıladı.

Asqınıwları: vena punktsiyası aymag'ında gematomanın' payda bolıwı, awırıwlı iskler kelip shıg'ıwı, nerv tamırlarının' zıyanlanıwı, teri astı kletshatkası, terinin' nekrozg'a ushırawı ha'm t.b.

Periferiyalıq venalardı kateterlew

Ko'rsetpeler: Onsha u'lken bolmag'an ko'lemdegi infuziyalıq terapiya, onsha u'lken bolmag'an manipulyatsiyalar ha'm operatsiyalar waqtında venalar ag'ımına isenimli ha'm ba'rqulla baylanısıw kerek bolg'anda qollanıladı.

Kateterlewdin' qolaylı orınları: shıg'anaq (buwını) venaları, alaqaq venaları ha'm tobıq u'sti venaları.

Kerekli u'skeneler: 10 — 20 ml ko'lemindegi shprints, da'rilik zat yamasa eritpeli sistema, 70° li spirt, paxta, salftka, jgut, venozlı kateter.

Orınlaw ta'rtibi:

1. Qollarg'a ha'm punktsiya islenetug'ın orıng'a venopunktsiyadag'ı sıyaqlı islenedi. Nawqastın' shıg'anag'ı astma ko'pshikshe qoyıp, shıg'anaq buwınının' maksimal jazdırılıwına erisiledi;
2. Kateter islenetug'ın ornnın' joqarısına shamalap jgut qoyıladı (teri u'stinen emes);

3. Nawqasqa mushın bir neshe ma'rte tu'yip-jazdırıw kerekligi haqqında usınıs etiledi;
4. Kateter islenetug'ın orıng'a 70° li spirt sin'dirilgen paxta menen tazalanadı;
5. Kateter sterillengen oramnı ashıp alınıadı.
6. Kateter iynenin' ishinde jaylasqan bolsa: vena iyne menen punktsiya islenedi ha'm iyneni shıg'arıp alıp, kateter qaldırıladı. Bunda iyne diametri kateterge qarag'anda u'lkenirek bolg'anlıg'ı ushın, punktsiyanın' ornı biraz qanap turıwı mu'mkin.
7. Kateter iynenin' sırtında jaylasqan bolsa; venam iyne menen punktsiya islegennen keyin onın' ushın ja'ne 3—5 mm kateterdin' ishine kiriwi ushın kirgiziledi;
8. Kateter vena ishine ele de kirgiziledi ha'm iyne shıg'arıp alınıadı.
9. Kateterge shpritsti jalg'ap da'rilik zatın jiberiw, og'an sistemanı jalg'astırıw yamasa waqtınsha onın' qaqpag'ın jawıp qoyıw mu'mkin.

İshki palwan-su'yek astı venasın kateterlew

Bul usıl menen plevra ha'm o'kpenin' jaraqatlanıwı kemirek bolg'anlıg'ı ushın keyingi waqıtları ken'irek qollanıwı maqta. Sonın' menen birge, vena jılıg'ısh bolg'anlıg'ı ushın onı punktsiya islew qıyınraq ha'm uyqı arteriyası da jaraqatlanıwı mu'mkin.

İshki palwan-su'yek astı venası jup vena bolıp, diametri 12—20 mm, da'slep uyqı arteriyası, onnan son' ulıwma uyqı arteriyası ha'm adasqan nervtin' qasında jaylasqan. Moyınnın' to'mengi bo'liminde ulıwma uyqı arteriyasının' sırtman o'tedi ha'm to'mengi ken'eyiwdi (piyazsha) payda etedi. Keyin, palwan su'yek astı venasına qosılıp, da'slep venozlı mu'yesh, son' iyin-bas venasın payda etedi. Venanın' to'mengi bo'limi to's-palwan sorıg'ısh ta'rizli bulshıq ettin' to's ha'm palwan su'yek basının' birikken jerinin' arqa ta'repinde jaylasadı ha'm bulshıq ettin' arqa ta'repine fastsiya menen tıg'ız jabısqan boladı. Venanın' arqa ta'repinde moyınnın' omırtqa aldı fastsiyası, omırtqa aldı bulshıq etleri, moyın omırtqalarınan' kese o'simteleri, moyın tiykarmda bolsa palwan-su'yek astı arteriyası ha'm omn' shaqaları, diafragmal ha'm adasqan nerv, plevra gu'mbezi jaylasadı. İshki palwan su'yek astı vena proektsiyası sorıg'ısh ta'rizli o'simteni to's-palwan su'yek sorıg'ısh ta'rizli bulshıq et palwan su'yek bulshıq et ayaqshasınan' medial sheti menen tutastırılğan sızıq penen belgilenedi.

Ko'rsetpeler: uzaq mu'ddetli intensiv infuziyalıq-transfuziyalıq terapiya, parenteral awqatlandırıw, MVB baqlawı, periferiyalıq venalardı kateterlew mu'mkinshiligi bolmag'anda ha'm t.b. jag'daylarda qollanıladı.

Qarsı ko'rsetpeler: trombotsitopeniya, qannın' uyuw sistemasının' buzılıwları, punktsiya islenetug'ın orındag'ı isiniwler, moyın ha'm palwan su'yek do'geregindegi jaraqatlar.

Manipulyatsiyanı orınlaw: nawqastı shalqasına (gorizontal) qolların denesin boylap sozg'an jag'dayda jatqızıladı. Nawqastın' bası qarama-qarsı ta'repke burıladı.

Periferiyalıq venanı kateterlew

Venanı ha'm punktsiya bag'ıtın tan'law

Vena punktsiyası

Kateterdi ishkeri kargiziw

Kateter mandreninin alıp taslaw

Shpritsti kateter pavilonma jalg'aw

Da'rilik zattı jiberiw

Shpritsti alıw ha'm qaqpag'ın jabıw

Kateterdi geparinli eritpe menen juwıw

Magistral venadag'ı kateter arqalı da'ri jiberiw

Leykoplastırdı alıw

Salfetkanı alıw

Shprits porshenin artqa tartıp ko'riw ha'm da'rilik zattı jiberiw

Kateter qaqpag'ın spirt penen tazalaw

Kateter qaqpag'ın spirt penen tazalaw

Shprits iynesi menen kateter qaqpag'ın tesiw

Sterillengen baylaw qoyıw

Kateter ku'timi

Kateter a'tirapina yod su'rtiw

Spirt su'rtiw

Arnawlı leykoplastır qorg'aw qabatın ashıw

5-6-7 lenta u'stinen ekinshi qabat leykoplastırdı jabıstırıw basqışları

Punktsiya ornına asseptikalıq lenta qoyıw

Tayar ko'riniş

Kateter ku'timi

Kateter a'tirapına yod su'rtiw

Punktsiya ornuna asseptikalıq lenta qoyıw

5-6-7 lenta u'stinen ekinshi qabat leykoplastırdı jabıstırıw basqışları

Salfetkani qoyıw

3-4 lenta u'stinen birinshi qabat leykoplastırdı jabıstırıw

Salfetka menen jabıw

Leykoplastır menen jabıstırıw

Oraylıq to'mengi jol: Punktsiyanı palwan su'yekten 1 sm joqarıdan, to's-palwan sorıǵısh ta'rizli bulshıq ettin' sırtqı ayaqshası medial qaptalınan 0,5—1 sm shetlep, kaudal bag'ıt, sagittal tegislikte, terige 30—40° mu'yesh astında a'melge asırıladi.

Aldın'g'ı jol: punktsiyanı to's-palwan sorıǵısh ta'rizli bulshıq ettin' 2 ayaqshası ha'm palwan su'yegi payda etken sha'rtlı u'shmu'yeshliktin' joqarısınan a'melge asırıladi. Bul jerde uyqı arteriyası sog'ıwı seziledi ha'm onı medial bag'ıtta jılıtıp, iyneni terige 45° mu'yesh astında, 5 sm teren'likke kirgiziledi. İyne u'lken jastag'ı adamlarda 4—5 sm teren'likte venag'a tu'sedi. İyne moyın fastsiyasın ha'm vena diywalın tesken waqıtta qarsılıq jog'alıw seziledi. Shprints porshenin artqa tartqanda qannın' shıǵ'ıwı iynenin' venada ekenligin tastıyıqlaydı. Shpritsti alıp iyne arqalı jo'neltiwshi kirgiziledi ha'm ol arqalı kateter kirgiziledi. Kateterdin' ushı 2-qabırǵanın' to'ske birikken shegarasına deyin (u'lken jastag'ılarda 8—10 sm) bariwı kerek. Bul joqarı gewek venanın' ju'rektin' on' bo'limine quyılıw da'rejesine tuwrı keledi. On' palwan-su'yek astı venasın kateterlew maqulıraq boladı. Sebebi, kateter tuwrı joqarı gewek venag'a tu'sedi, bul venag'a jol qısqa ha'm tuwrıraq, ko'kirek limfa tu'yinlerin jaraqatlaw qa'wpi joq.

Asqınıwlar: Shep jaqtan punktsiya islengende ko'kirek limfa tu'yinlerinin' jaraqatlanıwı, uyqı arteriyası punktsiyası, qan ketiwi ha'm teri astı gematoması payda bolıwı mu'mkin. İyne arteriyag'a tu'skende qan basımı menen pulslanıp atılıp shıǵ'adı. Bul jag'dayda iyne alıp taslanadı. Tampon qoyılıp, 10—15 minut basıp turıladi.

Oraylıq venadag'ı kateterlerdin' ku'timi

Oraylıq venadag'ı kateterlerdin' ku'timi ayrıqsha a'hmiyetke iye. Kateter venag'a ba'rqulla baylanısw imkaniyatın beredi. Sonın' menen birge, ku'tim qag'ıydaları buzılǵ'anda qa'wipli septikalıq asqınıwlar payda bolıwı mu'mkin. Kateter menen baylanıslı barlıq manipulyatsiyalar aseptika qag'ıydalarına qatan' boysıǵ'an halda orınlanıwı kerek.

Ku'tim ushın kerekli a'sbap u'skeneler: spirt, paxta, iod, leykoplastır, pintset, qayshı.

Nawqastın' jag'dayı: Shalqasma jatqan halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı sabınlap juwın', sterillengen qolg'ap kiyin';
2. Kateter ha'm onın' a'tirapm ko'zden o'tkerin'. Baylam almastırılǵ'anda isiniwler bar-joqlıǵ'ın, isik, jaraqatlanıw, ajralmalar joqlıǵ'ına isenim payda etin'. Kateterdin' ornı jılımag'anlıǵ'ına itibar berin';
3. Kateter pavilonın ha'm qaqpag'ın 70° li spirt penen tazalan'. Kateter a'tirapın da'slep yod, keyin spirt penen tazalan' ha'm qurg'aq sterillengen siyle menen keptirin'. Bunday islew bir ku'nde 2 ma'rte o'tkeriledi;

4. Kateterdi terige 2 qabat leykoplastır menen bekkemlen'. 1-qabattı jabıstır-g'annan keyin onın' u'stinen perpendikulyar (qarama-qarsı) tu'rde 2-shi qabattı jabıstırın'. Leykoplastır ortasındağ'ı jin'ishke bawlıg'ın kateterdin' qaptalına spiral formasında orap qoyın'. Eger de kateterdin' bekkemleniwine isenim bolmasa, onda onı terige jipek sabaq (jip) penen tigip bekkemlenedi;
5. Arnawlı leykoplastırlar isletilgende olardı terige jabıstırın'. Kateterdin' sırtqı bo'limin ha'm qaqpag'ın sterillengen salfetka menen oran' ha'm terige leykoplastır menen jabıstırıp qoyın';
6. Sterillengen baylam pataslang'anda olar tez tazasına almastırıladı.
7. Kateterdin' tromblanıwı ha'm hawa emboliyasının' aldın alıw. Kateterge infuziyalıq sistemanı jalg'ag'anda manipulyatsıyanı tez orınlaw kerek. Bunday tez orınlaw hawa emboliyasının' aldın aladı. Eger nawqas esinen tanbag'an bolsa, nawqastan demin shıg'arıp, keyin dem almay turıwın soran'. Eger nawqas esinen tang'an bolsa, denenin' kateterge qarama-qarsı ta'repi ko'teriledi (kateterdegi venozlıq basım jasalma jol menen ko'teriledi).
8. Infuziyalar tamam bolg'anda, kateterdin' rezina qaqpag'ı tez jawılıp, germetizm payda etin' (nawqastan ja'ne dem almay turıwm aytın').
9. Kateter ishine hawa kirgenligine gu'man payda bolsa, ondag'ı hawanı shprints ja'rdeminde tartıp alıp, sırtqa shıg'arın'. Keyin kateterdi ko'lemi 10 ml geparinli eritpe menen juwıp jiberin'. Geparinli eritpe 1 ml fiziologiyalıq eritpege 1 TB geparin esabınan tayarlanadı. Kateterdi geparinli eritpe menen juwıw onı qan menen tromblawdan saqlaydı. Yag'nıy, kateterde «geparinli qulıp» payda etedi. Kateterdi bunday eritpe menen ku'nine 3—4 ma'rte juwıw kerek. Kateter ishine qan tu'skende manipulyatsiya qayta islenedi.
10. Kateterlerdi bag'dar boylap rejeli almastırıw ha'r 3—7 ku'nde a'melge asırıladı.
11. Ayırım asqımıw (kateterdin' tromblanıwın, a'tirapındag'ı jumsaq toqımaların' isiniwi, kateterdin' sınırı, tesiliwi, ornınan qozg'alıwı, a'tirapınan ajralmanın' shıg'ıwı) anıqlang'anda miyirbiyke bul haqqında emlewshi shıpakerge yamasa bo'lim baslıg'ına xabar beriwı kerek.
12. Kateterdin' a'tirapında isiniw payda bolg'anda ha'm og'an basqa mu'tajlik qalmag'anda ol alıp taslanadı. Kateterdi ahp taslaw ushın punktsiya ornına spirt sin'dirilgen salfetka qoyıladı ha'm kateter a'ste sırtqa tartıp alınadı. Punktsiya ornına sterillengen salfetka qoyıladı.
13. Kateterdin' tromblanıwı, a'tirapındag'ı toqımaların' isiniwi kateter qaqpag'ı-nın' yamasa onın' o'zinin' tesiliwi ku'timnin' jaqsı emesliginen derek beredi.

Pulsti o'lshew

Ha'zirgi waqıtta uzaq mu'ddet dawamında pulsti anıqlaw ha'm jazıw ushın arnawlı apparatlar (pulstaxometrler, kardiomonitorlar) qollanıladı. Biraq, qan aylanıw ag'zalarınin' keselliklerine diagnoz qoyıwda a'piwayı usıl menen pulsti bilek arteriyasında sıypalap uslap anıqlaw ele o'z a'hmiyetin jıyıtqan joq.

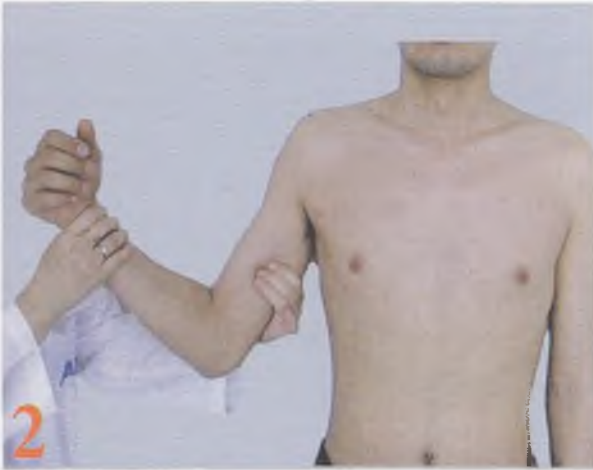
Pulsti anıqlaw

Uyqı arteriyasında

San arteriyasında

İyin arteriyasında

Dize astı arteriyasında

Bilek arteriyasında

Tobıq arteriyasında

Arteriyaliq basımdı o'lshew

1

Sinapli termometr

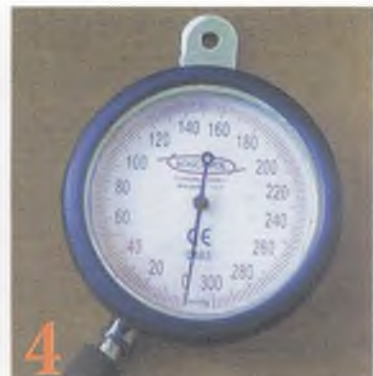
2

Tonometr ballonshasi

3

Sfigmomanometr

4

Manometr

5

Elektron tonometr

6

Fonendoskop

7

O'lshew barisi

Puls — bul ju'rek qısqarg'anda, qan tamırları sistemasına jiberilgen qan ag'ımının' tamırlar diywalına urılıwı na'tiyjesinde kelip shıg'atug'ın tu'rtki sıyaqlı terbelis bolıp tabıladı. Pulsti bilek, uyqı, san, shıg'anaq, sheke ha'm tag'ı basqa arteriyalardı sıypalap uslap anıqlaw mu'mkin. Ulıwma qabil etilgen orın — bul bilek arteriyası bolıp esaplanadı.

A'sbaplar: Saat (sekundomer), juwmaq jazıw da'lilleri.

Nawqastın' jag'dayı: Otırg'an yamasa jatqan halda, tınısh, o'zin erkin ha'm bos uslag'an halda bolıwı kerek.

Nawqasqa manipulyatsiya haqqında mag'lıwmat berin'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı juwın'.
2. Bilek arteriyasında pulsti anıqlaw ushın nawqastın' bilegine bilek pa'nje buwınınan a'ste uslan'. Bunda u'lken barmaq shıg'anaq su'yeginde qalg'an 4-barmaqların'ız bilek arteriyasının' u'stinde bolsın. Pulsti bir barmaq penen anıqlaw mu'mkin emes.
3. Pulsti 30 sekund dawamında sanan' ha'm 2 ge ko'beytin'. Eger de nawqasta aritmiya baqlansa, pulsti bir minut dawamında sanan'. U'lken jastag'ılarda puls jiyiligi 60—80 di quraydı.

Taxikardiya — pulstin' normadan ko'birek sog'ıwı (ju'rek oynawı na'tiyjesinde seziledi).

Bradikardiya — puls sanının' normadan kemeyiwi.

Ritmikalıq puls — pulstin' terbeliwinin' birdey waqıt aralıg'ında seziliwi.

Aritmikalıq puls — pulstin' terbeliwinin' arasındag'ı waqıt ha'r qıylı boladı (ju'rek toqtap qalıp qaytadan islegendey bolıp seziledi).

Pulstin' tolıqlılıg'ı. Puls tolqının payda etetug'ın qan mug'darı menen belgilenedi. Bul ko'rsetkish ju'rek bulshıq etinin' qısqarıw ku'shi, qısıp shıg'arılg'an qannın' ko'lemine baylanıslı boladı. Barmaqlar astındag'ı joqarı puls tolqını qanaatlandırarlı bolsa bul tolıqlılıq belgisi bolıp tabıladı. Ju'rektin' qısqarıwı ku'shsiz ha'm qan aydap shıg'arıw ko'lemi az bolg'anda pulstin' tolıqlılıg'ı ku'shsiz bolıp, barmaqlarg'a zorg'a bilinedi.

Pulstin' ku'shleniwi. Tamırdm' sog'ıwın anıqlawda puls tolqmının' tarqalıwın toqtatıw ushın kerekli bolg'an ku'sh arqalı belgilenedi. Bul ko'rsetkish sistolikalıq arterial basım ko'rsetkishlerine tikkeley baylanıslı. AQB qansha joqarı bolsa, puls sonsha ku'shlenedi, kerisinshe AQB pa's bolsa, puls jumsaq boladı. Shok jag'daylarında, awır ju'rek qan-tamır jetispewshiliginde, joqarı jiyiliktegi puls, ju'da' jaman tolısıwı ha'm ku'shleniwi baqlanadı. Pulsti anıqlaw ju'da' u'lken qıyınshılıq penen a'melge asırıldı. Bunday puls jip ta'rizli puls dep ataladı.

Puls jetispewshiligi — anıqlang'an pulstin' sanı ju'rektin' qısqarıwları sanınan kem bolıwı. Bunday jag'day shep qarınshanın' bazı-bir qısqarıwları ju'da' ku'shsizligi aqıbetinde, puls tolqınının' periferiyag'a (bilek arteriyasına) jetip kelmewinen payda boladı.

Qa'wipli jag'daylarda (ju'rektin' toqtawı ha'm basqalar) pulsti, uyqı yamasa san arteriyalarında anıqlanadı. U'lken tamırlarda pulstin' joqlıg'ı qan aylanısının' toqtag'anınan derek beredi (ju'rektin' toqtawı). Uyqı arteriyasında pulsti anıqlaw ushın ko'rsetkish ha'm orta barmaqlardı qalqan ta'rizli shemirshekke qoyıp, olardı kegirdek ha'm to's-palwan su'yek sorg'ısh ta'rizli bulshıq et arasındag'ı oyıqqa jılıtıw kerek. Anıq bradikardiyada pulstin' sog'ıwın o'tkerip jibermew ushın uyqı arteriyasında pulsti keminde 10 sekund dawamında anıqlaw kerek boladı.

Arteriyalıq basımdı o'lshew

Arteriyalıq basım (AB)-bul arteriya qan tamırı ishindegi qannın' basımı esaplanadı. AB ba'rqulla o'zgerip turadı. Ha'tteki den sawlıg'ı jaqsı adamlarda da ku'n dawamında o'zgeriwi mu'mkin. Sistolalıq ha'm diastolalıq AB bir-birinen ajralıp turadı. Sistolikalıq diastolik AB parıqlanadı. Sistolikalıq AB ushın normal ko'rsetkishler 110 nan 139 mm smap baganasına shekem, diastolik AB ushın bolsa, 70 ten 85—89 mm smap bag'anasına deyingi basım jetkilikli basım bolıp esaplanadı. Bul shegaralardan to'men basımg'a gipotenziya, joqarısına gipertenziya delinedi.

Gipertenziya o'z gezeginde shegaralıq (140-59/86-90 mm sinap bag'anası) ha'm haqıyqıy gipertenziyag'a (160/90 mm sinap bag'anası joqarı) bo'linedi. AB nın' pa'seyiwine gipotoniya, al AB nın' ko'teriliwine gipertoniya delinedi.

Ha'zirgi waqıtta AB Korotkov usılında o'lshevedi. Arnawlı pnevmatikalıq manjeta ja'rdeminde arteriyanın' tolıq qısılwına erisiledi. Keyin klapan arqalı hawanı a'ste-aqırın shıg'arıp, manjetadag'ı basımdı pa'seytiw kerek boladı. Manjetadag'ı basım sistolalıq AB na ten'leskende puls tolqını shoqqısındag'ı qan basımı tarayg'an arteriya diywalın ken'eyte baslaydı ha'm qan arteriyadan o'te baslaydı. Tarayg'an arteriyadan o'tip atırg'an qan shawqın payda etedi (bul sistolalıq basımg'a tuwrı keledi). Bul shawqımlar puls tolqınının' arteriyanın' distal bo'limlerinin' diywalına urılıwı na'tiyjesinde payda bolg'an turbulent qan ag'ımı esabınan kelip shıg'adı (Korotkov tonları). Manjetadag'ı basım ja'ne de pa'seyiwi menen arteriya diywalı tolıg'ı menen ken'eyedi ha'm shawqımlar jog'aladı. Bul diastolik basımg'a tuwrı keledi. Manjetag'a jalg'ang'an manometr ja'rdeminde shawqımlardı payda bolıwı ha'm jog'alıwı ko'rsetiledi. Sinaplı yamasa membranalı tonometrden paydalanılğ'anda AB dı tolıq anıqlaw ushın manjetadag'ı hawanı ju'da' a'ste pa'seytip bariw kerek (a'sirese aritmiyalarda). Manjetadag'ı basımdı tez tu'sirgende o'lshew juwmaqları anıq bolmaydı.

Arterial basımın puls boyınsha anıqlag'anda na'tiyje shama menen 10—12 mm smap bag'anasına pa'seyedi. Sesler fonendoskopta puls payda bolıwdan erterek esitile baslaydı. Seslerdin' jog'ahwı puls tolqını ushın joldın' tolıq ashıqhg'ınan derek beredi. Bul waqıtta manometr ko'rsetkishleri arteriyadag'ı minimal basımdı ko'rsetedi (puls boyınsha diastolik basımdı anıqlap bolmaydı).

Kerekli u'skeneler: tonometr, fonendoskop, juwmaq jazılatug'ın da'liller.

Nawqastın' jag'dayı: jatqan yamasa otırg'an halda. AB o'lshegende nawqas erkin, o'zin bos uslawı kerek.

Manipulyatsiyanı orınlaw: Nawqasqa manipulyatsiya haqqında mag'lıwmat berin'.

1. Qolların'ızdı juwın'.
2. Nawqastın' iynin jalan'ash halına keltirin'. Kiyim jen'i bu'rmelenip qalmaw kerek, sebebi ol qol ha'm arteriyanın' qısılwma alıp keledi. Manjetanı shıg'anaq buwminan 2—3 sm joqarığ'a orap bekkemlen' (ilgeshek yamasa jabısqaq tasma menen). Manjeta ju'rek tuwrısında jaylasıwı kerek. Manjetanın' o'lsheemin tuwrı tan'law kerek (rezina bo'limin iynin aylanasinın' $\frac{3}{4}$ bo'liminen artıg'ın orawı ha'm iynin uzınlıg'ının' $\frac{2}{3}$ bo'liminen kelte bolmawı kerek).
3. Bilek buwınnan (shıg'anaq buwını ishki betinde) iynin arteriyanı pulsatsiyanın tabın' ha'm sol jerge fonendoskoptı (stetoskop voronkası) qoyın' (membrananı ortasha basıw kerek, sebebi ko'rsetkishler durıs shıqpawı mu'mkin).
4. Tonometrın' hawa ballonshası qulag'ın bekيتين' ha'm ballonshanı qısıp hawa jiberin', arteriya sog'ıwı esitile baslaydı, al jog'alg'annan keyin manjeta ishindegi basımdı ja'ne qosımsha 20—30 mm sinap bag'anasına ko'terin'. Ballonsha qulag'ın aste ashıp, hawanı shıg'ara baslan'. Monometr ko'rsetkishi (yamasa sinap bag'anası) pa'seyiw tezligi (1 minutta 2 mm sinap bag'anası) ha'm bir tegisligine itibar berin'. Tonlardın' esitile baslawı ha'm tonlardın' jog'alıw waqtındag'ı anıqlang'an monometr ko'rsetkishlerin eslep qalın'.
5. AB dı 3 ma'rte, 1 — 2 minut arahg'ında o'lsheenedi. Bunda en' pa's ko'rsetkish tuwrı dep alınadı.
6. AB ha'r eki qolda o'lsheenedi.

AB in arteriyanın' u'stine fonendoskoptı qoyıp manjetag'a a'ste hawa jiberiw arqalı da o'lsheiw mu'mkin. Bunda da'slep diastolalıq tonlar payda boladı. Manjetadag'ı basımın' artıp bariwı menen tonlar jog'aladı. Bul sistolalıq basımğ'a tuwrı keledi. Bunday usıldı qan basımı to'men adamlarda qollanıw usınıs etiledi. Arteriyalar diyalında tegis bulshıq et elementleri bar. Olar manjeta menen qısılg'anda mexanikalıq titirkendiriw arqalı qısquarıwı mu'mkin ha'm bul jag'day arteriyanın' qısılwın (spazmın) keltirip shıg'aradı. A'sirese, bul jag'day jas adamlarda anıq seziledi. Sol sebepli bir minut ishinde AB 3 ma'rte o'lsheenedi. U'shinshi ma'rte o'lshegende, a'dettegidey, arteriyalar mexanikalıq titirkendiriw qısılmaydı. O'lshegen AB nın' en' to'men ko'rsetkishleri tuwrı bolıp esaplanadı. AB qarama-qarsı ta'repinen o'lsheenedi. Eki arteriya arasındag'ı basım parqı 10 ml sinap bag'anasınan aspawı kerek. Sinaplı membranalı ha'm elektron nomerli tonometrler bar. Keyingi waqıtta elektron nomerli tonometrler islep shıg'arıldı. Olardın' islewi AB in ostsillometrlik usılda o'lsheiwge tiykarlang'an. Bunda tonometrler AB in g'a'rezsiz baqlap turıw ushın og'ada qolaylı. Nomerli tonometr AB in 20 mm sinap bag'anasınan 280 mm sinap bag'anasına deyin o'lshey aladı. O'lsheiw anıqlıg'ı ± 3 mm sinap bag'anasın payda etedi. Pulsti anıqlaw shegarası 1 minutta 40-200 di quraydı.

O'lshew amqlig'ı 5%. AB ın avtomatikalıq o'lsheyтуg'ın, manjetası bilekke qoyılatug'ın tonometr ju'da' qolaylı, sebebi AB ju'da' tez (30 sekunda) o'lsheydi. Bunday tonometrler aritmiyalar indikatorına iye bolıp, ortasha qan basımın o'lsheydi. O'zinde 30 g'a deyin, o'lshewdi saqlap turadı.

Oraylıq vena basımın o'lshew

Oraylıq vena basımı (OVB)-ju'rektin' on' bo'limshesindegi basım bolıp tabıladı. Bul ko'rsetkish ju'rekke qan ag'ıp keliw da'rejesin (tiykarınan qan aylanıw ko'lemi QAK ne baylanıslı) ha'm ju'rektin' islewin ko'rsetedi. OVB ın o'lshew ushın Valdman flebotonometri (manometr) menen yamasa onın' modifikatsiyalarınan (1 ma'rte isletiletug'ınları da bar) paydalanıladı. Bul meditsinalıq a'sbaptın' tiykarg'ı bo'legi — bul ishki diametri 3 mm li shkala tartılğ'an shiyshe kapillyar bolıp tabıladı. Shkalamn' nol sızıg'ı ju'rektin' on' bo'limshesi tuwrısında, yag'my qoltıqtın' ortan'g'ı sızıg'ı tuwrısı bolıwı kerek.

Kerekli u'skeneler: Valdman flebotonometri, fiziologiyalıq eritpe toltırılğ'an sistema, juwmag'ı belgilenetug'ın na'rseler (da'liller).

Nawqastın' jag'dayı: shalqasına, qatan' gorinoztal halda bolıwı kerek. Nawqasqa manipulyatsiya haqqında mag'lıwmat berin'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolların'ızdı sabınlap juwın'. Sterillengen qolğ'ap kiyin'.
2. O'lshewden aldın venanın' kateter o'tkiziwsheń'ligin tekserin'.
3. Flebotonometrdin' nol shegarasın ju'rektin' on' bo'limshesinin' tuwrısına, yag'my qoltıqtın' ortan'g'ı sızıg'ına tuwrı qoyın'.
4. Monometrdin' to'mengi ushına naysha jalğ'ang'an bolıp, ol o'z gezeginde u'sh awızlı krang'a jalğ'anadı. Monometrdi sterillengen fiziologiyalıq eritpe menen toltırıp, krandı bekitin'.
5. Krandı oraylıq venadag'ı kateter ta'repine ashın'. Bunda sistemadan izotonik eritpe keliwi toqtap, monometr ishindegi eritpe kateterdin' ishine kete baslaydı. Oraylıq vena ha'm shiyshe kapillyarındag'ı basım ten'leskennen keyin, kapillyardag'ı eritpenin' pa'seyiwi toqtaydı. Bul shegara OVB ın mm suw bag'anasında ko'rinedi.
6. Sistemanın' qısqışın bekitin'. Flebotonometrdi nawqastan ajıratın'. Isletilgen a'sbaplardı ziyansızlandırın'.

Normada OVB 50 — 120 mm suw bag'anasın payda etedi. 50 mm suw bag'anasınan to'men bolsa OVB gipovolemiyanı, 120 mm suw bag'anasınan joqarı giprvolemiyanı bildiredi. 120 mm suw bag'anasınan joqarı OVB ju'rektin' shep qarınshasınin' jetispewshiliginde, o'kpe arteriyası mayda shaqalarının' tromboemboliyasında yamasa gipergidratatsiyada baqlanadı. OVB 120 mm suw bag'anasman joqarı bolğ'anda infuziyalıq terapiyanı toqtatıw, ju'rek xızmetin ku'sheytiwge, ulıwma periferiyalıq qarsılıqtı (UPQ) kemeyttiriwge qaratılğ'an terapiyanı islep shıg'ıw kerek.

Voldman apparatın ha'm onın' basqa ko'rinislerin tayarlaw ha'm olar ja'rdeminde OVB ın o'lshewdi miyirbiyke biliwi kerek.

Bilek arteriyasında arteriyalıq basımdı o'lshew

Elektron tonometrni bilekke qoyıw

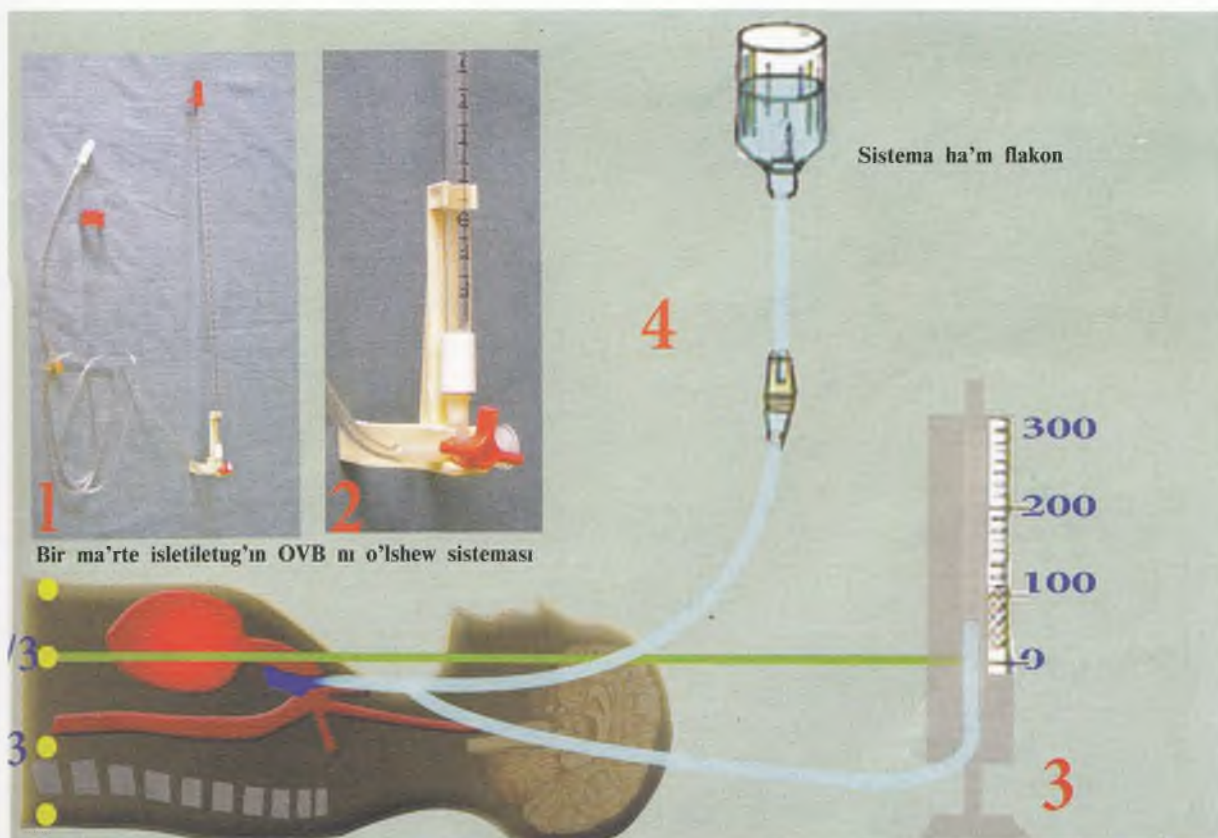

O'lshew na'tiyjesi

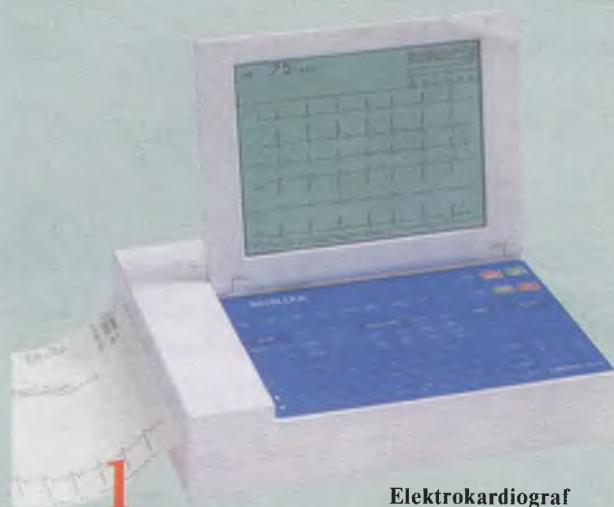
O'lshev protsesi

Orayliq vena basimin o'lshevi

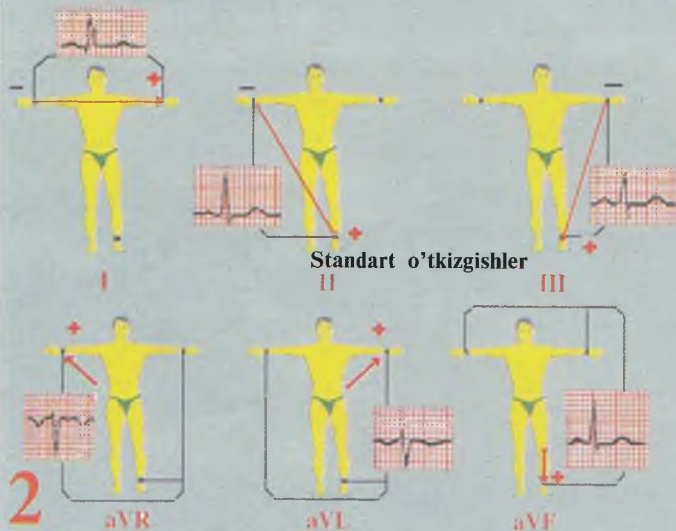
Valdman apparati

Elektrokardiografiya

1

Elektrokardiograf

Standart o'tkizgishlar

2

aVR

aVL

aVF

Bir polyusli, qol-ayaqlardan ku'sheytirilgen

3

Qol-ayaqlarg'a elektrodlar qoyiw

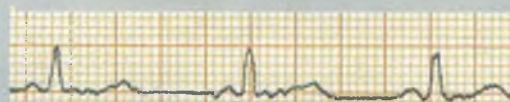
8

Elektr tarmag'indagi o'zgerislar aqibetinde EKG buzilwari

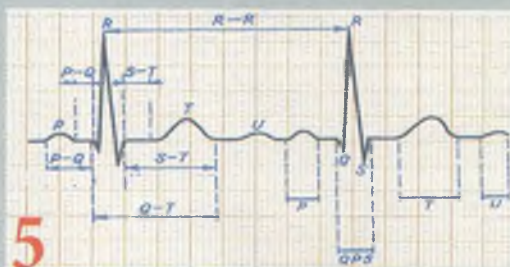
7

Elektrodlardın' teri menen qatnası to'menligi aqibetindegi EKG jazıwı

6

Bulshıq et tremorı sebepli EKG buzilwari

5

Normal EKG

4

Ko'kirekke elektrodı qoyiw

Elektrokardiogramma alıw texnikası

Sıpatlı EKG alıw ushın to'mendegi qag'ıydalarg'a qatan' boysınıw kerek: EKG nı arnawlı bo'lmelerde, elektrlik qarama-qarsılıqtı payda etiwshi fizioterapiyalıq ha'm rentgenologiyalıq apparatlardan uzaqta alınadı. Kushetka elektr simlarınan keminde 1,5—2 metr uzaqta jaylasıwı ha'm eger ol metallardan bolsa, jerge jalg'anıwı kerek. EKG aqırǵı awqatlarından 2 saattan son', 10—15 minutlı dem alıwdan keyin jazıladı.

Nawqastın' jag'dayı: Nawqastan beline shekem sheshiniwi, tobıq ha'm baltırlardı kiyimnen azat etiwı, qaltasındag'ı metall buyımların alıp qoyılıwı eskertiledi. Bunnan keyin ol shalqasma gorizontaal jag'dayda jatqızıladı.

Kerekli u'skeneler: Elektrokardiografiya, su'lgi, salfetkalar, 5 — 10% natriy xloridi, gel.

Manipulyatsiyanı ornılaw:

1. Baltırlardıń to'mengi u'shligi ha'm bileklerdeń ishki ta'repleriniń terisi spirt penen tazalanadı. Eger bul jerlerde ju'nli tu'kler bolsa, onda natriy xloridiniń eritpesi menen ızg'arlanadı yamasa ju'nli tu'kler qırıp taslanadı. Elektrodları qoyıwdan aldın terige arnawlı tok o'tkeriwshi pasta su'rtiledi yamasa natriy xloridiniń 5—10% li eritpesi sin'dirilgen siyle salfetkalar qoyıladı. Salfetkalardıń u'stine elektrodlar elastikalıq lenta menen bekkemlenedi. Ko'kirek u'stine bir yamasa bir neshe (ko'p kanallı jazıw) elektrodlar qoyıladı. Ko'kirek elektrodları terige elektrod rezina ballonda payda etken teris basım arqalı jabısıp qaladı. Bunnan keyin elektrodlar simlar ja'rdeminde elektrokardiografiyaǵa jalg'anadı. Qol-ayaqlarǵa bekkemlengen ha'r bir elektrodqa elektro kardiografiyaǵa belgili ren'degi sim jalğanadı. Ulıwma qabil etilgen ren'ler to'mendegishe: qızıl ren'-on' qolg'a; sarı ren'-shep qolg'a; jasil ren'-shep ayaqqa; qara ren' (jerge jalg'ang'an elektrod)-on' ayaq; aq ren'-ko'kirek elektrodına tuwrı keledi. Bunday ren'ler 1 kanallı elektrokardiografiyalarg'a tuwrı keledi. Ko'p kanallı elektrokardiografiyalarda ko'kirek elektrodınan tarqalg'an simlar to'mendegi ta'rtipte: qızıl ren'li simdı- V_1 ; sarı sim- V_2 ; jasil sim- V_3 ; qon'ır sim- V_4 ; qara sim- V_5 ; ko'k fioletbiy sim- V_6 elektrodlarına jalg'anadı.
2. Elektrokardiografiyanı kalibrlew. Elektrokardiografiyanı 5 minut dawamında qızdırıladı. Za'ru'rli tezlik (25 yamasa 50 mm/sekund) tan'lanadı. O'tkizgish ko'rsetkishlerin 0 (nol) jag'dayına qoyıp, lenta tartıw mexanizmi iske qosıladı. Arnawlı kalibr tu'ymesin basıp, 1 mV li signal beriledi. Bunda jazıw perosi 1 sm ge awısıwı kerek. Eger de awısıw bunnan kem yamasa ko'p bolsa, ku'sheyttiriw ko'rsetkishi burap durıslanadı.
3. Elektrokardiogrammanı jazıw. EKG erkin dem alıw waqtında jazıladı. Ha'r bir o'tkizgishten keminde 4 PQRST ju'rek tsikli jazılıwı kerek. A'dette EKG 50 mm/sekund tezlikte jazıladı. 25 mm/sekund tezlikten uzaq mu'ddet

dawamında EKG alıw kerek bolg'anda (ritm buzılıwları diagnostikasında) paydalanıladı.

4. O'tkizgishler ko'rsetkishi jag'dayın o'zgeritirip standart 1, 2, 3 ha'm ku'sheytilgen 1 polyusli aVR (on' qoldan), aVL (shep qoldan), aVF (shep ayaqtan) o'tkizgishler jazıladı.
5. O'tkizgishler ko'rsetkishin V jag'dayına qoyıladı ha'm 1 polyusli ko'kirek o'tkizgishleri jazıladı.
6. Ko'kirek elektrodı to'mendegidey orınlarg'a qoyıladı:
V₁-to's su'yeginin' on' qaptalı, to'rtinshi qabırg'alar aralıg'ında;
V₂-to's su'yeginin' shep qaptalı, to'rtinshi qabırg'alar aralıg'ında;
V₃- V₂ ha'm V₄ ti tutastırıwshı sıızıqtın' ortasında;
V₄-shep orta palwan su'yek sıızg'ı boyınsha besinshi qabırg'alar aralıg'ında;
V₅-shep aldın'g'ı qoltıq astı sıızg'ı boyınsha besinshi qabırg'alar aralıg'ında;
V₆-shep qoltıq astı orta sıızg'ı boylap besinshi qabırg'alar aralıg'ında.
7. Manipulyatsiya waqtında nawqastın' krovatının' temirine tiyip turmawı, elektrokardiografiya ha'm nawqas jatqan krovat jerge jalg'anıwı kerek. Eger nawqasqa o'kpe jasalma ventilyatsiyası (JO'V) o'tkeriletug'ın bolsa, CH apparatın jerge jalg'aw yamasa EKG jazıw waqtında CH apparatın o'shirip qol apparatında JO'V in o'tkerip turıw kerek.
8. Manipulyatsiya tamam bolg'annan keyin, qag'az lentag'a nawqastın' familiyası, atı, a'kesinin' atı, jası, tekseriw sa'nesi ha'm waqtı kesellik tariyxı qatar sanı jazıp qoyıladı.

Normal elektrokardiogramma

Normal elektrokardiogrammada to'ınendegi tisshele ha'm intervallar anıqlanadı: **R-tisshe** ju'rektin' eki bo'limshelerinin' qozg'alıwın ko'rsetedi (on' bo'limshe aldınıraq qozg'aladı). Yarım aylana ko'rınisine iye. R-tisshe ken'ligi 0,06 sekundtan 0,11 sekundqa deyingi (ortasha 0,08 sekund) waqtıttı payda etedi. Onın' biyikligi 2-2,5 mm di quraydı. Amplitudanın' asıwı ha'm o'tkir ushlı tu's alıwı on' bo'lmesheinin' gipertrofiyasının' belgisi R-tisshenin' ken'eyiwi ha'm eki o'rkeshli bolıwı shep qarınsha gipertrofiyasınan derek beredi.

P-Q interval impulsinin' bo'lmeshelelerden qarınshalarg'a o'tiw waqtı. Intervaldın' dawam etiwi 0,12 sekundtan 0,2 sekundqa deyin boladı. Intervaldın' dawam etiwi 0,20 sekundtan asıp ketiwi atrioventrikulyar o'tkiziwshen'likтин' pa'seyiwinen derek beredi.

QRS qarınshalar kompleksi qozg'alıstın' qarınshalar boylap tarqalıwının' kerisi bolıp tabıladı. Komplekstin' dawam etiwi 0,07—0,11 sekund. QRS ken'eyiwi qarınshalar gipertrofiyası bo'lmeshe-qarınshalar tu'yini ayaqshaları blokadasınan derek beredi. Bo'lekleniw ha'm tislesiw qarınshalar o'tkiziwshen'liginin' buzılıw

belgisi. Eger de Q tisse 1 ha'm 2 lentalarda 0,03 sekundtan ken'irek ha'm R tisinin teren'irek ha'm 3 lentalarda S ten u'ikenirek bolsa, infarktqa gu'man etiledi. **S-T interval** qarınshalar qozg'ahwı intensivliginin' kemeyiwin payda etedi. S-T, P-Q menen bir tuwrıdan, derlik gorizonta sızıqtan ibarat. Normada joqarıg'a yamasa to'menge jıljıw 1 mm den aspaydı. O'tkir koronar jetispewshiliginde du'mpeygen ko'rinis payda boladı.

T-tisi qarınshaların' qozg'alıwdan shıg'ıwın ko'rsetedi. AVR lentadan basqa barlıq lentalarda on' boladı. Patologiyada u'lkeyiw, ushlı, eki fazalı yamasa tegislengen ko'rinis alıwı mu'mkin. Q-T intervalı qarınshalardıń tolıq qozg'alıw da'wirin o'z ishine aladı ha'm ju'rektin' elektrlik sistolasına tuwrı keledi. Normada sistolanın' dawam etiwı 0,24 sekundtan 0,55 sekundqa deyin boladı. Ju'rektin' ishemiyalıq keselliginde bul interval sozıladı. Miyirbiyke elektrokardiogramma alıwdı nawqastı texnika qa'wipsizligine a'mel qılğ'an halda kardiomonitorg'a jalğ'awdı biliwi kerek. Monitorlı baqlaw alıp barılıp atırğ'an awır nawqaslardıń EKG sındag'ı tiykarg'ı patologiyalıq o'zgerislerdi (qarınshalar elektrosistolası, qarınshalar ha'm bo'lmeshele fibrillyatsiyası, idioventrikulyar ritmi) biliwi ha'm olar payda bolğ'anda shıpakerge xabarlaw kerek.

Asqazandı zondlaw ha'm juwıw

Asqazandı zondlaw diagnostika maqsetinde asqazan keselliklerine gu'man qılınğ'anda, asqazan xızmetinin' buzılıwı menen o'tetug'm jag'daylarda, emlew maqsetinde, ku'shli za'ha'rleńiwlerde onı juwıw menen za'ha'rli zatları shıg'arıp taslaw, esinen tang'an nawqaslardı awqatlandırw ushın ha'm operatsiyadan keyingi da'wirdegi ishek parezi waqtında asqazanda toplang'an ajralmalardı shıg'arıp taslaw maqsetinde qollanıladı.

Zondtı qoyıwdan aldın onı qansha uzınlıqqa kirgiziletug'ınlıg'ı anıqlap almadı. Bunın' ushın gu'rek tislerden baslap kindikke shekem bolğ'an aralıq o'lsheńedi ha'm tag'ı 5—10 sm qosıladı yamasa nawqastın' boyın o'lshep 100 sm alıp taslanadı. Asqazandı diagnostikalıq maqsette zondlaw.

Ko'rsetpeler: asqazan sekretyasın bahalaw.

Kerekli u'skeneler: sırtqı diametri 4-5 mm bolğ'an jin'ishke elastikahq rezina yamasa plastikahq zond, fartuk, qolğ'ap, Jane shpritsi, probirkalar.

Nawqastın' jag'dayı: Otırğ'an yamasa jatqan halda. Zondlaw azanda (ash qarınğ'a) a'melge asırıladı.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı juwıp, qolğ'ap kiyin'.
2. Zondtı qansha uzınlıqqa kirgiziwdi anıqlan'.
3. Zondqa vazelin, glitserin su'rtin'. Nawqasta tis protezleri bolsa alıp qoyın'. Nawqasqa teren' dem alıw kerekligin tu'sindirin'.
4. Zondtı nawqastın' awzınan kirgizip tildin' tu'bine deyin alıp barın' ha'm belgili bir sızıqqa jetip barg'ansha nawqasqa jutınıp turıwın tu'sindirin'.

5. Toqtatıp bolmaytug'ın qusıw ha'reketleri payda bolg'anda zondtı murın arqalı kirgiziw mu'mkin. Eger de zond tamaqqa tu'sse, nawqas jo'teledi, dem qısadı, ko'geriwi mu'mkin. Bunday jag'dayda zond da'rhal arqag'a tartıladi ha'm onı qaytadan kirgiziwge urınıp ko'riledi.
6. Zond asqazang'a tu'skennen keyin onı leykoplastır menen jabıstırıp qoyın'. Bul zondtın' 12 barmaq ishekke o'tıp ketiwiniń aldın aladı.
7. Asqazan shiresi o'zinen-o'zi ag'ıp shıg'ıp ketpewi ushın zondtın' ushına qısqısh qoyıladi yamasa ol tu'yip qoyıladi.
8. A'dette asqazanda toplang'an shireni tolıg'ı menen shıg'arıp alınadı. Keyingi 1 saat ishinde asqazan shiresi u'zliksiz toplanadı. Bul jol menen bazal sekretniyası amqlanadı.
9. Nawqasqa sekretniya stimulyatorı—gistamin zond arqalı jiberiledi ha'm 1 saat ishinde ha'r 15 minuttan shprints penen ajıralg'an shire alınadı (stimullang'an sekretniya). Ha'mme aling'an portsiyalarg'a vizual baha beriledi, keyin mikroskopiyalıq ha'm bioximiyalıq usıllar menen tekseriledi. Aling'an portsiyalar ko'zden o'tkerilgende olardıń ren'ine, tıg'ızlılıg'ına qosımshalardıń bar-joqlıg'ına ha'm iyisine itibar qaratıladi. Normada asqazan shiresi suyıq boladı. Shireniń quramında silekey qansha ko'p bolsa, ol sonsha mayısqaq, sozılıwshan' boladı. Silekey ko'p mug'darda bolıwı gastrittin' belgisi bolıp tabıladi.

Asqazandı juwıw

Ko'rsetpeler: awqat, da'rilik zatlar, alkohol ha'm basqa da toksik zatlar menen za'ha'rleniwler. Operatsiyadan keyingi da'wirde asqazan ajıralmaların evakuatsiya etiw.

Kerekli u'skeneler: 8—10 mm diametrli juwan asqazan zondı, boronka, krujka, 10—12 litr suw, qolg'ap.

Nawqastın' jag'dayı: otırg'an yamasa jatqan halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Manipulyatsiya tap 1—6 punktlerde ko'rsetilgenindey etip orınlanadı, tek juwan zond paydalanıladi.
7. Zond asqazanda tuwrı jaylasqanda asqazandag'ı ajıralmaları ag'ıp shıg'a baslaydı, yamasa onı Jane shprints menen tartıp shıg'arıp taslanadı. Ajıralma joq bolg'anda zondtın' durıs jaylasıwı tekserip ko'riledi. Esinen tang'an, awhalı awır nawqaslarg'a jutqınshaq reflekslerinin' pa'seyiwi na'tiyjesinde zond dem alıw jollarına ketip qalıwı mu'mkin. Bunda jo'tel payda boladı, zondtın' ushında dem alıw shawqımları payda boladı. Laringospazm kelip shıqpawı ushın zondtı da'rhal alıp taslaw kerek. Zondtın' asqazanda ekenligin epigastral bo'limge fonendoskop qoyıp, zondtan 50 ml hawanı shprints arqalı jiberip tekserip ko'riw mu'mkin. Tekserip ko'riw maqsetinde suyıqlıq jiberiw esinen

tang'an nawqaslarg'a islenbeydi. Komatoz halındag'ı nawqaslarda zondlaw qıym o'tkende tuwrı laringoskopiyanı paydalanıp zond qoyıladı. Yag'ını, awız-jutqınshaq boslıg'ı ko'zden o'tkerilip, korntsang ja'rdeminde zondtıń ushı qızıl o'n'eshke jiberiledi. Aspiratsiyanın' aldın alıw ushın geyde da'slep kegirdekke intubatsiya islenedi. Intubatsiyalıq trubka manjetin isirip, keyin asqazan zondlanadı.

8. Zondtıń ushın to'ske tu'sirin' ha'm asqazan ishindegi ajıralmaların shıg'arıp jiberin' yamasa Jane shpritsi menen tartıp shıg'arın'.
9. Shpritske jıllı (37°C) suw alın' ha'm asqazang'a jiberin' (1 litrge jaqm), son' shpritsi shıg'arıp zondtı to'ske to'menletin' ha'm suyıqlıqtın' ag'ıp shıg'ıwına jol berin'. Manipulyatsiyanı qaytıp shıg'ıp atırg'an suw taza bolmag'ansha dawam ettirin'. A'dette, bunnıń ushın 10—12 litr suw sarplanadı.
10. Zondtı asqazannan a'ste-aqırınlıq penen shıg'arın'. Isletilgen a'sbap-u'skenelerdi zıyansızlandırın'.
11. Asqazannan shıqqan suw aralaspag'an I portsiyanı laboratoriyag'a tekseriwge jiberin'.

Zond arqalı enteral awqatlandıırıw

Enteral awqatlandıırıw ushın jin'ishke azqazan yamasa duodenal zondtan paydalanıladı. Zond murın arqalı jiberiledi, sebebi ol uzaq mu'ddetke qoyıladı. Zond qoyılğ'annan keyin ushı bekitilip qoyıladı. Awqat aralaspaları 100—500 ml ko'leminde 1 ku'nde bir neshe ma'rtebe jiberiledi.

Asqazandı dekompressiya ushın zondlaw

Xirurgiyalıq nawqaslarda operatsiyadan aldın, operatsiya waqtında ha'm operatsiyadan keyingi da'wirde ishek parezi jazdırılğ'ansha qollanıladı. Bunnıń ushın ortasha juwanlıqtag'ı zond qollanıladı.

Zond murın quwıslıg'ında uzaq waqt turg'anda jara payda bolıwı ha'm otit kelip shıg'ıwı mu'mkin. Sol sebepli ha'r 2 ku'nde zondtı murınnın' basqa quwıslıg'ına jiberiw kerek. Murın quwıslıg'ında zondtm' turıwı murın arqalı dem alıwın, jo'telip, qaqırıq shıg'arıwın buzadı. Zond qoyılıp atırg'anda varikozlı ken'eygen qızıl o'n'esh venalarannan qan ketiwi, tu'rli teren'liktegi, ha'tte mediastinitti keltirip shıg'arıwshı qızıl o'n'esh diywallarının' jaraqatları ju'z beriwı mu'mkin. Zondtı asqazannan shıg'arıp alıw a'ste-aqırınlıq penen a'melge asırıladı. Tez tartıp shıg'arıw ju'rektin' reflektor toqtap qalıwına sebep bolıwı mu'mkin.

Klizmalar

Ha'r qıylı suyıqlıqlardı diagnoz qoyıw yamasa emlew maqsetinde tuwrı ishek arqalı jiberiw klizma dep ataladı. Diagnostikalıq klizma juwan ishekti rentgenologiyalıq tekseriw ushın qollanıladı. Emlew maqsetlerinde tazalawshı, sifonlı, azıqlandıırıwshı, maylı ha'm da'rilik zatlı klizmalar qollanıladı.

Kishi ko'lemdegi suyıqlıqlardı jiberiw ushın almurt ta'rizlı rezina ballonshalardan paydalanıladı. Olar 30 ml (№1) den, 360 ml ge deyin (№12) o'lsheimde, jumsaq yamasa qattı ushlıq penen islep shıg'arıladı.

Esmarx krujkası 1—2 litr ko'lemdegi sharshar ta'rizli ıdı bolıp, tu'binde ishi ashıq o'sigi bar. Sol jerge qalın' diywallı rezina truba jalg'anadı (uzınlıg'ı 1—1,5 m, diametri 1—1,5 sm). Rezina nayshada jiberilgen suyıqlıqtın' tezligin sazlaw ushın kraynik bar. Nayshanın' keynine ushlıq jalg'ang'an (rezina, ebonit yamasa shiysheden islenedi). Esmarx ıdısının' rezinadan islengen tu'ri: ıdı, naysha, kraynik ha'm ushlıqtan turadı. Tazalawshı klizma maqseti u'lken da'retti ha'm gazlardan tazalaw. Juwan ishektin' tek to'mengi bo'limleri tazalanadı. Klizma ishektin' ha'reketin biraz ku'sheyttiredi, u'lken da'retti suıltadı ha'm olardıń shıg'arılwın jen'illestiredi.

Ko'rsetpeler: ishtin' ju'rmeı qalıwı, qatalaw, rentgen tekseriwge tayarlaw, za'ha'rleniwler, emlew ha'm tamshılawshı klizmadan aldın.

Qarsı ko'rsetpeler: qa'wıplı o'speler, juwan ishekтеgi o'tkir isiniwler protsesi, qanap turg'an babasır, tuwrı ishektin' shıg'ıp ketiwi, ishekten qannın' ag'ıwları.

Kerekli u'skeneler: tu'tikshe, kraynik, ushlıq, Esmarx krujkası, vazelin, shpatel, shtativ, termometr, kleyonka, la'gen.

Nawqastın' jag'dayı: kushetka yamasa krovattın' shetine jaqın, shep jambasta dizelerdi bu'gip, qarnına jıynag'an halda. Eger de nawqastın' jag'dayı awır bolsa, shalqasına jatqan halda.

Nawqasqa manipulyatsiya haqqında tu'sinik berin'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'. Ushlıqtı ko'zden o'tkerin', pu'tinligine isenim payda etkennen keyin, og'an vazelin su'rtin' ha'm kraynikti bekitin'.
2. Esmarx krujkasın minimal biyiklikte shtativke ildirin'.
3. Krujkanın' $\frac{2}{3}$ ko'lemine deyin, u'y temperaturasındag'ı 1—1,5 litr ko'lemdegi suw menen toltırın'.
4. Kraynikti ashın' ha'm hawasın shıg'arıp, onnan suw kele baslag'annan keyin jabın'.
5. Nawqastın' jambası astına kleyonka to'sep onın' bos ta'repin la'genge tu'sirip qoyın'. Eger de nawqastın' awhalı awır bolsa astma tu'bek qoyın'.
6. Nawqastın' jambasın kerip, abaylap aylandırıwshı ha'reketler ja'rdeminde ushlıqtı tuwrı ishekke da'slep 3—4 sm ge kindik ta'repine, keyin segiz ko'zge parallel bag'ıtta 5-8 sm ge deyin kirgizin'. Eger de usı waqıtta ushlıq qarsılıqqa (ishektin' diywalı, u'lken da'reti) ushırasa, onı arqag'a 1-2 sm ge tartm' ha'm bag'ıtın o'zgertip, qaytadan ha'reket etin'.
7. Kraynikti ashıp, krujkanı 1—1,5 m biyiklikke ko'terin' ha'm ishekke suwdı a'ste-aqırnlıq penen jiberin'.
8. Qarında awırıw yamasa qarındı bosatıw sezimi payda bolg'anda krujkanı krovattın' tuwrısınan to'menge tu'sirip, ishekтеgi gazlardın' shıg'ıp ketiwine jol berin'. Nawqas tınıshlang'annan keyin, krujkanı ja'ne joqarıg'a ko'terin' ha'm ishinдеgi suwdı tu'binde az-g'ana qalg'anınsha jiberin' (suwdın' mug'darı jog'almaw kerek, bul ishektin' ishine hawa ketip qalıwdın' aldın aladı).
9. Kraynikti bekitin'. Abaylı bolın', aylandırıwshı ha'reketler ja'rdeminde ushlıqtı ishekten shıg'arıp alın'. On minuttan keyin nawqas ha'jetxanag'a barıp da'retke shıg'ıwı mu'mkin.

10. Jag'dayı awır nawqasqa da'retke shıg'arda tu'bek tutın'.
11. Nawqas da'retke shıg'ıp bolg'annan keyin, astı juwıladı. Tu'bek u'stin kleyonka menen jawıp ha'jetxanag'a alıp ketiledi.
12. Nawqastı qolaylı jag'dayg'a jatqızıp, u'stin orap qoyın'.

Sifonlı klizma

Tazalawshı klizma na'tiyje bermegende sifonlı klizma (ishekti ko'p ma'rtebe juwıw) qollanıladı. Bul klizma tutas ıdıslar nızamına tiykarlang'an. İshekti gazlerden, u'lken da'retten tazalaydı, shirigen ha'm ashıg'an awqatlıq zatlardı juwıp alıp shıg'adı. İshek diywalının' ritmlik ken'eyip, taraywı ishek ha'reketinin' tikleniwine alıp keledi. **Ko'rsetpeler:** tazalawshı klizmanın' na'tiyje bermewi, ishektin' tutılıwı, o'tkir za'ha'rleniwler.

Qarsı ko'rsetpeler: ishekten qan ketiwi, tuwrı ha'm juwan ishekтеgi isiniwlerdin' belgileri, qan ag'ıp turg'an babasır, tuwrı ishektin' shıg'ıp ketiwi.

Kerekli u'skeneler: 1 m uzınlıqtag'ı, 1,5—2 sm diametrli rezina nayshalı Esmarx krujkası, vazelin, shpatel, shtativ, termometr, kleyonka, tu'bek, sıyımlılıg'ı 2 litrlik gu'ze, sifonlı klizma ushın 10—12 litr mug'darındag'ı sıyıqlıq (permanganat kaliydin' ku'shsiz eritpesi, as sodasının' 20% li eritpesi, 38°C qa deyin ısıtılğ'an suw), suwdı to'giw ushın la'gen.

Nawqastın' jag'dayı: shep jambasta, dizelerin bu'gip, qarnına jiynag'an halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'.
2. Krovat yamasa kushetkag'a kleyonka to'sen'.
3. Krovattın' qasına juwatug'ın suwlardı to'giw ushın la'gen qoyın'.
4. İshekke kirgiziletug'ın nayshanın' ushlıg'ına vazelin su'rtin'.
5. Shep qolın'ız benen nawqastın' jambasın kerip, aylanba ha'reketler menen nayshanı tuwrı ishekke 20—30 sm teren'likke kirgizin'.
6. Rezina naysha tuwrı ishek ampulasına buralıp qalmag'anına itibar berin'.
7. Sharshardı nawqastın' denesi tuwrısınan biraz ko'terin' ha'm onı juwıwshı eritpe menen a'ste toltırın'.
8. Sharshardı nawqastan 1 m biyiklikke ko'terin'. Sıyıqlıq azayıp onın' mug'dan sharshardın' tu'bine jetkennen keyin, onı pa'seyttirin'. Sıyıqlıq qaytadan sharshardı toltıra baslaydı.
9. Sharshar tolg'annan keyin, onı la'genge to'gin'. Bosag'an sharshardı taza juwıwshı sıyıqlıq penen toltırıp, manipulyatsiyanı qaytalan'. İshekti juwıwdı gazlardın' shıg'ıwı toqtag'ansha, qayıp shıg'ıp atırg'an sıyıqlıq taza bolg'anınsha dawam ettirin'.
10. Sharshardı to'menge tu'sirgende onı belgili da'rejede, biraz iyiltirip uslaw, onı toltırıp atırg'anda ishekke hawa ketip qalıwına jol qoymaw kerek. Sifonlı

11. Manipulyatsiya tamamlanغان keyin, sharshardi alıp taslan'. Nayshani 10—12 minutqa qaldırın'. Ishekte qalg'an suyuqlıqlar ag'ıp shıg'ıwı ushın nayshamn' ushın la'genge tu'sirip qoyın'.

Gipertonikalıq klizma

Qollanılğan keyin 20—30 minut o'tkennen son', jaqsı jumstardıwshı ta'sir ko'rsatedi. Jiberilgen preparatlardıń joqarı osmotikalıq aktivligi sebepli ishektin' ishine ko'p mug'darda suyuqlıq ajralıp shıg'adı.

Ko'rsetpeler: ishekte u'lken da'rettin' toplanıp qalıwı, atoniyah ish qatıw.

Qarsı ko'rsetpeler: juwan ishektin' to'mengi bo'limlerindeki isiniwler ha'm jara protsessleri.

Kerekli u'skeneler: almurt ta'rizli ballonsha, gazdı shıg'arıwshı naysha, tu'bek, kleyonka, vazelin, qolg'ap, 100—200 ml ko'lemdegi, 37—38°C temperaturadag'ı 5—10% li natriy xloridi ha'm 20—30% li magneziy sulfatlı eritpelerinin' aralaspası. Nawqasqa manipulyatsiyanın' a'hmiyeti haqqında tu'sindirin'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'.
2. Ballonshag'a 100—200 ml gipertonikalıq eritpe alın'.
3. Gaz shıg'arıw nayshasına vazelin su'rtip, onı tuwrı ishekke 20—30 sm teren'likke kirgizin'.
4. Ballonsham nayshag'a jalg'ap, eritpeni a'ste-aqırınlıq penen jiberin'.
5. Ballonshani qısılg'an halında uslap turıp, om naysha menen birge tartıp shıg'arın'.
6. Nawqastan 20—30 minut dawamında suyuqlıqtı ishinde uslap turıw tu'sindiriledi.

Maylı klizma

Sozılmalı spastikalıq ishtin' qatıwlarında qollanıladı. Qollanılğan keyin 10—12 saat o'tkennen son', jaqsı jumstardıwshı ta'sir ko'rsatedi. U'lken da'retti orap aladı, ishektin' bulshıq etlerin bosastıradı, qattı u'lken da'rettin' bosasıwın jen'illestiredi.

Ko'rsetpeler: spastikalıq ish o'tiw, ishekte, u'lken da'retler toplanıp qalıwı.

Kerekli u'skeneler: almurt ta'rizli ballonsha, gaz shıg'arıwshı naysha, kleyonka, vazelin, qolg'ap, 100—200 ml ko'lemdegi, 37—38°C qa deyin qızdırılğan o'simlik (zaytun, ayg'abag'ar) yamasa vazelin mayı.

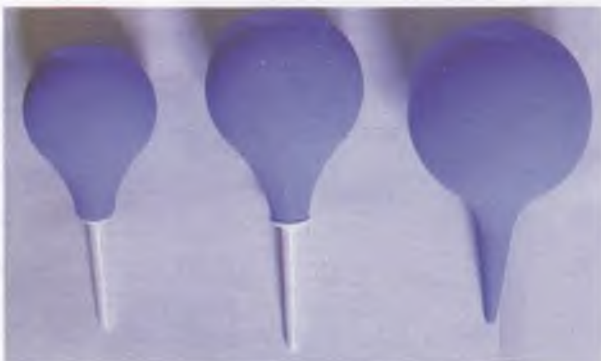
Nawqasqa manipulyatsiya haqqında tu'sinik berin'.

Nawqastın' jag'dayı: shep jambasta, dizelerin bu'gip, qarnına tartqan halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'.
2. Ballonshag'a may alın' (tarttırın').
3. Gazdı shıg'arıwshı nayshag'a vazelin su'rtin' ha'm tuwrı ishekke 10 sm teren'likke kirgizin'.

Klizma islew ushin kerekli a'sbaplar

Zond argali enteral awqatlandiriv

Sidik qabın kateterlew

Hayallardın' sidik shug'arıw kanalına kateterdi kirgiziw

Sidik jynag'ısh

Er adamlar sidik shug'arıw kanalın dez eritpe menen tazalaw

Kateterler

Kateterdi pintset penen uslap kirgiziw

Kateterdi sidik jynag'ıshqa jalg'aw

Kateterdin' sırtqı ushın lotokqa salıw

Kateterdi leykoplástır menen bekkemlew

Kateterdi sidik jynag'ıshqa jalg'aw

Manjetanı isiriw

Isken jag'daydag'ı manjeta

4. Ballonshani nayshag'a jalg'ap, maydı a'ste-aqırınlıq penen tuwrı ishekke jiberin'.
5. Ballonshani qısılg'an halında uslap turıp, onı naysha menen birge tartıp shıg'arın'.
6. Nawqastan maydın' qaytıp ag'ıp ketpewi ushın 20 minut dawamında qıymıldamay jatıw kerekligin tu'sindirin'.

Da'rili klizma

Da'rili klizma — tuwrı ishekke az mug'dardag'ı da'rilik zatların emlew maqsetinde jiberiw. A'dette, tuwrı ishekke awırıwdı qaldırıwshı, isiniwge qarsı, uyqı, narkotikalıq ha'm tınıshlandırıwshı da'rilik zatların awız arqalı qabıl etiw ilajı bolmag'anda yamasa qarsı ko'rsetpeler bolg'anda jiberiledi. Jiberiletug'ın da'rilik zatların ko'lemi kishi, 50 ml den 200 ml ge deyin baradı. Da'rilik zattm' temperaturası 40°C dan kem bolmawı kerek. Sebebi, to'men temperaturalı da'rilik zatı bosalıwdı keltirip shıg'aradı, da'rilik zat sorılıp u'lgermeydi.

Kerekli u'skeneler: shprints yamasa almurt ta'rizli ballonsha, sterillengen rezina, naysha yamasa kateter, da'rilik zat, kleyonka, vazelin, qolg'ap.

Da'rilik zattın' qozdırıwslı ta'sirin joq etiw ushın og'an jıllı natriy xloridi eritpesin yamasa orap alıw qa'siyetine iye zat (50 gr kraxmal qaynatpası) qosıladı.

Nawqasqa manipulyatsiya haqqında tu'sinik berin'.

Nawqastın' jag'dayı: shep jambasta, ayaqların bu'kken halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'.
2. Manipulyatsiyadan 30—40 minut aldın ishekke bosatıw ushın tazalawshı klizma islen'.
3. Kateterge sterillengen vazelin su'rtin'. Nawqastın' jambasların kerip, aylanba ha'reketler menen kateterdi tuwrı ishekke 10—15 sm teren'likke kirgizin'.
4. Da'rilik zat tartılğ'an ballonshani kateterge jalg'ap, onsha u'lken bolmag'an basım astında da'rini ishektin' ishine jiberin'.
5. 20 minut dawamında nawqas jambaslap, da'rilik zatı sorılıp barg'ansha jatıwı kerek. Eger de da'retke shıg'ıw sezimi payda bolıp, da'rilik zatı u'lken da'retler menen shıg'ıp ketse, manipulyatsiya qaytadan islenedi. Da'retke shıg'ıw sezimin kemeytiw ushın nawqastan teren'-teren' dem alıp turıw sorıladı.
6. Klizmadan son' isletilgen u'skeneler ıssı suwda sabın menen jaqsılap juwıladı ha'm 3% li xloramin menen ziyansızlandırıladı. Ushlıqlar taza bankalarda saqlanadı ha'm isletiw aldınan qaynatıladı.

Gaz shıg'arıwshı nayshanı qollanıw

İshek ishindegi gazlardı shıg'arıw ushm jumsaq, qalm' diywalı, 30—50 sm uzınlıqtag'ı, bir ushı domalaq, qaptalında tesigi bar rezina nayshanı qollanıladı.

Ko'rsetpeler: qarınının' jellesiwi, isheklerde gazlardın' toplamp qalıwı.

Qarsı ko'rsetpeler: qa'wipli o'speler, juwan ishekтеgi o'tkir isiniw protsesi, ishekten qan ketiwi, qanap turg'an gemorroy, tuwrı ishekting' shıg'ıp ketiwi.

Kerekli u'skeneler: sterillengen gaz shıg'arıw nayshası, kleyonka, vazelin, qolg'ap, tu'bek.

Nawqastın' jag'dayı: shep jambasta yamasa shalqasına jatqan halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolg'ap kiyin'.
2. Shep qolın'ız benen nawqastın' quyımshaqların kerip, on' qolın'ızda aylanba ha'reketler isletip, abaylap vazelin su'rtilgen nayshanı tuwrı ishekke 20—30 sm teren'likke kirgizin', nayshanın' sırtqı ushın aldın ala tu'bekke tu'sirip qoyıw kerek, sebebi onnan suyıq u'lken da'ret yamasa gazlar kelip turıwı mu'mkin. Eger de nawqastın' awhalı awır bolsa, manipulyatsiyanı shalqasına, dizelerin bu'gip ha'm qaptalg'a biraz jılıtqan halda a'melge asırıladı.
3. İshekting' diywalında jataq jara payda bolmawı ushın nayshanı 2 saattan ko'p bolmag'an mu'ddet ishinde uslap turıw mu'mkin. Keyin ol alıp taslanadı. Za'ru'rılıgine qarap, onı ku'n dawamında 1—2 saatlı aralıqlar menen bir neshe ma'rte qayta qoyıw mu'mkin.
4. İshekting' ishinde qattı u'lken da'retler bolsa, glitserin yamasa romashkalı mikroklyzma islew kerek.
5. Manipulyatsiya tamamlang'annan keyin, nayshanı ıssı suwda sabınlap juwıw ha'm qaynatıp, sterilizatsiyalaw kerek. Sterilizatsiyalanbag'an nayshalardı paydalanıw qadag'an etiledi.

Sidik qabın kateterlew

Sidik qabın kateterlew bul sidik qabına kateterlew diagnostika yamasa emlew maqsetinde paydalanıw. Intensivli terapiya waqtında durıs juwmaqqa keliw ushın sidiktin' shıg'ıwın biliw a'hmiyetli orın iyeleydi. A'sirese, bas miyinde isigi bar nawqaslar, ju'rek qan tamır keselliklerinde, bu'yrektin' jetispewshiliginde u'lken a'hmiyetli orın tutadı.

Sidik qabın kateterlew ushın:

1. Aseptikalıq qag'ıydalarına u'lken itibar qaratıw kerek.
2. Tek g'ana sterillengen kateterden paydalanıladı.
3. Nayshalawdan aldın miyirbiyke qolların jaqsılap juwadı.
4. Sterillengen kateterge qol menen tiyiw ulıwma mu'mkin emes.
5. Kateterlew pintset penen kirgizedi.

Ha'r qıylı ko'rinistegi kateterlew qollanıladı. O'zin-o'zi uslap turıwshı ha'm manjetası bar kateterlew qolaylıraq boladı.

Hayallarda sidik qabın kateterlew

Hayallarda sidik shıǵ'arıw kanalı tuwrı ha'm kelte bolǵ'anlıǵ'ı ushın manipulyatsiyanı orınlaw an'satıraq boladı. Bag'darlawshı ja'rdeminde Petstser kateterlew qollanıladı.

Ko'rsetpeler: sidiktin' shıqpay qalıwı, sidik qabma da'rilik zatların jiberiw, awır nawqaslarda diurez baqlawın alıp barıw ushın.

Kerekli u'skeneler: sterillengen kateter (rezina, plastmassa, metalldan Petstser kateteri), sterillengen qolg'ap, pintset, sterillengen glitserin (vazelin mayı), furatsillin eritpesi, lotok.

Nawqastın' jag'dayı: manipulyatsiya maqseti haqqında nawqasqa mag'lıwmat beriw, onnan shalqasına jatıp, ayaqların dizelerden biraz bu'giw ha'm eki qaptalg'a keriwdi soran'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı sabınlap juwın' ha'm qolg'ap kiyin'.
2. Shep qolın'ızdın' barmaqları menen jınısıy erinlerin (la'blerin) abaylap ashın'. Bunda eki tesik ko'rinedi, joqarısındag'ı sidik shıǵ'arıw kanalı, to'mendegisi-qınnın' kiriw bo'limi.
3. Furatsilin eritpesi sin'dirilgen paxta yamasa siyle bo'legin korntsangqa alın'. Sırtqı jınıs ag'zaların furatsillin eritpesi menen eki ma'rte juwın' (sidik shıǵ'arıw kanalının' sırtqı tesigi).
4. Kateterge sterillengen glitserin yamasa vazelin maym su'rtin'. Pintset ja'rdeminde kateterdi ushınan 5-6 sm uzaqlıqta uslan'. Kateterdin' ekinshi ushın 4—5 barmaqların'ızdın' arasına alın'.
5. A'ste-aqırınlıq penen nayshanı sidik qabına sırtqı sidik shıǵ'arıw kanalı arqalı 5—7 sm teren'likke kirgizin'. Kateter sidik qabına tu'skende sidik ajralıp shıǵ'a baslaydı. Eger de sidik shıqpaşa kateter ja'ne de teren'irekke kirgizin'. Kateterdin' sırtqı ushm sidik jıynag'ıshqa jalg'an' ha'm sidikti shıǵ'arın'.
6. Manjetag'a hawa jiberip isirin', kateter leykoplastır menen bekkemlen'.

Er adamlarda sidik qabın kateterlew

Nawqastın' jag'dayı: shalqasına, ayaqları dizeden biraz bu'gilgen ha'm kerilgen.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı sabınlap juwın' ha'm qolg'ap kiyin'.
2. Furatsilin eritpesi sin'dirilgen paxta yamasa siyle bo'legin korntsangqa alın' ha'm jınıs ag'zasının' basın, sidik shıǵ'arıw kanalının' awzın eki ma'rte juwın'.
3. Kateterge sterillengen glitserin yamasa vazelin mayın su'rtin'. Pintset ja'rdeminde kateterdi ushınan 5—6 sm uzınlıqta uslan'. Kateterdin' ekinshi ushın 4—5 barmaqların'ızdın' arasına alın'.
4. Jınıs ag'zasın shep qol menen uslan', 1—2 barmaqlar menen sırtqı sidik shıǵ'arıw kanalın kerin'.

5. On' qoldag'ı pintset ja'rdeminde kateterdi a'ste kirgizin'. Sonin' menen birge jinis ag'zasın kateterge qarama-qarsı ta'repine jiberin'.
6. Nawqasqa o'zin erkin uslaw, bir neshe ma'rtebe teren' dem alıw kerekligin tu'sindirin'. Teren' dem alıwda kateterge a'ste-basım o'tkerip, onı ishine kirgiziwdi dawam etin'. Kateterden sidik shıg'a baslag'annan keyin, onı sidik jıynag'ıshqa jalg'an'.
7. Manjetag'a hawa jiberip isirin', kateterdi leykoplastır menen bekkemlen'. ***Sidik qabında kateter uzaq waqt turg'anda, infektsiyanın' rawajlanıwının' aldın-alıw ushın 1 ku'nde 2—3 ma'rte jıllı furatsilin eritpesi menen juwıp turıw kerek (1:5000).***

Sidik qabın dezinfektsiyalawshı eritpe menen juwıw

1. Qollarm'ızdı sabınlap juwın' ha'm spirt penen tazalan'.
2. Sidik qabın bosatın'.
3. Taza qollar menen sterillengen Jane shpritsin alın'. Porshendi shiyshe tsilindr ishine kirgizbey turıp, shprits kanyulyası tesigin sterilli paxta yamasa siyle bo'legi menen tıg'ız bekitin'.
4. Flakonnan shprits tsilindrinin' aqırğ'ı sızıg'ına deyin furatsilin quyın' ha'm porshendi alıp, shpritske az g'ana kirgizin'.
5. On' qol menen porshendi, shep qol menen tsilindrı uslap turıp, shpritstin' kanyulyasın joqarıg'a qaratıp to'n'kerin' ha'm porshendi jıljıtıp, shpritstegi hawam shıg'arıp jiberin'.
6. Kateterdi shep qohn'ız benen, shpritsti on' qolın'ız benen uslap, shpritstin' kanyulyasın kateterge jalg'an'. Furatsillin eritpesin a'ste-aqırnılıq penen sidik qabına jiberin' (150—200 ml). Keyin shpritsti shıg'arıp, lotokqa qayta ag'ıp shıg'ıwına jol berin'.
7. Manipulyatsiyanı qaytalan'. Eger de juwıw waqtında awırıw payda bolsa, da'slep sidik qabına 5—10 ml 0,25—0,5% li novakain eritpesin jiberip, 1-2 minutqa kateterdi bekitip qoyın'. Kateterdi ashıp juwıwdı orınlan'.
8. Kateter sidik qabında uzaq waqt turg'anda, onı alıp taslawdan aldın sidik qabına jıllı furatsillin jiberin' ha'm kateterdi alıp taslan'. Furatsillin qaytıp shıg'ıp atırğ'anda sidik shıg'arıw kanalın juwıp shıg'adı (infektsiyanın' profilaktikası).

KOMPRESSLER

Kompressler shalg'ıtıwshı terapiya qatarına kiriwshi manipulyatsiya bolıp tabıladı. Ku'tilgen na'tiyje keselliktin' tu'rine qarap, suwıq ha'm ıssı kompresslerge bo'linedi. Suwıq kompresstin' ta'sirinde qan tamirları tarayıwı ju'z beredi ha'm qannın' ag'ımı kemeyedi, isiniw protsessleri artqa qaytadı, denenin' temperaturası pa'seyedi ha'm t.b.

Suwıq kompresslerge ko'rsetpeler: denenin' bir bo'limi o'tkir isiniwge ushırag'anda, murinnın' qanawı, gemmorroy tu'yinlerinin' qanawı, jaraqatlanıw, ısıtpa sindromı, kranıotserebral gipotermiyada ha'm ju'rek ha'wlirgende ju'rektin' tusına qoyıladi.

Kerekli u'skeneler: bir neshe qabat jumsaq gezleme yamasa siyle, ishine muz bo'lekleri saling'an ıdıs kerek boladı.

Orınlaw ta'rtibi:

1. Siyle suwg'a batırıladı ha'm sıg'ıp alıng'annan keyin, kerekli orıng'a 2-3 minut qoyıladı.
2. Belgilengen waqıt o'tkennen keyin, siyle ekinshisine almasırladı (birinshisi ısıp ketedi).
3. Manipulyatsıyanı bir neshe minuttan bir saatqa deyin dawam etiw usınıs etiledi.

ISITIWSHI KOMPRESSLER

Isıtwshı kompress jergilikli qan tamirlarin ken'eytedi ha'm sol jerde qan aylanısın ku'sheytedi. Bul na'tiyjeler bolsa o'z gezeginde isiniwdin' kemeyiwin, awırıwların' azayıwın ha'm isiklerdin' ketiwine alıp keledi.

Ko'rsetpeler: ısıtwshı kompresslerdi tu'rli jergilikli infiltratlar (mısalı: inektsiyadan keyingi) bulshıq etler ha'm buwınlardıń' ayırım keselliklerinde qollanıladı. Isıtwshı kompress qurg'aq ha'm ıg'al bolıwı mu'mkin. Qurg'aq kompressti (paxta-siyleli baylam) denenin' ayırım bo'limlerin (mısalı: moyın, qulaq) suwıqtan saqlaw ushın qollanıladı. Ig'allı ısıtwshı kompress u'sh qatlamnan ibarat bolıwı kerek.

Orınlaw ta'rtibi:

1. Da'slep denege bo'lme temperaturasındag'ı suwda ıg'allamp, jaqsılap sıg'ılğ'an gezleme bo'legi qoyıladı;
2. Onın' u'stinen polietilen yamasa basqa ıg'al o'tkermeytug'ın na'rse jabıladı;
3. Aqırında bul qatlamlar u'stine paxta yamasa siyle flannel gezleme orap qoyıladı. Kompress tez qurg'ap ketpewi ushın ha'r bir qatlam aldındag'ısınan bir qansha u'lkenirek bolıwı kerek;
4. Kompress denege bint penen baylanadı;
5. Eger 1—2 saat o'tkennen son' ishine barmaqtı sug'ıp ko'rilgende kompresstin' birinshi qabatı ıg'al bolsa, kompress durıs qoyılğ'an boladı;
6. Manipulyatsıyanın' dawam etiwı 12 saattan aspawı ha'm 6—8 saattan son' tazasına almasırlıwı kerek.

Gorshishnik qoyıw

Gorshishnik suw menen birikkende quramındag'ı efir mayı ajıralıp shıg'adı ha'm teri retseptorların titrkendirip, teren'de jaylasqan, qan tamirlarının' reflektorlı ken'eyiwine alıp keledi. Bul o'z gezeginde ayırım isiniw belgilerinin' kemeyiwine, awırıwların' kemeyiwine alıp keledi. Gorshishnik o'lsheмі 8 sm ge 12,5 sm li qalın' qag'azg'a maysızlandırılğ'an gorshishnik untag'ı sebilgen bo'leklerden ibarat.

Ko'rsetpeler: miozitler, nevrogiyalar, bronxitler, pnevmoniyalar, stenokardiya (ko'kirek kletkasının' shep qaptalina), bas awırıwı (en'se bo'liminde).

Qarsı ko'rsetpeler: ha'r qiyli teri kesellikleri (piodermiya, neyrodermit, ekzema), qan ketiwi, ıssılıq.

Orınlaw ta'rtibi:

1. Nawqas qolaylı etip jatqızıladi;
 2. Gorshishnik qoyılatug'ın jer qurg'aq su'lgi menen tazalanadı;
 3. Lotokqa 40—45°C suw quyıladi;
 4. Suwg'a gorshishnik qag'azların izbe-iz batırıp alıp, ıg'allanadı ha'm terige qoyıladi;
 5. Sırtı su'lgi menen jawılıp, ja'ne odeyal menen orap qoyıladi;
 6. 10—15 minuttan son' gorshishnik alınadı;
 7. Terini jıllı suw menen juwıp, keptirip tazalanadı ha'm nawqas orap qoyıladi.
- Gorshishnik qoyılğ'an jerlerde anıq giperemiyanın' payda bolıwı manipulyatsiyanın' durıs orınlang'anlıg'ının' belgisi bolıp esaplanadı.

Bankalı massaj

Gorshishnikke qarag'anda bankalı massaj ku'shlirek qan tamırların ken'eytiw qa'siyetine iye. Banka qoyılğ'an jerde teris basım payda boladı ha'm bul qan aylanısın ku'sheytedi, qan tamırların ken'eytedi.

Ko'rsetpeler: bronxitler, pnevmoniyalar, nevralkiya ha'm nevritler, miozitler.

Qarsı ko'rsetpeler: onkologiyalıq kesellikler, tuberkulez, o'kpeden qan ketiwde ha'm teri kesellikleri (piodermiya, neyrodermit, ekzema).

Kerekli u'skeneler: arnawlı bankalar (tu'bi domalaq, awzı qalın', 30—70 ml ko'lemli) yamasa 200 ml ko'lemli ku'ndelikli turmista isletiletug'ın shiyshe ıdıslar, paxta, 70° li spirt, qısqısh, vazelin, shırpı.

Orınlaw ta'rtibi:

1. Nawqastı jatqızıp, massaj isleytug'ın oring'a vazelin su'rtin'.
2. Qısqıstın' ushına paxta orap, spirt sin'diriledi.
3. Qısqıstı jag'ıp, on' qolg'a alınadı.
4. Shep qolg'a bankanı uslaysız.
5. Banka ishine janıp turg'an qısqıstı 2—3 sekundqa kirgiziledi ha'm shıg'arıp alınadı.
6. Tezlik penen banka teri u'stine basıladi.
7. Durıs qoyılğ'anda bankanın' ishindegi teris basım terini ishke qaray tartadı ha'm isikshe payda etedi.
8. Banka saat tili boyınsha teri boylap aylandırıla baslaydı.
9. Bunı massaj islenetug'ın oring'a bir tegis giperemiya payda bolğ'anınsha dawam ettiriledi.
10. Son'ınan banka alınadı, su'lgi menen vazelin artıp taslanıp, nawqas orap qoyıladi.
11. Bankanı alıw ushın bankanın' qırı janındag'ı teri u'stine barmaq basıp, bankanı qarama-qarsı ta'repke awdırıw kerek.

Gorshishnik qoyiw

Gorshishnikti paketten aliw

Issi suwlı lotok ha'm gorshishnikler

Gorshishnikti issi suwg'a saliw

Gorshishnik qoyıwdı baslaw

Gorshishnik qoyıp bolındı

Nawqastı su'lgı menen orap qoyıw

Gorshishnikti alıw

Terini tazalaw ha'm keptirip artıw

Nawqastı odeyal menen issi orap qoyıw

Bankalı massaj

Vazelindi aliw

Nawqastın' jawırın arasına vazelin jag'iw

Qisqish ushuna paxta orap spirt sin'diriw

Bankanı shep qolg'a aliw

Qisqish ushindag'ı paxtanı jag'iw

Qisqishtag'ı paxtanı banka ishine saliw

Bankanı teri u'stine qoyiw

Saat tilleri bag'ıtı boyınsha bankanı aylandırıw

Saat tilleri bag'ıtı boyınsha bankanı aylandırıw

Nawqastı jılı orap qoyiw

Esletpe: qısqış banka ishinde uzag'ıraq uslap turılǵ'anda yamasa spirt ko'plew bolǵ'anlıǵ'ı ushm jalın biyigirek bolǵ'anda, banka qızıp ketiwi ha'm bunın' aqıbetinde teri ku'yip qalıwı mu'mkin. Jalın kerekliginen az uslap turılsa, hawanın' jeterlishe siyreklesiwın ta'miyinley almaydı. Sonlıqtan banka teride jaqsı turmastan tu'sip qaladı.

Dene temperaturasını o'lshew

Termometriya — (thermo-ıssılıq, metro-o'lshew) — bul dene temperaturasını o'lshew. Denenin' normal temperaturası ha'r bir adamnın' o'zine ta'n bolıp esaplanadı. Ko'pshilik adamlar ushın $36,5-36,8^{\circ}\text{C}$ norma esaplanasa, bazı bir adamlar ushın $35,9-37,0^{\circ}\text{C}$ shegara ha'm norma bolıp esaplanadı. Ku'n dawamında temperatura o'zgeredi, saat 17—21 aralıǵ'ında en' to'men boladı. Eger de temperatura 37°C bolsa, bul joqarı temperatura. Dene temperaturası ha'r qıylı jag'daylarda ha'm keselliklerde ko'teriledi (isiniw protsesleri, denenin' qızıp ketiwi ha'm t.b). Joqarı dene temperaturasını to'men tu'siriw keselliklerdi emlewdegi en' a'hmiyetli elementlerdin' biri bolıp esaplanadı. Biraq dene temperaturasını to'men tu'siriw nawqastın' jag'dayın jaqsılasa da, onı keltirip shıǵ'aratug'ın sebepti joq ete almaydı. Dene temperaturasını ko'teriliwi denenin' infektsiyag'a qarsı qorg'anıw reaktsiyası bolıp tabıladı. Ko'p jag'daylarda keselliktin' birinshi belgileri simptomı bolıp ta ko'rinedi. Dene temperaturasını $37,8^{\circ}\text{C}$ qa deyin ko'teriliwin (subfebril temperatura) pa'seytiw kerek emes, onnan joqarı jag'daylarda tutqanaqlardıń kelip shıǵ'ıwının' aldın alıw maqsetinde temperaturanı to'men tu'siriwge qaratılǵ'an ilajlar islewimiz kerek boladı.

Barlıq termometrler 3 toparg'a bo'linedi:

1. Sınaplı.
2. Elektron-sanlı.
3. İnfraqızıl qulaq termometrleri.

A'piwayı sınaplı termometr ken' tu'rde qollanıladı.

Onın' abzallıǵ'ı: en' anıq, arzan, zıyansızlandırıw an'sat.

Kemshilikleri: itibarsızlıq aqıbetinde sımsa, onın' ishinde 3 grammg'a jaqın ju'da' za'ha'rli ha'm den sawlıq ushın qa'wipli sınap bar, balalarda, ruwxıy nawqaslarda, esinen tang'an nawqaslarda temperaturanı awız boslıǵ'ınan o'lshew usınıs etilmeydi (joqarıdag'ı sebeplerge baylanıslı). Bunday termometr menen dene temperaturasını qoltıq astman, tuwrı ishekten o'lshew mu'mkin. Ha'zirgi islep shıǵ'arılıp atırǵ'an arnawlı balalarg'a arnalǵ'an sınaplı termometrler u'lken jastag'ılarg'a arnalǵ'an termometrlerden o'lshemleri ha'm dizayni jag'man ajralıp turadı.

Elektron-sanlı termometrlerdi ha'r qıylı firmalar islep shıǵ'aradı. Universal, balalarda ha'm u'lken jastag'ılarda 3 tu'rli usılda dene temperaturasını o'lshew imkaniyatın beretug'ın termometrler ko'birek tarqalg'an. Sure Temp elektronlı termometri ja'rdeminde awız boslıǵ'ı usılında dene temperaturasını anıqlawg'a 4 sekund, qoltıq astınan anıqlawg'a 10 sekund ha'm rektal usılda tekseriwge 15 sekund waqıt talap

etiledi. Emiziwli balalar ushın emizik ko'rinisindegi, silikon yamasa lateks qaplang'an termometrler islep shıg'arılǵ'an. Emizik ishine ornatılǵ'an temperaturanın' o'zgeriwine sezgir o'tkizgish ko'rsetilgen temperatura sırttag'ı (emizik shiyshesindegi) suyıq kristallı displayde ko'rinedi. Emiziwli balanın' awzına qoyılǵ'annan keyin, temperaturanı anıqlaydı ha'm ses shıg'arıp bul haqqında eskertedi.

Infraqızıl qulaq termometrleri temperaturam ju'da' tez (1—2 minutta) anıqlaydı. Bul nawqas na'restenin' (emiziwli balanın') temperaturasını o'lshevide ju'da' qolaylı boladı. Dene temperaturasını 4 orınnan o'lshew qabil etilgen:

1. Qoltıq astınan.
2. Qulaqtın' sırtqı kanalınan.
3. Awız boslıǵ'ınan.
4. Tuwrı ishekten.

Ha'r qıylı orınlardan o'lshegen temperatura ha'r qıylı ko'rsetkishke iye bolıwı mu'mkin. Qoltıq astındag'ı temperatura awız boslıǵ'ınan 0,5 da'reje, tuwrı ishekten o'lshegen temperaturadan 1 da'reje to'men boladı. Qulaqtan o'lshegen temperatura tuwrı ishekтеgi temperatura menen ten' boladı. Geyde joqarıraq bolıwı da mu'mkin. Rektal temperatura en' anıq mag'lıwmattı beredi. Temperaturanı qaysı orınnan o'lshewge qaramastan nawqas yamasa na'reste tınısh ha'm erkin jag'dayda jatiwı yamasa otırıwı kerek. A'dette dene temperaturasını 2 ma'rte, azanda saat 7—8 lerdе ha'm keshki saat 16-18 lerdе o'lshenedi. Reanimatsiya bo'limlerinde dene temperaturasını ha'r saatta, kerek bolg'anda onnan da tez-tez o'lshenedi.

Dene temperaturasını qoltıq astınan o'lshew

Kerekli u'skeneler: termometr, saat (sekundomer), su'lgi, temperatura qag'azı.

Nawqastın' jag'dayı: otırg'an yamasa jatqan halda.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qolların'ızdı sabınlap juwın'.
2. Qoltıq astın ko'zden o'tkerin'. O'lshenetug'ın orında isiniw belgileri (qızarıw, isiw) bolmawı kerek. Sebebi isiniw jergilikli temperaturanın' ko'teriliwine alıp keledi.
3. O'lshew aldınan termometrdi qurg'atıp, tazalan' ha'm sınaptı silkip to'menge tu'sirin'.
4. Qoltıq astın su'lgi menen tazalan'. Ig'allılıq sınaptı suwıtadı ha'm na'tiyje to'men shıǵ'ıwı mu'mkin.
5. Nawqasqa termometrdi berin' yamasa o'zin'iz qoyın'. Termometrdin' bası qoltıq astının' ortasında jaylasıwı kerek.
6. Termometr ha'm teri arasına kiyim qalıp qoymawı ha'm qoltıq penen ko'kirekke tig'ız basılıp turıwı kerek. Ha'lsiz ha'm jag'dayı awır nawqaslardıń qoltıǵ'ının' qısılıp turılıwına miyirbiyke ja'rdem berip, basıp turadı.
7. O'lshew waqtı 10 minuttan kem bolmawı kerek.

Balalarda temperaturanı shabınan o'lshew mu'mkin. Bunın' ushın emiziwli balanın' ayag'ının' jambas-san buwınına bu'giledi ha'm payda bolg'an teri qatlamına termometr qoyıladı.

Dene temperaturasin o'lshevi

1 Qoltiq astin keptirip tazalaw

2 Termometrni silkip sinapti to'menge tu'siriw

3 Termometrni qoltiq astina qoyiw

4 Fiksatsiya qilip uslap turiw

5 Infraqizil termometr menen temperaturani qulaqtan o'lshevi

6 Elektron termometr

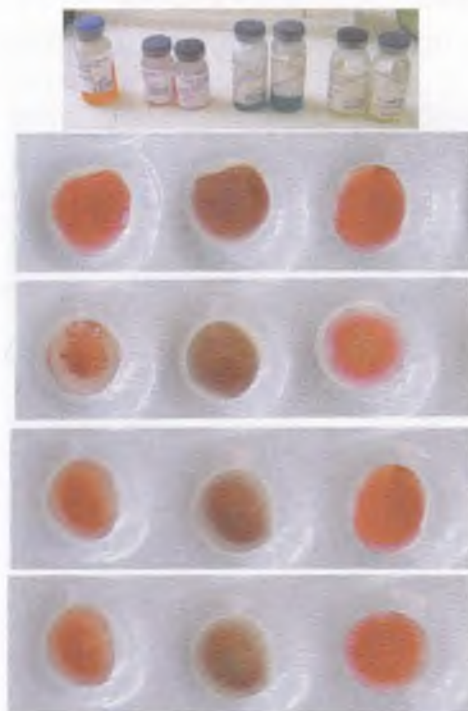

7 Infraqizil termometr

8 Termometrni saqlaw

Qan gruppaları

Qan gruppaların anıqlaw

0(I) A(II) B(III) AB(IV)

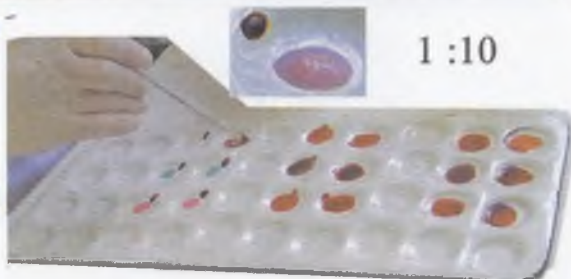
AB-agglyutogenler
ab-agglyutininler

B(III)

AB(IV)

Gruppa sa'ykesliligin anıqlaw

Petri tarekasinıdag'ı nawqas qanı
sıvoroıkası ha'm quylatug'ın qan
tamshısın 1:10 qatnasta tamızıw

Shiyshe tayaqsha menen aralastırıw

Na'tijjeni ku'tiw

Agglyutinatsiya bar

Agglyutinatsiya joq

Rezus faktordı anıqlaw

1

2

Dene temperaturasin tuwri ishekten o'lshew.

Qarsı ko'rsetpeler: tuwri ishek kesellikleri, ishtin' qatıp qalıwı, ishtin' o'tiwi. Zıyansızlandırılğ'an termometrge vazelin su'rtiledi. Nawqastın' jambas halında abaylılıq penen termometrdi uzınlıg'ının' yarımına deyin tuwri ishekke kirgiziledi. Nawqastın' jambasları bir-birine jabısıp tiyip turıwı kerek. Ha'r bir o'lshewden keyin termometrdi jıllı suwda juwıp, spirt yamasa qolda bar basqa dez. eritpe menen zıyansızlandırılıwı kerek.

Temperaturanı sırtqı qulaq kanahnın o'lshew.

Qulaqtı joqarıg'a ha'm artqa tartıp, termometr zondı qulaqqa kirgiziledi. Ekspozitsiya- 1—3 sekund. Displey jarıqlıg'ı menen o'lshewdi qaran'g'ıda da o'tkeriw mu'mkin. Qulaqtan o'lshegen temperatura tuwri ishek temperaturası menen ten' boladı. Geyde joqarıraq bolıwı mu'mkin. İnfraqızıl qulaq termometri Braun, Tefal ha'm basqa firmalar ta'repinen islep shıg'arıladı. Termometr zondı qulaq ishki perdesinen taralıp atırğ'an infraqızıl nurlar intensivligin o'lsheydi ha'm na'tiyjeni displeyde ko'rsetedi. Pribor zondına kiydirilgen qorg'awshı qalpag'ı infektsiyanın' tarqalıwına jol qoymaydı. Temperatura o'lshep bolıng'annan keyin o'lshew na'tiyjeleri temperatura qag'azına jazıladı. Bir neshe ku'ngi o'lshew na'tiyjeleri biriktirilgende temperatura sızıg'ı payda boladı. Ko'p keselliklerde bul sızıq o'zine ta'n ko'rinske iye boladı. Awır nawqaslarda temperaturam saatlap o'lsheydi.

Temperaturam o'lshew algoritmi:

1. Termometrdi alıp, ko'rsetkishleri ko'zden o'tkeriledi. Eger de temperatura 36,5°C tan joqarı bolsa, sinaplı termometrdi silkedi, elektron yamasa infraqızıl termometrдин' tu'ymesı basıladı.
2. Termometriya orm ko'zden o'tkerilip, isiniw protsessinin' bar-joqlıg'ı anıqlanadı.
3. Tayarlıq ko'riw ha'm termometrdi ornatiw:
 - a) qoltıq astı su'lgı menen qurg'atıp tazalanadı. Sinaplı termometr bası qoltıq astının' ortasında jaylasıwı kerek ha'm ol bilek penen ko'kirek quwıslıg'ına bekkem qısılıp turılıwı kerek.
 - b) rektal termometriyada termometrge vazelin su'rtip, tuwri ishekke 3 sm ge kirgiziledi.
 - v) qulaq termometriyasında zondtın' u'stine qorg'awshı qaqpag'm kiydirip, sırtqı esitiw jolına kirgiziledi ha'm o'lshew tu'ymesı basıladı.
4. Termometrler alınıp, na'tiyjeler ko'riledi:
 - a) qoltıq astınan sinaplı termometrdi 10 minuttan keyin;
 - b) rektal termometrdi 3 minuttan keyin;
 - c) qulaq infraqızıl termometrdi 3 sekundtan keyin.
5. Termometr ko'rsetkishlerin kesellik tariyxının' temperatura betine jazıp qoyıladı.
6. Termometrler ha'm qorg'awshı qaqpaqların a'meldegı buyırıqlarg'a tiykarlanıp zıyansızlandırıladı.

Qan gruppaların anıqlaw

Qan gruppasını anıqlaw jaqsı jaqtılıqta 18—25°C temperaturada a'melge asırıladi. To'men yamasa joqarı temperaturada tekseriw na'tiyjeleri anıq bolmawı mu'mkin. Gruppanı anıqlap atırğ'anda tarelkag'a nawqastın' familiyası, atı ha'm a'kesinin' atı jazıladi. Keyin aylana do'geresine yamasa shepten on'g'a qaray gruppa sanı jazıladi: O (I), A (II), V (III). Sol atamalar boyınsha kerekli tamshıdan sıvorotka tamızıladi. Ha'r bir gruppadag'ı sıvorotka ushın bo'lek pipetka isletiledi. Sıvorotkalarg'a nawqastın' qanı qosıladi. Qan gruppasını anıqlaw ushın barmaqтан yamasa qulaqtın' jumsaq jerinen qan alınadi. Bunın' ushın probirkadag'ı uyıg'an qannan paydalanıwg'a boladi. Bul usılda standart sıvorotka qosılatug'ın qannan 10 ese ko'p bolıwı kerek. Son'ınan tamshılar bo'lek shiyshe tayaqshalar ja'rdeminde, aralastırıladi, tarelkani shayqap 5 minut dawamında agglyutinatsiya baqlanadi. Agglyutinatsiya — bul da'slep mayda, keyin iri qızıl qan irimtikleri payda bolıp, sıvorotkanın' sho'giwi bohp esaplanadi. Geyde jalg'an agglyutinatsiya anıqlanadi. Jalg'an agglyutinatsiyadan 3 minut o'tkennen keyin, 1 tamshı fiziologiyalıq eritpe qosıladi. Eger de 5 minuttan keyin agglyutinatsiya saqlanıp qalsa, bul haqıyqıy agglyutinatsiya bohp esaplanadi.

Na'tiyjelerdi bahalaw:

Topardı anıqlawda 4 tiykarg'ı reaksiyalar bolıwı mu'mkin. Birde-bir standart sıvorotkalarda agglyutinatsiya payda bolmasa qan 1-gruppa O (I).

Eger de agglyutinatsiya I (av) ha'm III (a) sıvorotkalarda payda bolsa, qan 2-gruppa A (II).

Eger de agglyutinatsiya I (av) ha'm II (v) sıvorotkalarında payda bolsa, qan 3-gruppa V (III).

Eger de u'sh sıvorotkalarda da agglyutinatsiya payda bolsa, bunday qan, a'lbeste, AV (IV) gruppa standart sıvorotkalar menen qosımsha tekseriliw kerek. Bul tamshıda agglyutinatsiya joqlıg'ına qannın' 4-gruppa — AV (IV) g'a tiyisli ekenligin tastıyıqlaydı.

Ekspress usıl menen rezus faktordı anıqlaw

Tarelkag'a 3 sıvorotka «Antirezus-sıvorotka» ha'm «Qadag'alawshı sıvorotka» jazıwları to'menine 1—2 tamshı reaktivler tamızıladi. Eki anıqlanıp atırğ'an qan tamızıladi. Bunın' ushın nawqas barmag'ınan alıng'an qannan yamasa probirka tu'bindegi eritrotsit qaldıg'ınan paydalanıladi. Eger de barmaqтан alınsa sonın' ko'lemindey sıvorotka qosıladi.

Qan sıvorotka menen qurg'aq shiyshe tayaqsha ja'rdeminde aralastırıladi. 5 minut dawamında agglyutinatsiya reaksiyasının' bolıwın baqlaymız. Jalg'an agglyutinatsiyanı anıqlaw ushın ha'r 3—4 minutta ha'r bir tamshıg'a 5—6 tamshıdan 0,9% li natriy xloridi qosıladi.

Tekseriw na'tiyjeleri.

Antirezus sıvırotkada eritrotsitler agglyutinatsiyası payda bolsa, demek qan rezus-on' (Rh^+). Agglyutinatsiya payda bolmasa rezusı-teris (Rh^-). Qadag'alawshı sıvırotkada agglyutinatsiya bolmawı kerek. Eger de agglyutinatsiya payda bolsa sıvırotka jaramsız bolıp esaplanadı. Qan gruppasın ha'm Rh faktori anıqlang'an na'tiyjelerin miyirbiyke tekseriw o'tkerip atır'ın shıpakerge ko'rsetiwi, kesellik tariyxına jazıwı ha'm o'zinin' qolm qoyıwı tiyis.

Qan quyıw: gemotranfuziyadan aldın bolıwı mu'mkin bolg'an asqınıwların aldın alıw ushın isletiledi.

1. Nawqas qanı ha'm flakondag'ı qannın' qaysı gruppag'a tiyisli ekenligin anıqlaw.

2. Flakondag'ı qan menen kesellik tariyxındag'ı jazıwları salıstırıw.

3. AVO sisteması boyınsha sa'ykesliligin sinaması, gruppaların ha'm Rh faktori anıqlanadı.

Qan AOV gruppaları sa'ykeslilik sinaması.

Sa'ykeslilik sinamasın nawqastın' sıvırotkasınan anıqlanadı. Bunın' ushın nawqastın' qanı tındırıladı. Sho'kpe payda etiw ushın qan tsentrifuga islenedi. Alıng'an qang'a stabilizator qosılmaydı, stabilizator qosılsa, na'tiyje durıs shıqpawı mu'mkin. Nawqastın' sıvırotkası 1 ku'nge deyin jaramlı bolıp esaplanadı. Bir neshe ku'nlik qanda o'tkerilgen sinama durıs emes shıg'adı. Sinama o'tkeriwden aldın probirkadag'ı sıvırotka qan quyıp atır'ın nawqastın' sıvırotkası ekenligine anıq isenim payda etiw kerek. Bunın' ushın probirkadag'ı jazıwg'a dıqqat penen qaraladı. Sinamanı farfor yamasa shiyshe tarelkada o'tkeriw za'ru'r. Tarelkag'a nawqastın' familiyası, atı, a'kesinin' atı, nawqastın' qan gruppası, donordın' qanı flakon qatar sanı jazıladı. Tarelkada nawqastın' 2-3 tamshı sıvırotkasına (kishi) 1 tamshı donor qanı tamızıladı. Donordın' qan tamshısı sıvırotka tamshısının 10 ese kishi bolıwı kerek. Donordın' qanı ko'p qosılsa na'tiyje qa'te bolıwı (agglyutinatsiya joq bolıwı) mu'mkin. Qan keptirilgen shiyshe tayaqsha menen aralastırıladı. Tarelka 5 minut dawamında agglyutinatsiya reaksiyası payda bolg'anınsha shayqaladı. Eger de donordın' qanı nawqastın' sıvırotkası menen aralastırıl'anda, agglyutinatsiya belgileri baqlanbasa, bul qan AVO sisteması boyınsha nawqastın' qanı menen sa'ykes esaplanadı. Eger de agglyutinatsiya payda bolsa, bul qan jaramsız bohp esaplanadı.

REZUS-FAKTOR BOYINSHA SA'YKESLİLİK SINAMASI

Petri tarelkasına nawqastın' ha'm donordın' familiyası, atı, a'kesinin' atı, qan gruppaları, nawqastın' sıvırotkası qatar sanı jazıladı ha'm olarg'a donordın' qan tamshısı qosıladı. Donordın' qanı ha'm nawqastın' sıvırotkasının' parqı gruppa sa'ykesliligi 1:10 qatnasta alınadı.

Nawqastın' sıvırotkası ha'm donordın' qanı tarelkada aralastırıl'annan keyin Petri tarelkasın alıp jaqtılıqta ko'rilgende agglyutinatsiya payda bolsa, donor qanı retsipient qanı menen Rh faktori boyınsha sa'ykes emes bolıp esaplanadı ha'm

qan quyılmaydı. Eger de agglyutinatsiya baqlanbasa, bul qan Rh faktori boyınsha nawqasqa sa'ykes boladı. *Qan gruppası ha'm rezus faktordı anıqlaw barısında sterillengen qolg'ap kiygen halda orınlanadı.*

Miyirbiyke qan gruppasın ha'm sa'ykeslilik anıqlawdı biliwi kerek. Bul sinamalar shıpkerdin' baqlawı astında o'tkeriledi ha'm ol ta'repinen kesellik tariyxı betine jazıladı.

Qan ag'ıwdı toqtatıw

Qan ag'ıw — bul qan tamırları diywalınnıń zıyan ko'riwi na'tiyjesinde qannın' sırtqa ag'ıp shıg'ıwı bolıp tabıladı.

Qan ag'ıw: sırtqı ha'm ishki bolıp bo'linedi. Ishki qan ag'ıw-ag'ıp atırǵan qan denenin' boshlıqlarına, ishi bos ag'za ishine, toqımalar arasına toplanadı. Sırtqı qan ag'ıwı qan sırtqa ag'ıp shıǵadı. Jaraqatlang'an qan tamırlarınnıń xarakterine qarap, arteriyalıq, vena ha'm kapillyar qan ag'ıwı bolıp bo'linedi.

Kapillyar qan ag'ıwı (kapillyar-bul mayda qan tamırı) jırıp ketiw, tırnalıwlar, u'stirtin jaraqatlarda payda boladı.

Venadan qan ag'ıw — venalarda basım to'men boladı, sol sebepli qan ag'ıw a'ste, bir temptegi ag'im astında toyg'ın qızıl qan ag'ıwı menen ko'rinedi. U'lken venalar jaraqatlang'anda qan ag'ıwı pulslengen ko'riniń alıwı, vena ishindegı teris basım sebepli venag'a hawanın' sorılıwı na'tiyjesinde hawa emboliyasına alıp keliwi mu'mkin.

Arteriyalıq qan ketiw — arteriyalıq jaraqatlang'anda payda boladı, arteriyalarda qan basımı joqarı bolǵanlıǵı ushın jaraqattan qan puls tolqınına fontanday bolıp atılıp shıǵadı. Ag'ıp atırǵan qan ren'i qıp-qızıl tu'ske iye boladı. U'lken arteriyalardan qannın' ag'ıwı denenin' tez qan jog'altıwı aqıbetinde o'limge de alıp keliwi mu'mkin. Sol sebepli, qan ag'ıwlarında qandı toqtatıwǵa qaratılǵan barlıq manipulyatsiyalardı keshiktirmesten, da'rhal o'tkeriw kerek.

Qan ag'ıwdı waqtınsha ha'm birotala toqtatıw mu'mkin.

Qan ag'ıwdı waqtınsha toqtatıw usılları:

1. Basıp turıwshı baylam qoyıw (jaraqat tamponadası).
2. Qan tamırdı joqarısınan basıp turıw.
3. Qol yamasa ayaqtı buwınlardan maksimal bu'giw.
4. Jgut qoyıw.

1. Basıp turıwshı baylamdı kapillyarlar ha'm venalardan qan ag'ıwda qollanıladı. Jaraqatqa bir neshe qabat sterillengen siyle salfetka qoyıladı ha'm u'stinen birdey basımda alaqań ha'm barmaqlar menen 5—10 minut aralıǵında basıp turıladı. Bul jag'dayda jaraqatqa qannın' ag'ıp keliwi azayadı. Jaraqattag'ı qan uyıy baslaydı, qannın' ag'ıwı azaya baslaydı ha'm keyin toqtaydı. Qan toqtag'annan keyin, jaraqatlang'an jerdi tıǵız baylap qoyıw kerek. Jaraqat teren' bolǵan jag'daylarda pintset ja'rdeminde sterillengen bint penen tamponada islenedi. Tampon u'stinen bolsa, paxta-siyleli baylam qoyıladı. Jaraqatlang'an qol yamasa ayaqtı biyigirikke qoyıw usınıń etiledi.

Qan ag'ıwdı waqtınsha toqtatıw

1 Lenta baylaw

2 Lentag'a tayaqsha baylaw

3 Tayaqshanı aylandırıw

4 Tayaqshanı bekkemlew

5 Tayaqshanı bekkemlew

6 Burap qoyılǵ'an waqtı ko'rsetilgen qag'azdı qıstırıp qoyıw

7

Arteriyalardı basıp qan toqtatıw noqatları

8

Basıp turıwshı baylam

Qan ag'ıwdı waqtınsha toqtatıw

2. Arteriyani joqarisinan basıp turıwdı u'iken barmaq, alaqan, mush penen a'melge asırıw mu'mkin. Bul usıl menen qan ag'ıwdı qısqa mu'ddetke-jgut, buraw materialı tayar bolg'anınsha toqtatıp turıw mu'mkin. Basıp turıw menen arteriyalıq qan ag'ıwm uzag'ıraq mu'ddetke toqtatıp bolmaydı. Transportirovka ushın bul usıl ulıwma jaramaydı. Arteriyani basıwdı arteriyanın' su'yeklerge jaqın jerlerden o'tip turg'an bo'limlerde a'melge asırıladi. Ulıwma uyqı arteriyanın to's-palwan su'yek-sorig'ish ta'rizli bulshıq ettin' aldınan, omırtqa bag'anasına basıw mu'mkin, ayaqtan qan ag'ıwdı san arteriyanın shap bo'limine basıp turıw kerek. Sheke arteriyanı qulaq sıpasına, bet su'yegine basıw, palwan-su'yek astı arteriyanın palwan su'yek u'sti bo'liminde jaylasqan I qabırğag'a basıp turıw kerek.

3. Qol yamasa ayaqlardan qan ag'ıwda su'yektin' sınırı anıqlanbasa, onda buwınlardı maksimal bu'gip toqtatıp qollanıladi. Qan ag'ıw atırğ'an jerdin' joqarisinan, buwının' bu'gilgen betine paxta-siyleli valik qoyıladi ha'm buwındı maksimal da'rejede, buwının' to'meninde pulstin' jog'alg'anınsha (arteriya valik ha'm qol yamasa ayaqtm' buwınınm' eki ta'reptegi bo'limleri ortasında tolıq qısılg'anınsha) qısıladı. Usı jag'dayda qoldı yamasa ayaqtı bint (qayıs yamasa qolda bar material menen) ja'rdeminde baylap qoyıladi ha'm baylap qoyılğ'an waqıttı ko'rsetip jazıp, baylamg'a ilmeshek penen ildirilip qoyıladi. Qan toqtatıwdın' bul usılın ja'birlengenlerdi jaqın emlew xanalarǵa transportirovka qılınğ'anda paydalanıw mu'mkin.

1. San a'tirapınan qan aqqanda shap bo'limine paxta-siyleli valik qoyıladi ha'm san arteriyanı sandı qarınǵa maksimal bu'giw arqalı basıladi. Sandı denegе sol jag'dayda qayıs penen baylap qoyıladi.
2. Dize buwınının' to'meninen qan ag'ıwlarında dizenin' astın'g'ı shuqırshasına paxta-siyleli valik qoyıladi. Dize astı arteriyanı basıwǵa dizeni maksimal bu'giw arqalı erisiledi. Sol jag'dayda qayıs penen fiksatsiya qılınadi.
3. İyinnin' joqarisinan ha'm palwan su'yektin' astın'g'ı bo'liminen qan ag'ıwlarında palwan su'yek astı arteriyanı palwan su'yek ha'm I qabırğa arasına qısılıwına qoldı maksimal da'rejede arqag'a tartqan halda toqtatıp mu'mkin. Usı jag'dayda qol bint yamasa qayıs penen isenimli fiksatsiya qılınadi.
4. İyin buwınının' to'meninen qan ag'ıwlarında qoltıqtın' astına paxta-siyleli valik qoyıp, qol ko'kirek kletkasına keltiriledi ha'm baylap qoyıladi.
5. Shıg'anaq buwınının' to'meninen qan ag'ıwlarında shıg'anaq buwınının' ishki ta'repine paxta-siyleli valik qoyıladi ha'm arteriyanı shıg'anaqtı maksimal bu'giw menen qısıp qoyıladi ha'm qol fiksatsiya qılınadi.

Qan toqtatıwshı jgut qoyıw

Jgutlerdin' bir neshe tu'rleri bar. Esmarx jguti (1,5 m ge jaqın rezina nay) ha'm lenta ta'rizli jgut (eni 3—4 sm li rezina) basqa jgutlarg'a qarag'anda ko'birek

qollaniladı. Jgutlardın' 2 tu'rinde de eki ushmda ilgekleri bar. İlgekler jgutlardı bekkemlew xızmetin atqaradı.

Jgut penen tek u'lken arteriyalardan qan ag'ıw toqtatıladı. Jguttin' durıs qoyılmaq'anlıg'ı aqıbetinde jguttin' to'mengi bo'limlerinde nekroz, qan tamirlarının' trombozı, nevitler ha'm t.b. asqırıwlar kelip shıg'ıwı mu'mkin. Kerisinshe, ku'shsiz tartılq'an jgut tek venalardı qısadı ha'm venadan qannın' ag'ıwına tosqınlıq etip, dawam etip atırg'an arteriyalıq qan ag'ıwın ku'sheytiwi mu'mkin.

Jgut qoyıw ta'rtibi:

1. Jgut qoyılatug'ın orın jaraqatqa jaqınaraq qılıp tan'lap alınadı. Sol jerdin' terisi u'stinen jumsaq paxta menen oraladı yamasa kiyimi (ko'ylektin' jen'i yamasa shalbardin' balag'ı) tu'siriledi.
2. Jgutti jaraqatlang'an qol yamasa ayaqtın' astınan o'tkerip alınadı ha'm tartılıp a'tırapına oraladı. Birinshi turdı (aylanba) tartıw da'rejesi qandı toqtatıwg'a eriskege shekem dawam etiwı kerek (bunnan qattı tartıw nervlerdin' qısılwı ha'm keyin paralishlerdin' rawajlanıwına alıp keliwi, jguttin' ornında ku'shli awırıwlar payda bolıwına sebepshi bolıwı mu'mkin).
3. Jguttin' qalg'an bawı fiksatsiyalawshı-wazıypasın atqaradı. Sol sebepli qalg'an bawının' tartılıp baylanıwı a'ste-aqırın kemeytilip oraladı. Aylandırıp oraw sonday bolıwı kerek, keyingisi da'slepkinsin yarımına deyin qaplap turıwı kerek.
4. Jgut baylang'annan keyin waqıt jazılıp ko'rsetiledi, baylamg'a ilgeshek penen qadap qoyıladı.

Qan toqtatıwshı jgut bolmasa qolda bar materiallardan (qayıs, jip, oramal ha'm t.b) paydalanıw mu'mkin. Jgut-burawdan qan toqtatıwshı jgut joq bolg'anda paydalanıladı. Bunın' ushın ken' lenta (4—5 sm) tu'rindegi gezmeme qollanıladı. Jaraqatlang'an qol yamasa ayaqtın' astınan o'tkerip alınadı ha'm ushları tu'yiledi. Tu'yinge tayaqsha qoyıp qol yamasa ayaqtın' arasınan o'tkerilip, periferiyalıq puls jog'alg'ansha aylandırıladı. Tayaqsha keyinge aylanıp, jgut bosap ketpewi ushın ol baylap qoyıladı. Jgutti 2 saatqa deyin, qısta 1—1,5 saatqa deyin uslap turıw mu'mkin. Eger de onnan da uzaq mu'ddetke uslap turıw kerek bolatug'ın bolsa, jgutti 3—4 minutqa bosatıp keyin ja'ne qaytadan, da'slepki qoyılq'an jerden azmaz jiljitıp qoyıw kerek boladı. Jgut bosatılq'anda qan ag'ıp turg'an arteriyanı barmaq penen basıp qannın' ag'ıwı toqtatıp turıladı. Jgut qoyılq'an ja'birleniwshini tez de statsionarg'a alıp barıw kerek. Jgut qoyılq'an waqıttı terige sharikli rushka menen jazıp qoyıw yamasa qag'azg'a jazıp, baylamg'a qıstırıp qoyıw yamasa nawqas penen qosıp jiberiletug'ın hu'jjetlerde ko'rsetiliwi kerek.

Jgut qoyılq'an qol yamasa ayaqtı transport shınası menen immobilizatsiya islenedi ha'm joqarıraqqa ko'teriw usınıs etiledi. Transportirovka payıtında jgut ha'm baylamdı baqlap turıw kerek.

Transport immobilizatsiyası

Transport immobilizatsiyası buwınlar shıqqanda, su'yekler sing'anda ha'm basqa da awır jaraqatlar ju'zege kelgende u'lken a'hmiyetke iye, bul ko'rsetpeler orınlanıwı kerek bolg'an manipulyatsiyalar qatarına kiredi. Bunday jag'daylarda, transportirovkadan aldın denenin' jaraqatlang'an jerine dem beriw, toqımaların' ele de jaraqatlanıwına (su'yek sınıwları menen) jol qoymaw, awırıwları kemeytiw menen travmatikalıq shoktın' aldın alıw maqsetinde transport immobilizatsiyasın qollanıw kerek.

Immobilizatsiyalar to'mendegi ko'rinishlerge bo'linedi:

1. Transport shinaları menen immobilizatsiyalaw.
2. Qolda bar materiallar menen immobilizatsiyalaw.
3. Primitiv immobilizatsiya.

Transport shinaları zavodta tayarlanadı ha'm emlew ma'kemeleri olar menen ta'miynlengen boladı. Tekshe ta'rizli Kramer shinası tekshe ko'rinishinde bolıp, jumsaq sımnan tayarlanadı ha'm a'meliyatta ken' qollanıladı. Jaraqatlang'an jerge qarap shinag'a ha'r qıylı ko'rınis beriw mu'mkin. Ayaqlar sing'anda ishi ha'm sırtı ag'ash plastinalı, bir-birine qaray jılıwshı Diterxs shinaları qolaylı.

Kramer (tekshe ta'rizli) shinasın qoyıw.

1. Da'slep shinag'a denenin' qoyılatug'ın ornına sa'ykes keletug'ın ko'rınis islenedi.
2. Shinag'a jeterli mug'darda paxta qoyılıp, siyle (bint, kleyonkalar) menen orap shıg'ıladı.
3. Shinanı immobilizatsiya ornına qoyıp, bint penen fiksatsiya etiledi.

Iyin su'yegi jaraqatlang'anda shina qoyıw menen 3 buwın (iyin, shıg'anaq ha'm bilek-pa'nje) qosılıp alınıwı kerek. Yag'nıy, shina qarama-qarsı jawırının' ishki betinen baslanıp, iyin boylap ketiwi, keyin shıg'anaq buwınınan yarım bu'gilgen ha'm denegge alıp kelingeng bilektin' sırtqı beti boylap barıp, barmaqlardıń ushına deyin jetip bariwı kerek.

Bilek jaraqatlang'anda shinanı iynnın' ortan'g'ı u'shliginen baslap, keyin shıg'anaq buwınınan yarım bu'gilgen ha'm denegge alıp kelingeng bilektin' sırtqı beti boylap barıp, barmaqlardıń ushma deyin qoyıw kerek.

Baltır jaraqatlang'anda shinam 3 ta'repten (arqadan, sırttan ha'm ishten), san su'yeginin' ortan'g'ı u'shliginen baslap barmaqlardıń ushına deyin qoyıladı. Baltır tobıq buwının jaqsı fiksatsiyalaw ushın arqadan qoyılatug'ın shinanın' ayaq astı bo'limine (tabanına) attın' za'n'gisine uqsatıp bu'gip qoyıladı.

San su'yegi sing'anda shinanı 3 ta'repten (arqadan, sırttan ha'm ishten) qoyıladı. San su'yegin immobilizatsiya islewde Diterxs shinası qolaylı boladı. Shinanın' tobıq bo'limi tobıqqa bint penen baylanadı. Joqarg'ı bo'limi qoltıqtın' astına deyin uzayttırılıp ha'm to'mengi bo'limi shatqa taqap qoyıladı. Olar qulaqshası arqalı tobıq bo'limi menen baylanadı ha'm onnan 8—12 sm ge shıg'ıp turadı. Shinanın'

sırtqı bo'limi joqarıda 2 qayıs penen bekkem baylanadı. To'mengi bo'legi bint penen aylandırıp orap fiksatsiya islenedi. Buraw tayaqsha ja'rdeminde shinanın' tobıq bo'liminen baslap, sozılıw payda etiledi.

Qolda bar zatlar menen immobilizatsiya islew

Waqıya bolg'an jerde transport shinaları joq bolsa, qolda bar zatlardan paydalanıp, o'z ha'm o'z ara ja'rdem ko'rsetiwge tuwrı keliwi mu'mkin. Bunın' ushın ag'ash reykarlar, taxtalar, qattı karton bo'lekleri, terek shaqaları sıyaqlı zatlardan paydalanıladı.

Primitiv immobilizatsiya

Qolımızda zatlar bolmag'an jag'dayda primitiv (a'piwayı) immobilizatsiya qollanıw mu'mkin. Jaraqatlang'an qoldı denegge baylap qoyıladı. Ayaq sıng'anda onı ekinshi saw ayaqqa baylanadı. Jambas su'yekleri sıng'anda ja'birleniwshinin' ayaqların bir-birine bint penen baylanadı ha'm kiyimlerinden valik jasap dizelerinin' astma qoyıladı.

Kislorod ingalyatsiyası

Kerekli u'skeneler: kislorod ingalyatsiyası ushın naysha, shanışqı ta'rizli murın nayshası, nıqaplı-qaltasha, dozimetr, reduktor, Bobrov apparatı.

Nawqastın' jag'dayı: krovatta, yarım otırg'an halda.

Nawqasqa manipulyatsiya haqqında tu'sindirin'.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. Qollardı juwm'.
2. Murın quwıslıg'ına kirgiziletug'm nayshanın' uzınlıg'm o'lsheń'.
3. Dem alıw jollarının' o'tkeriwshen'ligin (qaqırıq, silekey joqlıg'ın) tekserin'.
4. Nayshanı to'mengi murın quwıslıg'ı menen jutqınshaqtın' artqı bo'limine kirgizin' .
5. Tamaqtı ko'rin'. Bunda nayshanın' aqırı ko'rinip turıwı kerek.
6. Nayshanı leykoplastır menen urtqa yamasa murınnın' tesigi qaptalına bekkemlen'.
7. Kateterdin' jılıwı bilip turıw ushın belgi qoyıladı. Sebebi ol sırtqa shıg'ıp ketse ingalyatsiyanın' na'tiyjesi to'menleydi yamasa kerisinshe ishkerige kirip ketse, qızıl o'n'eshke kislorod o'tıp asqazandı isirip jiberiwi mu'mkin.
8. Nayshanın' oraylıq ushı kislorod ıg'allag'ıshqa (Bobrov apparatı, ısıtqıshlı ho'llegish ha'm t.b.) jalg'anadı. Ig'allag'ısh o'z gezeginde to'men basımlı (1—2 atm) kislorod beriw ballonshasma jalg'anadı.
9. Kraynikti ashın' ha'm 2—3 litr/minut tezlikte kislorodtın' keliwin ta'miyinlen'. Eger de kislorod Bobrov apparatı arqalı ıg'allanıw ingalyatsiya islenip atırg'an bolsa, apparattı isenimli fiksatsiya islew kerek. Sebebi, ol awdarılıp

Transport immobilizatsiyası

1 Moyındı shinalaw

2 Bilekti shinalaw

3 İyindi shinalaw

4 Sandı shinalaw

5 Primitiv immobilizatsiya

6 Diterixs shinasın qoyıw

Kislrod ingyatsiyası

1 Murın kateterin ishke kiritiw kerek bolg'an uzınlıqtı amqlaw

1 Shanıshqı ta'rizli murın kateterin paydalanıw

3

Bobrov apparatı

4

Kislrodtı bet maskası menen ingyatsiya islew

5

Qosımsha qaltalı bet kislrod maskası

2

Kislrod reduktorı

6

Kislrod ballonı

ketse, nawqastın' dem alıw jollarına suyuqlıq ketip qalıwı mu'mkin. Kislorod ag'ımının' u'kenligi ha'm apparatta suyuqlıq betinin' joqarılıg'ı da asqınıwdı keltirip shıg'arıwı mu'mkin.

Kateter qollanılg'anda «O'li aralıq» ko'beymeydi, biraq dem alıw konturi germetik bolmag'anı ushın kislorod joqarı kontsentratsiyasın ju'zege keltiriw qıyın boladı. Kislorod ingalyatsiyası 3—6 litr/minutqa ten' bolg'anda ol qozdırıwshı ha'm qurg'atıwshı ta'sir ko'rsetip nawqasta negativ reaktsiya payda boladı (ingalyatsiyadan bas tartadı). Kanyulyalardı bolsa tek sırtqı murın quwıslıg'ına kirgiziledi. Olar qolaylı bolıp, nawqas qıynalmaydı. Shanıshqı ta'rizli murın kanyulyası menen ingalyatsiya islengen waqıtta so'ylesiw, awqatlanıw mu'mkin.

Murın nayshaların paydalanıw kelip atırğ'an kislorodtın' ag'ımına qarap, dem alıw jollarında 30—60% kislorod kontsentratsiyasın payda etiw imkaniyatın beredi. Kislorodtın' ag'ımı 5—6 litr/minut bolg'anda onın' kontsentratsiyası 40—45%, ag'ım 8 litr/minut bolg'anda 60% ke jetiwi mu'mkin.

Qosımsha qaltasha-rezervuarlı bet maskaların qollanıwda hawa aralaspasında kislorodtm' mug'darın asıradı. Bet maskalarmın' kemshiligine o'li boslıqtın' ko'beyiwi, demnin' shıg'arılıwma tosqnılıq ko'rsetiwi kiredi. Awız-jutqmshaq sanatsiyası, asqazandı zondlaw, awqatlandırıw payıtında maskanı alıp qoyıw ha'm ingalyatsiyanı toqtatıp turıw kerek boladı.

Bas tentleri, kislorod palatkaların isletiw kislorodtın' joqarı kontsentratsiyaların payda etiw imkaniyatın beredi, biraq bunda nawqaslardıń ku'timi qıyınlasadı. Kislorodtı traxeya arqalı (intubatsiyalıq nay, traxeostoma, mikrotraxeostoma) ingalyatsiya islengende murın funktsiyaları (hawanı ısıtıw, tazalaw, ıg'allaw) joqqa shıg'adı. Sol sebepli arnawlı ıg'allag'ısh ha'm ısıtqıshlardan paydalanıladı. Ultra dawıslı ıg'allag'ıshlar hawa ıg'allılıg'ın 100%, temperaturanı 37°C etip ta'miynley aladı.

Dem alıw jollarının' o'tkiziwshen'ligin ta'miynlew

Dem alıw jolları o'tkiziwshen'liginin' buzılıwına o'zge zatlar (qan, qusıq massaları, silekey, tildin' artqa ketip qalıwı) sebep bolıwı mu'mkin. Kerisinshe jag'daylarda til arqag'a ketip, jutqmshaqtın' arqa diywalına tiyip qaladı (til tu'bin jutqmshaqtın' arqa diywalı u'stinde uslap turıwshı to'mengi jaq ha'm moyın bulshıq etleri tonusının' jog'alıwı, til o'z awırlıg'ı menen tu'sip jutqmshaqtın' arqa diywalına tiyip qaladı). Bul koma jag'dayındag'ı nawqaslarda dem alıw payıtında klapang'a uqsap hawanın' kiriwine tosqnılıq qıladı. Jat dene (ka'bap, miywe bo'legi ha'm t.b.) dem alıw jollarına tu'sip, laringospazm, bronxospazmg'a sebep bolıwı mu'mkin. Eger de dem alıw jollarının' tıg'ılıwı (obstruktsiya) tolıq bolmasa, shawqımlı dem alıw esitiledi, ja'rdemshi bulshıq etler dem alıwda qatnasadı (qabırğ'a arasındag'ı, moyın bulshıq etleri). Tolıq obstruktsiyada aktiv dem alıw ha'reketleri bolg'an jag'dayda o'kpege hawa kirip, shıqpaydı. Eger jat dene alıp taslanbasa, bul da'slep dem alıw, keyin ju'rektin' toqtap qalıwına alıp keledi. Obstruktsiya nawqastın' o'limine sebepshi bolıwı mu'mkin.

Safardin' uslaw usılı — dem alıw jollarının' ashılıwına alıp keledi (bastı arqag'a qayırıw, to'mengi jaqtı aldığ'a jiljitiw, awızdı ashıw).

1. Bastı arqag'a qayırıw. Bir qol pa'njesi menen nawqastın' man'layın basıp, bastı maksimal arqag'a qayırın'. Ekinshi qol menen moyındı arqasınan ko'terin'. **Este tutın'!** Omırtqanın' moyın bo'limi jaraqatı bastı arqag'a qayırıwıg'a qarsı ko'rsetpe bolıp esaplanadı (miy jaraqatının' awırlasıw itimalının' payda bolıwı ushın).

2. To'mengi jaqtı aldığ'a jiljitiw — jaqtm' to'mengi yamasa mu'yeshlerinen uslap orınlanadı. Jaqtı ko'tergende joqarg'ı ha'm to'mengi tisler birdey tegislikte bolıwı kerek.

3. Awızdı ashıw. Dem alıw jollarında jat denelerdin' joqlıg'ına isenim payda etiw ushın ashıladı. Eger de gu'man payda bolsa, awız jutqınshaq boshıg'ı salfetkada tazalanadı, jat dene bolsa, barmaqlar menen shıg'arıp taslawg'a ha'reket etiledi (ko'rsetkish barmaqtı jutqınshaqqa, tildin' tu'bine deyin jiberip ilmekke uqsatıp yamasa ko'rsetkish ha'm ortan'g'ı barmaqlardı tıg'ıp pintsetke uqsatıp jat deneni shıg'arıp taslawg'a ha'reket etiledi). Eger de jat deneni shıg'arıwdın' ilajı bolmasa, nawqastın' bası to'menge iydirilip, alaqaq menen onın' arqasına (jawırının' ortasma) bir neshe ma'rte qattı urıladı ha'm jat dene alıp taslanadı.

Dem alıw jollarının' o'tkiziwheligi ta'miynlegennen keyin, nawqastın' o'kpesine 2—3 ma'rte dem alıw beriledi. Eger de bunda ko'kirek kletkası ko'terilip, isinbese dem alıw jolları jat dene menen tosıq ju'zege kelgenligine gu'man qılıw mu'mkin.

TRAXEOBRONXIAL TRAKT SANATSIYASI

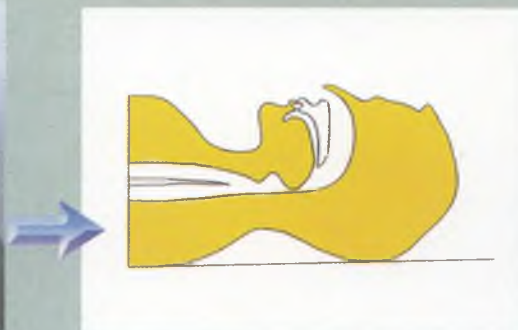
Traxeobronxial trakt sanatsiyası — jasalma dem alıwda a'hmiyetli manipulyatsiyalardan bolıp esaplanadı. Ha'r qıylı usılları bar: jo'teldiriw, qaqırıqtı sorıp alıw, postural drenaj, perkussiyalıq, vibratsiyalıq ha'm vakuum massaj. Dem alıw jolların ıg'allaw, qaqırıqtın' jabısqaqlıg'ın kemeytiw ha'm onı sanatsiya etiwdi an'satlastırıw ushın arnalg'an (dem alıp atırg'an gazdı ıg'allaw, aerosol terapiya, mukolitiklerdi jiberiw).

Meditstanın' son'g'ı jetiskenliklerinin' biri — bul nebulayzerler (ingalyatorlar) bolıp, olar ingalyatsiyada paydalanatug'ın da'ri-da'rmaqlardı tuwrıdan-tuwrı alveolalarg'a jetkeriw mu'mkinshiligin beredi. Nebulayzerler terapiya — dem alıw jollarının' isiniw keselliklerin emlewde tiykarg'ı usıllardıń biri bolıp esaplanadı. Nebulayzer so'zi latin tilinen alıng'an bolıp, «nebula-duman, bult» degen ma'nini an'latadı. Nebulayzer da'rilerdi alveolalarg'a jetkeriwde birden-bir tiykarg'ı qurallardan bolıp tabıladı. Sebebi ol puw emes, al ingalyatsiya islep atırg'anda eritpenin' mikro bo'limlerinen payda bolg'an aerosol bult payda etedi. Aerosol quramınm' 70% nin' o'lshegi 5 mkm (0,8 mkm g'a deyin) boladı. Nebulayzerlerdin' abzallıqları: ingalyatsiya waqtında konturg'a kislorod jiberiwı mu'mkin, O'ZV apparatı konturına jalg'aw imkaniyatı bar, qıynalıp dem alıwdı talap etilmeydi, balalar, g'arrılar ha'm haldan tayg'an nawqaslarda qollanılıwı mu'mkin.

Safar usılı

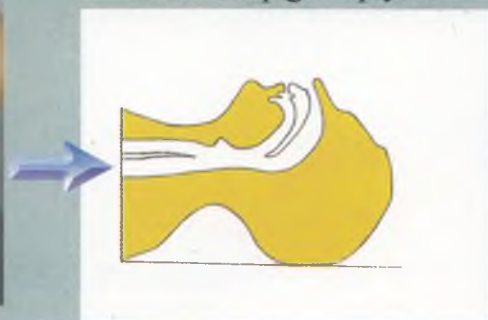
Da'slepki jag'day

Bastı arqag'a qayırıw

To'mengi jaqtı aldığ'a jiljitiw

Awızdı ashıw

O'zge zatlardı shıg'arıp taslaw (Geymlix usılı)

1 Jawırınlar arasına alaqan beti menen

2 Ja'birlengen nawqastı artunan qushaqlap, epigastral tusınan qattı qısıw

Jasalma dem beriw

3 Awızdan-awızg'a jasalma dem beriw

AMBU qaltashası ja'rdeminde jasalma dem beriw

5 Bet maskasın qoyıw

6 Qaltashanı basıw

Postural drenaj. Dem aliw jollaridan qaqırıqtın' shıǵ'ıwın jen'illestiriw maqsetinde nawqastın' jag'dayı o'zǵerttiriledi (awırılıq ku'shine tiykarlanıp qaqırıq mayda bronxlardan traxeyag'a ag'ıp o'tedi). Bular bazı-bir o'kpe keselliklerinde, ta'biyiy mexanizmler isten shıqqanda (bronxoektazlarda, abstsessler, pnevmoniyalar, bronxorreyalarda) qollanıladi.

Perkussiyalıq massaj. Bunda nawqastın' ko'kirek kletkasına, alaqan menen 1 minutta 50—60 ma'rte urıladi, 2 minut dem alg'annan keyin nawqasqa jo'telip qaqırıq shıǵ'arıw buyırıladi. Nawqastın' awhalına qarap bul manipulyatsiyanı 15—20 minutqa deyin dawam ettiriw mu'mkin.

Vibratsiyalıq massaj. Arnawlı elektrli massajer ja'rdeminde, joqarı jiyilikte ko'kirek kletkası vibratsiyası payda bolıp qaqırıqtın' shıǵ'ıwı jaqsılınadi.

Vakuum (bankalı) massaj. Bul usılda hawası shıǵ'arılǵ'an shiyshe banka qollanıladi. Banka reflektor ta'sir ko'rsetip, titirkendirio, o'kpe xızmetin, qan aylanısın jaqsılaydı, shamallaw ha'm bronxiolospazm jag'dayların kemeyttiredi. O'kpeden qan ketkende ha'm ko'kirek kletkası jaraqatlang'anda bunday massaj qadag'an etiledi. Ja'rdemshi ha'm jasalma dem aliw waqtında basım 20—30 sm suw u'stinen joqarılǵ'anda dem aliw jolları kollateral ventilyatsiyası ha'm drenajlıq qa'siyetleri jaqsılanadi.

Jo'teldiriw. Mikrotraxeostoma arqalı fiziologiyalıq eritpe yamasa da'rilik zatlar (antibiotikler, mukolitikler) jiberilip jo'tel shaqırıladi. Jo'tel reflekslerin minaday usıllar menen de shaqırıw mu'mkin: traxeyag'a sorıǵ'ısh kateter kirgizilip, jo'tel shaqırıw ju'zik ta'rizli shemirshekli basıw, teren' dem alıp, teren' dem shıǵ'arıw (bular «Ambu» yamasa jasalma dem apparatı ja'rdeminde) ko'kirek kletkasm eki ta'repten qısıw jolı menen de payda etiw mu'mkin.

Qaqırıq sanatsiyası, murınnan, awızdan, traxeostomadan, bronxoskop ha'm loringoskop baqlawında alıp barıladi. Astmalıq jag'daylarda fibrobronxoskopiya, lavaj jaqsı payda beredi. Traxeyanı teri arqalı kateterlew (mikrotraxeostomiya) den da'rilerdi fraksion jiberiw, jo'tel shaqırıw, qaqırıqtı suylıw, obstruktiv jag'daylardı emlew, irin'li protseslerdi emlewde qollanıladi.

Traxeyanı teri arqalı kateterlew (mikrotraxeostomiya)

Traxeyanı teri arqalı kateterlewden jo'tel shaqırıw, qaqırıq reologiyasın jaqsılaw, obstruktiv isiniw, irin'li protseslerdi emlew, JO'R waqtında paydalanıw (ju'rektin' ishine da'rilerdi jiberiw ornına), injektsiyalıq O'JV o'tkeriw maqsetinde paydalanıw mu'mkin. Manipulyatsiya ushın arnawlı yamasa a'piwayı 1,5—3 mm li iynelerden, 0,6—1,4 kateterlerden paydalanıladi.

Mikrotraxeostomiya

Texnikası: nawqastı shalqasına jatqarıp, jawırınına ko'pshik qoyıladi. I—II traxeya shemirshekleri bo'limine spirt penen islew beriledi. Teri novokain menen jergilikli awırıwsızlandırıladi, orta sıziq boyınsha punktsiya islenedi. Shprints porsheni tartılǵ'anda hawa shıqsa, punktsiyanın' durıs islengenliginen derek beredi. Punktsiya waqtmında iynenin' ushman 1 sm aralıqta barmaq penen shegaralap

turuladı, keyin Seldinger usılı boyınsha kerekli polietilen kateter qoyıladı. Mikrotraxeostomiyanın' maqseti: jo'tel shaqırıw, qaqırıqtı suyıltıw. Qaqırıqtı suyıltıw ushın 1 ku'nde 5—6 ma'rte 2—5 ml fiziologiyalıq eritpe menen antibiotikler jiberiledi. Bunnan basqa dezoksiribonukleaza, terrilitin, ribonukleaza, elastolitin, mistabron ha'm basqa da mukolitik da'rilik zatlar qollanıladı. Da'riler jiberilgende qaqırıq suyıqlanıp, traxeobronxial o'tkiziwshen'lik jaqsılanadı. Antibiotikler traxeobronxitte, pnevmoniyada, abstsesslerde jaqsı payda beredi. Mikrotraxeostomiya awır jag'daylarda kislorod ingalyatsiyası injektsiyahq usılda qollanıw (intubatsiya qılmastan) imkaniyatın beredi. Mikrotraxestomiya asqınıwları: kateterdi parateraxeal bo'limge jiberiw, qızıl o'n'eshtin' jaraqatlanıwı, mediastinit, pnevmotoraks, qan ketiwler.

KONIKOTOMIYA

Konikotomiya — traxeostomiyaǵa qarag'anda tez ha'm an'satıraq orınlanatug'ın operatsiya bolıp esaplanadı. Ko'rsetpeler: joqarg'ı dem alıw jollarının' isiniwi laringospazm, intubatsiya islewdiń texnikalıq sebeplerine qaray ilajı joqlıg'ı. Konikotomiya (minitraxeostomiya) ushın bir ma'rtebe isletiletug'ın jıynalmalar (Mini Trach-Portex firması) isletiledi. Bularg'a 1 ma'rteli shegaralawshı skalpel, plastik o'tkizgish, ishki diametri 4 mm li traxeal kanyulya, konnektor, kegirdek sanatsiyası ushın kateter kiredi.

Texnikası: Krikotireoid perde kesilip, tamaqtın' ishine o'tkizgish kirgiziledi ha'm bul arqalı traxeal kanyulya ornatıladı. O'tkizgish alıp taslanadı. Traxeal kanyulya lenta menen moyıng'a baylap qoyıladı. Konnektor ja'rdeminde jasalma dem apparatı jalg'anadı.

Manipulyatsiyanı 15—20 sekunda orınlaw mu'mkin. Bul emlewshanag'a deyin bolg'an ja'rdem ko'rsetiw waqtında qolay keledi.

To'mengi traxeostomiya

Traxeostomag'a ko'rsetpeler — dem alıw jolları o'tkiziwshiligin ta'miyinlew, tamaq jaraqatı, isiniwde ha'm uzaq waqt jasalma dem o'tkeriw ushın qoyıladı (TBD sanatsiya islewin jen'illestiriw ushın). Nawqastın' jawırını astına ko'pshik qoyılıp, 3 ma'rte spirt penen terige islew beriledi ha'm ortan'g'ı sızıq boyınsha I—III traxeya shemirshegi boylap teri astı kletkası, teri astı bulshıq eti, moyınnın' u'stingi fastsiyası kesiledi. Qalg'an toqımalar o'tpes jol menen ısırıp barıladı, teren' fastsiyanı traxeya boylap kesip, traxeya shemirshekleri ashıladı. Byork usılı boyınsha mayda bo'lek payda etip II—III shemirshek sabaqları kesilip joqarı mu'yeshine tigip qoyıladı, bul traxeostomiyalıq naydı qoyıp alıwdı jen'illestiredi (bunnan basqa da trapetsiya ta'rizli de kesiw mu'mkin). Traxeostomanı orınlawda aseptika qag'ıydalarına boysınıw kerek boladı. Sterillengen kateter ja'rdeminde sanatsiya islenip, kislorod ingalyatsiyası (ıg'allap) ha'r ku'ni antiseptikalıq islew, boylap

almastırılıwı kerek. Traxeostomiya asqınıwları: irin'li-mikroblı traxeobronxit, jaraqatlanıw, qızıl o'n'eshtin' jaraqatlanıwı, pnevmotoraks, silekey perde jataq jaraları, traxeya stenozi, traxeostomalıq tu'tikshenin' tu'sip qalıwı, jumsaq toqımaların' isiniwi, qan tamirlarının' erroziyası ha'm qanawı.

Miyirbiyke mikrotraxeostomiya, traxeostomiya o'tkeriw ushın kerekli u'skenelerdi tayarlawı, operatsiya waqtında assistentlik etiwı, aseptikag'a boysing'an halda ku'tim qılıwı, ha'ptede traxeyadan bir ma'rte egiwge analiz alıwı kerek.

TRAXEYA İNTUBATSİYASI

Traxeya intubatsiyası-dem alıw jollarının' o'tkiziwshen'ligin ta'miyinlew ha'm o'kpenin' jasalma ventilyatsiyası ushın germetiklik jag'day payda etiw maqsetinde traxeyanın' ishine intubatsiyalıq naysha kirgiziw bolıp tabıladı. İntubatsiyadan aldın laringoskopiya ha'm traxeya intubatsiyasın jen'illestiriw maqsetinde analgetikler, anestetikler, trankvilizatorlar, miorelaksant ha'm narkotiklerden paydalanıladı (sebebi laringospazm, ju'rek xızmetinin' buzılıwı) keyin kislorod penen ingalyatsiya ha'm ja'rdemshi ventilyatsiya islep, son' intubatsiya islenedi. Eger de nawqas koma jag'dayında bolıp traxeal ha'm ko'mekey refleksleri so'ngen bolsa, laringoskopiya ha'm intubatsiya ushın qosımsha narkotik analgetikler ha'm trankvilizator, miorelaksantlar islewdin' qa'jeti joq. Gipoksiyada ha'm bradikardiya vagus reflekslerin joq etiw ushın tamırdın' ishine atropin sulfat, metatsin jiberiledi.

A'sbaplar: Laringoskop, intubatsiyalıq naylar, naylar ushın o'tkizgish, korntsang, salfetkalar, tig'in, bint, elektr sorıg'ish ha'm qolg'aplar. Traxeya intubatsiyası laringoskop penen awız arqalı (orotraxeal intubatsiya) a'melge asırıladı. Orotraxeal intubatsiyada 2 jag'daydan paydalanıladı. Eki jag'dayda da nawqas shalqasına jatqızıladı. Klassikalıq qolaylastırılğ'an Djekson jag'dayında bastın' astına 6—8 sm li ko'pshikshe qoyıladı (bunda ko'riniw jaqsılanadı), on' qoldın' 1 ha'm 2-barmaqları menen nawqastın' tisleri ha'm erinleri jılistırıladı. Shep qolda laringoskoptı uslap oraqsha orta sızıg'ı boyınsha tis ha'm tan'lay arasına kirgiziledi. Til joqarıg'a ha'm biraz shepke jılistırıladı. Nawqastın' erni tis penen oraqsha arasına kirip qalmawı ushın on' qol menen jılistırıladı.

Oraqsha kirgiziliwi menen jumsaq tan'lay, tilshe ha'm ko'mekey qaqpag'ı ko'rinedi. Tuwrı oraqshadan paydalanılğ'anda ko'mekey qaqpag'ı ko'teriledi ha'm dawıs perdeleri ko'rinedi. Qızıl o'n'eshke kirgende ko'mekey astı tesikshesine uqsas ko'riniske iye boladı. Eger de oraqsha bu'gilgen bolsa, til tu'biri ha'm jutqmshaq qaqpag'ının' tiykarg'ı bo'limine qoyıladı oraqsha ushı ko'terilgende ko'mekey qaqpag'ı ashıladı, dawıs baylamları ha'reketsiz ashıq jag'dayda ko'rinedi ha'm traxeya intubatsiya islenedi. Laringoskopiya waqtında aldın'g'ı kesiwshi tislerge oraqshanı tirew tislerdin' sınırına, to'mengi jaqtın' shıg'ıwma sebep bolıwı mu'mkin. Nawqas dem alıp atırg'an bolsa, dawıs baylamları ashılıp jabılıp turadı. Dawıs baylamı joqarıda bolsa, ko'mekeydi on' qol menen to'men basıp obzor ha'm intubatsiya an'satlastırıladı.

Vizual baqlawı astında on' qol menen kerekli u'ikenliktegi naysham oraqsha kanalının' qaptalı boylap dawıs baylamları arasınan o'tkeriledi. İntubatsiyalıq nay dawıs baylamları arqasına manjetkası kirgeninshe jiberiledi. Manjetkag'a hawa jiberilip, germetizmge isenim payda qılınadı. Tu'tikshenin' durıs turg'anlıg'ın ko'kirek kletkası ekskursiyasınan ha'm o'kpeni esitip ko'rip amqlanadı (teren' kiritilgende on' o'kpege kirip qalıwı mu'mkin). Endotraxeal nay u'ikenligi arnawlı formula ha'm qollanbalardan paydalanıp tan'lanadı.

Nazotraxeal intubatsiya: intubatsiyalıq nay uzaq waqıt turg'anda ha'm stomatologiyalıq operatsiyalarda qollanıladı. Ushına glitserin su'rtilip nay abaylılıq penen murın tesigine kirgizilip, murın-tamaqqa jiberiledi. Laringoskopiya islew ushın naydı ushınan uslap (korntsang penen) traxeyag'a jiberedi.

Ko'rmesten murın arqalı traxeyanı intubatsiya islew laringoskopiya islewdin' ilaji bolmag'anda, (jaraqat defektlerinde, anomaliyalarda) qollanıladı. Bunda trubkanı jutqanshaqqa murının' to'mengi jolı arqalı jiberiledi. Nay tesigindegi dem alıw shawqımı ol ko'mekeyge jaqınlasqanda ku'sheyedi. Nay dawıs baylamları arasınan o'tkende jo'tel payda boladı. Dem alıw toqtaydı, keyin tiklenedi. Naydın' durıs turg'anlıg'ın jasalma dem berip, ko'kirek kletkasının' ekskursiyasına ha'm auskultativ baqlaw islenedi.

Eger urınıw na'tiyjesiz bolsa, yamasa nay tosqınlıqqa ushırasa, om bir az tartadı ha'm qaytadan traxeyag'a intubatsiya isleydi.

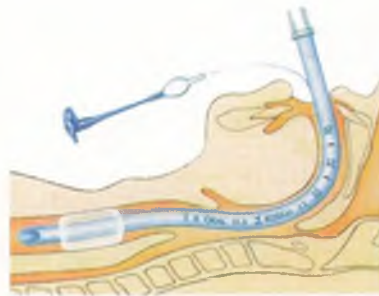
Barmaq arqalı ko'rmesten intubatsiya islew laringoskopsız jag'daylarda o'tkeriledi. Tildi tartıp, ko'rsetkish barmaq awız-ko'mekeyge tig'ıladı, jutqanshaq qaqpag'm barmaq penen ko'terip, barmaq ushı dawıs baylamına qoyıladı. Barmaq naydı jiberiw ushın bag'dar esaplanadı. Jaraqatlarg'a sebep bolıwı mu'mkin bolg'am ushın bul usıl az qollamladı. Asazan shiresi tu'sip qalıwının' aldm alıw ushın Sellik usılınan paydalanıladı (ju'zik sıyaqlı shemirshekti 1-ha'm 3-barmaq penen uslap 2-barmaq penen qısıladı). Qızıl o'n'esh ken'irek bolg'anda Sellik usılı az na'tiye beredi. Qıyın intubatsiyalarda (ankilozlar, jaraqattan son' ha'm ku'yiwden keyingi kontrakturalar) laringeal maskalardan paydalanıladı, yamasa fibrobronxoskop ja'rdeminde intubatsiya islenedi. İntubatsiyadan keyin eki ta'repleme auskultativlik baqlaw ha'm o'kpe ekskursiyası anıqlanadı, ju'rek tonları esitiledi. (Eger shepten dem alıw esitilmese nay 1,5 sm ge keyinge tartadı). Keyin manjetkag'a hawa jiberiledi (manjetka bolmasa, antiseptikalıq eritpe sin'dirilgen vint penen qızıl o'n'esh tesigin bekitedi). İntubatsiyalıq nayg'a belgi qoyıladı. Naydı tislep alıwdın' aldın alıw ushın tig'in tig'ıladı. Nay leykoplastr yamsas siyle lenta menen nawqas moynına baylanadı.

Ha'mshira traxeyanı tabıslı intubatsiya islew ushın kerekli a'sbaplardı tayarlawı, intubatsiya waqtında shıpakerge assistentlik etiwı, ayırıqsha jag'daylarda-shıpaker joq waqtında bul wazıpanı o'zi orınlay biliwi kerek.

Traxeya intubatsiyasi

Intubatsiyadan alding'ı o'kpe ventilyatsiyasi

Jumsaq tan'lay

Tamaq u'sti shemirshegi ko'rinishi

Dawis baylamı ko'rinishi

Dawis baylamı jabıq

Dawis baylamı ashıq

2-3 oraqshani awız boslıg'ına kirkiziw

Awız jutqınshaq ko'rigi

Laringoskopiya

Traxeya intubatsiyasi

Manjetanı isiriw

Apparatqa jalg'aw

O'kpe jasalma ventilyatsiyasi (O'JV)

Eger erkin dem alıw tiklenbese yamasa jeterli da'rejede bolmasa, O'JV kerek boladı. O'JV jag'day ha'm texnikalıq ta'miyinlewge say na'tiyjeli usıllardan baslanadı.

O'JV ekspirator usılları-ja'birleniwshinin' o'kpesine (onın' awzı yamsa murnınan) reanimator ta'repinen u'plep hawa beriw. Bul usıllardan ha'r qanday jag'dayda da paydalanıw mu'mkin. Nawqas o'kpesine reanimator o'kpesinen shıg'ıp atırg'an hawa kiredi, onın' quramında 16-18% kislorod boladı. Bul hesh na'rseden ko're jaqsı esaplanadı, bunda ko'kirek kletkası ekskursiyası ko'rinip turıwı kerek.

Ju'rek toqtag'annan son' baslang'an hawa mene O'JV, bir neshe minut keyingi kislorodlı O'JV dan ko'birek payda keltiredi.

Awızdan-awızg'a —bul usıl menen O'JV o'tkerilgende, bir qol menen nawqastın' basın arqag'a qayıradı. U'lken ha'm ko'rsetkish barmaqlar menen murın tesikleri qısıp beketiledi (dem alıw jollarının' o'tkiziwshiligin ta'miyinlew). Teren' dem alıp, erinlerin nawqastın' erinlerine jabıstıradı ha'm ku'sh penen nawqastın' o'kpesine hawa u'plenedi. Bunda nawqastın' ko'kirek kletkası ko'teriliwi kerek. Awızdı awızınan alg'anda passiv dem shıg'arıw payda boladı (ko'kirek kletkasının' pa'seyiwi esabınan). Nawqastın' ko'kirek kletkası pa'seyip, da'slepki halma kelgennen keyin, ekinshi demdi beriw mu'mkin.

Eger de awızınan ashıwdın' imkanı bolmasa yamasa ayırım sebeplerge qaray (awız a'tırıp jaraqatı) bul usıldı qollanıwdın' ilajı bolmasa, awızdan muring'a usılın qollanıw kerek boladı.

Awızdan-murmıg'a — bul usıl qollanılg'anda bir qol menen nawqastın' bası arqag'a qayırıladı, ekinshi qolı menen to'mengi jaqtı tartıp aldığ'a jiljitadı. Awız jabıladı. Teren' dem almıp, erinler menen murın qaplanadı ha'm u'plenedi.

O'JV qag'ıydaları:

1. «Nawqastın' o'kpesi-reanimator o'kpesi» sistemasının' germetikligin ta'miyinlew.

2. Ko'kirek kletkasın u'plegende ol ko'terilip, son' pa'seyiwin (esitip ko'riwde mu'mkin) baqlaw.

3. Dem alıw jollarının' normal o'tkiziwshen'ligin ta'miyinlew (kerek bolsa, hawa o'tkizgishten paydamladı).

4. Jeke qa'wipsizlikti esten shıg'armaw kerek (infektsiya ha'm t.b.)

Jasalma dem beriw-bul alveolalar ha'm sırtqı ortalıq arasındag'ı hawa (O) almasıwın jasalma basqarıw bolıp, bunda ha'r qıylı u'skene ha'm texnikalıq u'skenelerden paydalanıladı.

Jasalma dem beriw ku'tilmegende dem alıw toqtag'anda (yamasa o'tkir dem jetispewshiliginde) ha'm anesteziya waqtında bulshıq et relaksantlardan paydalanılğ'anda a'melge asırıladı. Jasalma dem beriwdegi maqset: o'kpede adekvat

gaz almasıwın ta'miyinlew ha'm sırtqı dem beriw apparatı (o'tkir dem jetispewshiliginde) nın' awırlasıp islewiniń aldın alıwdan ibarat. Jasalma dem beriw ta'biyiy dem alıwdan parqı bunda spontan dem jiyiligi ha'm teren'ligi CO₂, O₂ qandag'ı RH qa baylanıslı boladı. Jasalma dem beriwde parametrler qoyıladı. Spontan dem beriwde gaz aralaspası dem alıw jollarına plevra boslıg'ındag'ı teris basım esabınan, shıg'arıw on' basım esabınan, jasalma dem berip atırğ'anda hawa basımı arqalı kiredi ha'm demnin' shıg'ıwı plevra boslıg'ındag'ı on' basım esabınan boladı. Jasalma dem beriw waqtında (OVB) oraylıq vena basımı artadı ha'm ju'rektin' minutlıq ko'lemi pa'seyedi (gemodinamika jaman boladı).

Jasalma dem beriwge ko'rsetpeler:

1. Spontan dem toqtag'anda ha'm patologiyalıq dem ahw jag'daylarında;
2. Taxipnoe (1 minutta 40 ma'rteden assa) gipovolemiya ha'm gipertermiya bolmag'anda;

3. Anesteziya waqtında miorelaksantlar qollanılg'anda;

4. Operatsiyadan keyin dem alıw tolıq tiklengeninshe (relaksant, narkotikler, qan ketiwde, intoksikatsiyada);

5. Ha'r qıylı gipoventilyatsiyalarda (tutqanaq, miydin' isiniwi, za'ha'rleniw).

Ha'r bir jag'dayda nawqastı jasalma dem beriwge o'tkergende klinikalıq belgilerine qarap juwmaq shıg'arıladı (dem alıwdın' ritmli ha'm teren'liginin' buzılıwı, tsianoz, tinshsızlıq, talıp qalıw, dem alg'anda qosımsha bushlıq etlerdin' qatnasıwı). Bunnan basqa qannın' gaz quramına qarap ta jasalma dem beriw o'tkeriledi.

Jasalma dem beriw o'kpege hawa jiberiwha'm onın' strukturalarına (ko'kirek kletkasına) ta'sir etip, o'kpege gaz almasıwının' tikleniwine tiykarlang'an.

A'melde ha'r tu'rli zatlar ja'rdeminde o'kpege u'plep hawa jiberiw usılları qollanıladı. Biraq, bunın' ilajı bolmag'anda (bet jaraqatları, qa'wipli infektsiyalar ha'm t.b) Silvestr usılın qollanıw mu'mkin. Biraq, onın' na'tiyjesi ju'da' az.

Ekspirator usılı — o'kpege awız ha'm murın arqalı dem beriwde to'men-degilerden paydalanıladı: «AMBU», DP ha'm jasalma dem beriw a'sbapları (RO, Dreger ha'm t.b.). A'sbaplardın' du'zilis printsipi: nawqastm' o'kpesine sırtqı ortalıqtın' gaz aralaspasın jiberiwde ha'm o'kpeden sırtqı ortalıqqa gazdı shıg'arıwda jasalma dem beriw a'sbapları («AMBU» qaltashası, ADR-2, RPA-2) qaltashalarınan ha'm mexanikalıq a'sbaplardan paydalanıladı. AMBU qaltashası menen ventilyatsiya ishengende nawqastın' bası arqag'a qayırıladı ha'm sonın' menen birge maskanı nawqastın' betine bekkem basıladı: murın bo'limin 1-barmaq penen, jaq bo'limin 2-barmaq penen, al 3-4 barmaqlar menen nawqastın' jag'ı joqang'a tartıladı. Bunda awız jabıladı, hawa murın arqalı kiredi. Dem beriw ele de na'tiyjeli bolıwı ushın murın quwıslıg'ındag'ı tosqınlıqlar bolg'anda hawa o'tkizgishlerinen paydalanıladı. Hawa o'tkizgishi til tu'bin alg'a qaray tartıp, hawanın' kiriwine jol ashadı. Hawa o'tkizgishi o'lishemin durıs tan'law kerek (kelte bolsa tildi jutqınshaqqa iyterip jiberedi, u'lkeni de maqsetke muwapıq emes). Sonın' menen birge hawa o'tkizgish dem alıw jolları o'tkiziwhen'ligine kepil bola

almaytug'inlig'in este tutiw kerek. Awızg'a hawa o'tkizgishin bu'rmesi to'men qaratıp kiritiledi, keyin 180°C qa aylandırıladi. S ta'rizli naysha menen O'JV o'tkerilgende bir qol menen murın bekitiledi, ekinshi qol menen awızdın' shetleri qısılp germetikligine itibar beriledi. AMBU qaltashası menen ventilyatsiya islengende hawa o'tkizgishten paydalanıw mu'mkin. Qol menen jasalma dem beriwde paydalanılatug'in a'sbaplar bir ma'rte isletiledi.

Bul a'sbaplar a'piwayı bolıp, qıstawlı ja'rdem ko'rsetiwge arnalg'an. Qısılg'an gaz esabına isleytug'in bunday a'sbaplar qıstawlı (Pnevmat, Lada, RD, DP) tez ja'rdem ko'rsetiwde isletiledi (o'rt o'shiriwshilerde). Joqarıdag'ılardan basqa elektr ku'shi menen isleytug'in uzaq waqt jasalma dem o'tkiziwge qa'nigelestirilgen (statsionarlarda) «FAZA-5», «FAZA-7», «FAZA-11», «FAZA-21», «Vdox», Dreger firmasının' «Evita-4» apparatları bar. Jasalma dem beriw to'mendegi parametrlar ja'rdeminde basqarıladi: demnin' sıyımlılıg'ı (bir ma'rte demnin' ko'lemi) demnin' jiyiligi (demnin' sanı) bir minutta alg'an demnin' sanı. DMS (demnin' minut sıyımlılıg'ı)—MAK (minut alveolar ko'lemi) 1 minuttag'ı alveolyar dem.

MDS = DS (dem alıw sıyımlılıg'ı) x DJ (dem alıw jiyiligi). O'B (o'lik boslıq — jutqınshaq, ko'mekey kegirdek, bronxlar) — bular dem ko'leminin' gaz almasıwında qatnaspaytug'm bo'lim bolıp esaplanadi. Biraq, transportlıq xızmetin, ısıtıw, ıg'allaw, hawanı tazalaw wazıypaların atqaradı (gaz almasıwı alveolalarda a'melge asadı). O'B-150-200 ml ko'lemde payda etedi.

MAV (minutlı alveolyar ventilyatsiya) = (DS—O'BK) x DJ: dem sıyımlılıg'ının' o'lik boslıq ko'lemin ayırıp, dem jiyiligine ko'beytiriledi. Dem ko'lemi ha'r qıylı nomogrammalarda, ha'r qıylı formulalarda esaplanadi.

Engstrem-Gertsog, Redford boyınsha:

1. Dene awırlıg'ı x 10-15 ml = DS ml de.

2. MVK (litr/min) = awırlıq (kg) + 1/10.

O'JV o'tkeriletug'in nawqaslar ba'rqulla baqlawda boladı ha'm to'mendegi qag'ıydalarg'a a'mel qılmadı.

1. Nawqas 1 minutta baqlawdan shette qalmawı sha'rt.

2. Ha'r saatta qan basımı, puls, temperatura o'lishenedi.

3. Ha'r 30 minutta traxeobronxeal ag'ash sanatsiyası.

4. Ha'r 4-6 saatta awız boslıg'ı sanatsiyası.

5. Ha'r eki saatta jambaslap jatqarıladi.

6. Kislota-tiykar ten' salmaqlılıg'ı ha'r bir ventilyatsiya ta'rtibi o'zgeritilgende 2 ma'rte baqlap barıladi.

7. Bioximiyalıq analizler ha'r ku'ni tekseriledi.

8. A'sbap penen sinxronlıq ba'rqulla tekseriledi.

9. Sutkasına 4 ma'rte OVB tekseriledi.

10. Respiratordın' sazlıg'ı ba'rqulla tekseriledi.

11. Ha'r 4 saatta 15 minuttan trubka manjetkasının' hawası shıg'arıladi.

12. Dem ha'r 2-4 saatta auskultativli baqlaw o'tkeriledi.

13. Qaqırıq ha'r ha'ptede seziwshen'likke egiledi.

14. Diurezdi baqlaw, DK, MDK volyumentr ko'rsetkishi boyınsha esaplanadi.

Jasalma dem to'mendegi asqınıwlarǵa alıp keliwi mu'mkin: traxeobronxit, atelegtaz, bronxospazm, pnevmoniya, pnevmotoraks, traxeya stenozi, dem alıw jollarınan qan ketiwi, metobolik buzılıwlar, ju'rek xızmetinin' buzılıwları. Bulardıń kelip shıǵıwı — nawqastın' ulıwma awhalma, qa'nige ta'jiriybesine, O'JV in o'tkeriw qag'ıydaların durıs a'melge asırıwǵa ha'm jasalma jol menen jo'tel reflekslerin joq etiwge baylanıslı boladı.

Apparatlardı zıyansızlandırıw. O'JV apparatların qollang'annan keyin a'llette zıyansızlandırılıwı kerek. Bunda dem alıw konturı, detalları tolıq jayılp shıǵıladı ha'm olardı juwıwshı, dezinfektsiyalawshı zatlardan paydalamp tazalanadı, dezinfektsiyalanadı, sterilizatsiya islenedi. Bunda dem alıw narkoz apparatların zıyansızlandırıw instruksiyalarg'a boysınıladı. O'z aldına bo'leklerdi sterilizatsiyalaw kem na'tiyje beredi. Dem ahw narkoz apparatların jıynalg'an halda gamma nurlandıırıw menen zıyansızlandırıwshı arnawlı avtomat kameralar bar, biraq olar ju'da' qımbat turadı.

Antibakterial filtrlerden paydalanıw qolaylıraq bohp, nawqastın' dem alıw jollarına mikro bo'leksheler, tu'siwden, bakteriyalar menen infektsiyalanıwdan saqlaydı. Filtrdi demdi shıǵarıwǵa qoyg'anda apparatqa ha'm a'tirapqa bakteriyalar tu'siwden saqlap, meditsina xızmetkerlerinin' den sawlıǵına paydalı ta'sir ko'rsetedi. «PALL» nemets firması, islep shıǵarıp atırǵan hawa filtrleri o'zinin' na'tiyjeliligini menen ajıralıp turadı.

Miyirbiyke O'JV apparatın tayarlawın, O'JV o'tkerilgende assistentlik etiwı, O'JV protsessinde apparatın' durıs islewin qadag'alap barıwı, texnika qa'wipsizligine boysing'an halda onı basqara biliwi kerek.

Monitor baqlaw

Monitor baqlaw reanimatsiya bo'limlerindeki intensiv baqlaw ha'm terapiyanın' ajıralmas bo'legi bohp tabıladı. Reanimatsiya bo'limi miyirbiykesi tek kardio-monitordı nawqasqa jalǵawdı emes, al EKG ge alıwdı, kerek bolsa elektrokardiogrammadag'ı a'piwayı o'zgerislerdi anıqlay alıwı kerek. Monitor baqlaw tosattan payda bolg'an, nawqastın' o'mirine qa'wip tuwdırıwshı qa'wipli o'zgerislerdi o'z waqtında anıqlaw maqsetinde qollanıladı. Bunın' ushın tu'rli konstruktsiyadag'ı, ha'r qıylı sandag'ı parametrlerdı qadag'alawshı monitorlardan paydalanıladı. Monitor baqlaw ko'rsetpelerine qarap bir-neshe saattan bir neshe sutkag'a shekem u'zliksiz dawam etiwı mu'mkin. Monitorda dem alıw ha'm ju'rek xızmeti jiyiligin, arteriyalıq ha'm venoz basımdı, dene temperaturasını, qannın' kislorod ha'm karbonat angidrid penen toyınıw da'rejesin qadag'alap barıw mu'mkin. Statsionardag'ı monitorlar qa'wip signalına iye bohp, ko'rsetkishler shıpaker belgilegen shegaradan anaw yamasa mınaw ta'repke shıǵıp ketkende ses ha'm jaqtılıq signalları menen meditsina xızmetkerlerin eskertedi. Monitordı baqlaw o'mir ushın qa'wipli asqınıwları (ju'rek ritmi buzılıwları, stabilli emes arteriyalıq basımı, dem alıw buzılıwları) bar nawqaslar u'stinen ornatıladı.

Monitordı jalg'aw:

1. Monitordı baqlawda elektrodlar ko'kirek kletkasına jabıstırıladı. Elektrodlar do'n'gelek tu'rinde bolıp, ortasındag'ı oyıg'ında elektr o'tkiziwshi pasta toltırılǵ'an, u'stinen qorg'awshı qag'az qabıg'ı jabıstırılǵ'an boladı.
2. Qorg'awshı qabıq alıp taslanıp, elektrod terige jabıstırıladı yamasa jabısıwshı qatlamı joq bolsa leykoplastırdan paydalanıladı.
3. Son' elektrodlarg'a monitor sımaların' klemmaları jalg'anadı. Elektrodlardıń teri menen kontaktı jaqsı bolıwı ushın teridegi tu'klerdi qırıp taslaw kerek.
4. Elektrodlar qoyılatug'ın orınlardı spirt penen jaqsılap tazalaw onıń teri menen kontaktın jaqsılaydı. Kontakt jaman bolg'anda monitordag'ı ko'rinis sıpatsız yamasa ulıwma bolmawı mu'mkin. Elektrodlar ha'r ku'ni tazasına almasıwı kerek.
5. Kardiomonitor jerge jalg'ang'an bolıwı, ol menen islegende texnika qa'wipsizligi qag'ıydalarına boysınıw kerek.
6. Monitor elektr tarmag'ına jalg'anadı ha'm baqlaw kerek bolg'an parametrlerin belgilep, ko'rsetkishler shegaralanadı. Ekinshi standart lentag'a uqsas EKG ko'rinisin alıw ushın teris (qızıl) elektrodtı palwan su'yeginin' ortan'g'ı bo'liminin' to'menine, on' (sarı) elektrodtı shep orta palwan su'yegi sıızıg'ı boylap, 6 yamasa 7-qabırg'alar aralıg'ına, neytral (qara) elektrodtı bolsa shep palwan su'yegi ortasınan to'menge jabıstırıladı.
7. Qa'wip signalı yamasa basqa buzılıwlar payda bolg'anda da'rhal shıpakerge eskertiledi ha'm tiyisli sharalar ko'riledi.

Kardiologiyada arnawlı, a'ste aylanıwshı magnit lentag'a uzaq waqıt dawamında u'zliksiz EKG alıw imkaniyatın beriwshi portativ monitorlardanda paydalanıladı. Bunday monitor iyinge asılatug'm qayıs yamasa arnawlı elastikalıq belbew ja'rdeminde nawqasqa bekkemlep qoyıladı. Ku'n dawamında aling'an ko'rsetkishler keyin analiz etiledi.

JU'REK DEFİBRİLLYATSİYASI

Fibrillyatsiya — bul miokard miofibrillerinin' bo'lek ta'rtipsiz (orınsız) qısqarıwı. Bunda ju'rektin' nasos wazıypası joqqa shıg'adı. QF (qarınsha fibrillyatsiyası) da tiykarg'ı na'tiyjeli usıl defibrillyatsiya bolıp esaplanadı.

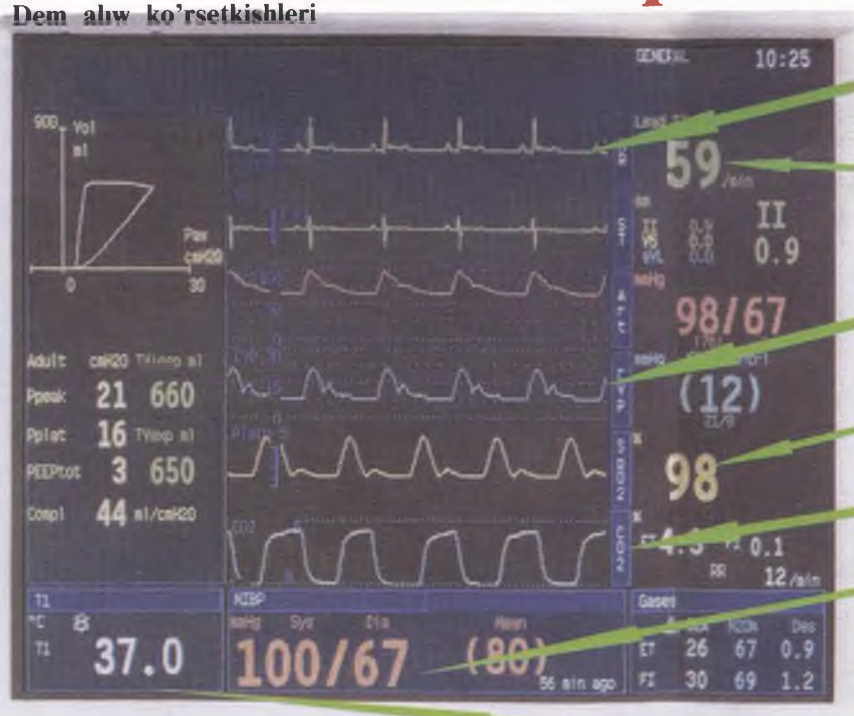
Defibrillyatsiya-ju'rek xızmetin ba'rqulla bir elektr impuls ja'rdeminde tiklew usılı bolıp tabıladı. Ju'rek ritmi buzılǵ'anda ulıwma anesteziya, astında rejeli yamasa qıstawh ta'rizde ju'rekke elektr razryadı menen ta'sir ko'rsetiwge kardioversiya delinedi.

Elektroimpulsli terapiyag'a ko'rsetpeler: a) qarınshalar fibrillyatsiyası;

b) medikamentoz emlewler na'tiyje bermegen, gemodinamikalıq buzılıwlarǵ'a alıp keliwshi paroksizmal taxikardiylar; v) medikamentoz emlew na'tiyje bermegende, ju'rek bo'limlerinin' titirewi ha'm qaltırınwının' o'tkir ha'm sozılmalı tu'rleri.

Monitor baqlaw

Dem aliw ko'rsetkishleri

Elektrokardiogramma

Ju'rek qisqariqlari sani

Orayliq vena basimi

Qannin' kislorod penen toyiniwi

Qanda karbonat angidrid kontsentratsiyasi

Arteriyaliq basim

Dene temperaturasi

Qorg'awshı qaqpag'in ashıw

Tok o'tkeriwshi pasta

Jabısıwshı do'n'gelek u'stindegı qorg'aw qaqpag'in ajiratiw

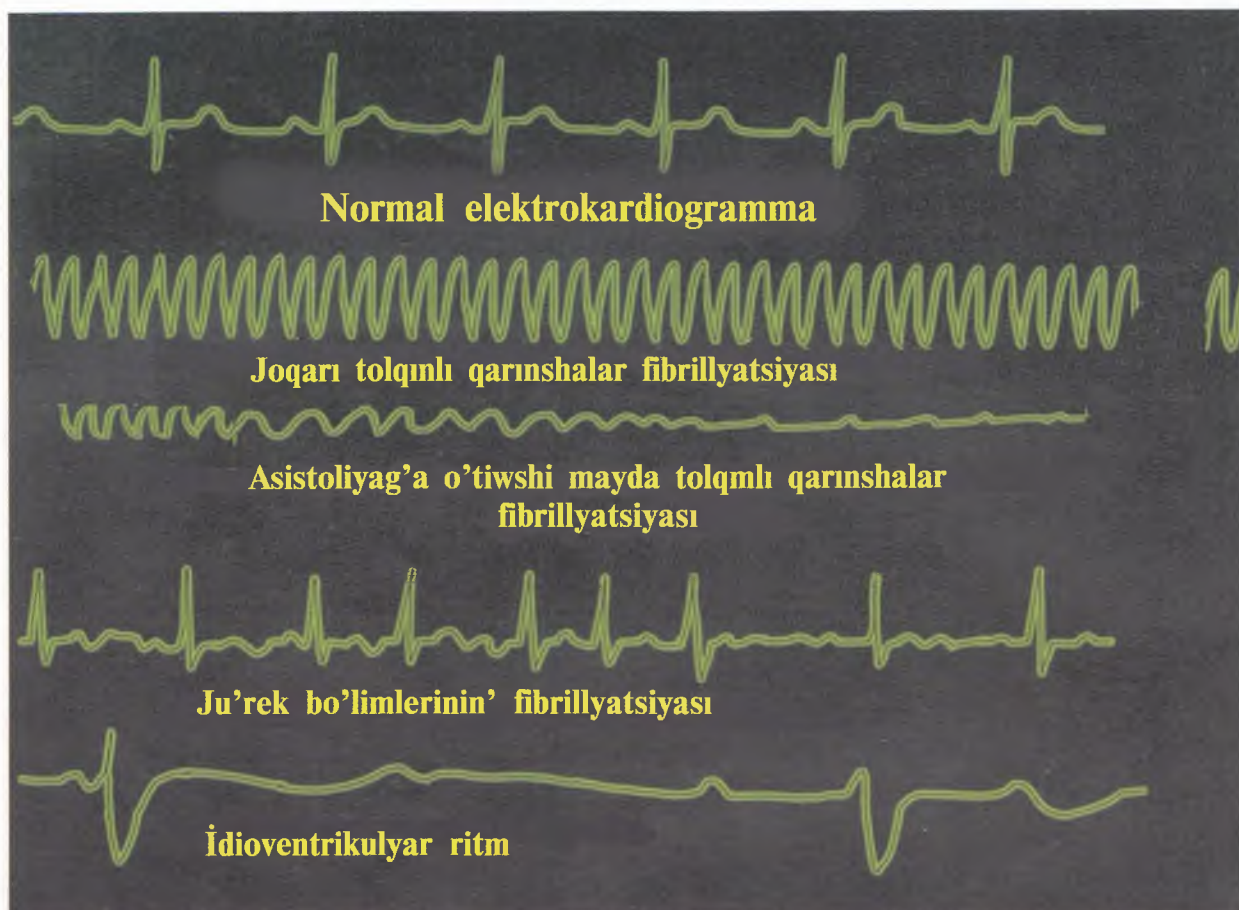

Elektrodlardı terige jabıstırıw

Elektrodlarg'a monitor simlari klemmaların ajiratiw

Ju'rek fibrillyatsiyasi

Defibrillyatsiya

Elektrodlar betine gel su'rtiw

Elektrodlardı bir-birine ısıqlap geldin' pu'tin betine su'rtiliwin ta'miynlew

Elektrodlardı ko'kirek kletkasına qoyiw

Defibrillyatsiya

Kerekli u'skeneler: defibrillyatsiya ushın arnawlı defibrillyatsiya a'sbapları (DKI-H-08, MINEDEF-11, Heartstream FR-2 ha'm t.b) qollanıladi. EIT nı ko'kirek-kletkası arqalı (transtorakal) tuwrıdan tuwrı ju'rektin' o'zine torakal operatsiya ha'm torakotomiya payıtında o'tkeriw mu'mkin. Titirewishi aritmiyada, paroksizmal taxikardiyalarda, tok impulsı EKG nın'qa'wipli zonası (0,02-0,03 s, T tis arasında) na tuwrı kelse, bul fibrillyatsiyag'a sebep bolıwı mu'mkin (qarınshalar fibrillyatsiyası payıtında bunın' a'hmiyeti joq). Zamanago'y defibrillyatorlar sinxronizator menen ta'miyinlengen bolıp, razryadtı R tisinin' pa'seyiwshi bo'liminde beriw imkaniyatın beredi.

Defibrillyator panelinde 3 tu'yeme bar: «Zaryad» (defibrillyator kondensatordı zaryadlap, onı isshi halına keltiriwshi). «Defibrillyatsiya» (elektrodlarg'a impuls beriwdi). «Sbros» (kondensatorlardın' ku'sheyiwın joq etiw ushm). Bug'an qosımsha kondensator oramlarındag'ı ku'sheyiwdi ko'rsetiwshi voltmeter ha'm eki elektrod bar.

Manipulyatsiyanı orınlaw:

1. EIT aldın defibrillyatsiyatordın' jaramlılıg'ı tekseriledi. A'sbap tokqa jalg'anıp, «Zaryad» tu'yemesi basıladi ha'm kondensatordı 6-7 Kvt g'a deyin zaryadlanadı. Son'ınan «Sbros» tu'yemesi basıladi ha'm kilovoltmetr tilinin' 0 belgisine qaytıw tezligine itibar beriledi. Eger de til 0 (nol) ge tez qayıp kelse (a'dette 0,01 sekund), defibrillyator iske jaramlı bolıp esaplanadı. Defibrillyator buzılğan bolsa til aldın'g'ı halına ju'da' a'ste qaytadı.
2. Qurg'aq teri elektr impulsinin' o'tiwi ushın u'lken qarsılıqqa iye. Bul qarsılıqtı azayttırıw ushın kontakt ornına arnawlı elektrod pasta su'riledi yamasa fiziologiyalıq eritpe menen ızg'arlang'an siyle qoyıladi. Siyle 4 qabatlı bolıwı ha'm elektrodı tolıq orap turıwı kerek.
3. Nawqas jatqan halda qolın deneden shetke alıp sistemag'a jalg'anadı.
4. Tamır urıwı, AB o'lsheñedi. EKG alınadı yamasa kardiomoni jalg'anadı.
5. Joqarg'ı ku'shleniwın aldın alıw ushın ashıq na'rseler ahp qoyıladi. Kardiovertsiyanı a'dette ulıwma anesteziya astında o'tkeriledi, eger de nawqas esinen tang'an bolsa, narkotikler qollanılasa da boladı.
6. Elektrodlar qoyılıwdan aldın terini efir ha'm etil spirti aralaspası menen tazalanıp maysızlandırıladi.
7. Elektrodlardıń jaylasıwının' 2 variantı bar:
 - a) bir elektrod shep jawırın astına, ekinshisi ko'kirek kletkası aldına, ju'rek proektsiyasına qoyıladi; b) bir elektrod to'sten on'da, palwan su'yekten to'mende, ekinshisi ju'rektin' joqarı bo'limine qoyıladi.
8. Defibrillyatsiyadan aldın ko'kirek elektrodı ko'kirek kletkasına qattı basıladi.
9. «Zaryad» tu'yemesi basılıp, zaryadlanıw tawsılğ'annan keyin, defibrillyatsiya o'tkeriledi. Elektroimpuls o'tip atırğ'anda nawqasta tutqanaq baqlanadı.
10. Defibrillyatsiya o'tkerilgende ha'mme nawqastan shetke shıg'adı ha'm krovatqa tiymey turadı.

11. Ku'shleniwdi tuwrı tan'law u'lken a'hmiyetke iye. Da'slep defibrillyatsiyanı 4 Kv (220-230 Dj) ku'shinde o'tkeriledi, eger payda bermese 2- urınıwda 1-1,5 minut ishinde, zaryad 5,5 Kv (25-30 Dj) qa asırıp barıladı. 6 ma'rtege deyin defibrillyatsiya islew ha'm ku'shleniw 7 Kv (400 Dj) qa jetiwi mu'mkin.

Defibrillyatsiya na'tiyjesine ta'sir ko'rsetiwshi a'sbaplar:

1. Gipoksiya (bul sharayatta qarınshalar fibrillyatsiyası asistoliyag'a o'tedi);
2. Elektrodlardıń durıs jaylasıwı;
3. Ku'shleniwdin' durıs tan'lanıwı (elektrokardiograf qorg'awsız bolsa, o'shirip qoyıladı).
4. Kardioversiyadan keyin monitor jalg'anıwı, EKG ge alınıp jalg'anadı. Eger de defibrillyatsiyadan keyin ju'rek xızmeti tiklenbese, ju'rekti sırtınan uwqalaw, miokard tonusın asırıwshı, to'men tolqınlı fibrillyatsiyanı, joqarı tolqınlısına o'tkiziwshi (adrenalin, lidokain, $MgSO_4$, $NaCO_3$ ha'm t.b.) preparatlar qollanıwı kerek.

Defibrillyatsiyadan keyin uzaq mu'ddetke kardiomonitor baqlawı za'ru'r (qarınshalar fibrillyatsiyası qaytalanıwı mu'mkin) boladı. Elektrokardiografiya bolmasa da defibrillyatsiyanı o'tkeriw mu'mkin. Eger ju'rektin' sırtınan uwqalaw waqtında na'tiyjeli qan aylanıw belgileri baqlanıp, uwqalaw toqtatılğ'anda joq bolsa, jan'adan uwqalansa ja'ne payda bolsa, bul qarınshalar fibrillyatsiyasman derek berip, defibrillyatsiya islew mu'mkin boladı.

Ju'rekti sırtınan massaj etiw

Ju'rek to's penen omırtqa bag'anası qısılg'anda, ju'rek boslıqlarınan qan kishi ha'm u'lken qan aylanıw sistemasına qısıp shıg'arıladı. Keyin ko'kirek kletka mayısqaqlıg'ı esabına qaytadan tuwrılanadı. Ju'rek qarınshaları qaytadan qang'a toladı. Sonın' menen denede ko'kirek kletkasın qısıw menen ju'rekti tuwrı emes qısıw, ko'kirek kletkasının' mayısqaqlıg'ının' esabınan qayta tuwrılanıwı esabınan jasalma qan aylanıw ju'zege keltiriledi. Ju'rektin' sırtınan massaj islewde nawqastı qattı ha'm tegis jerge (nawqastın' arqasına taxta yamasa nawqastı polg'a alıw kerek) jatqarıw kerek. Eger de bug'an a'mel qılınbasa, massaj waqtında nawqastın' denesi jılıp ju'rek boslıqlarınan qandı qısıp shıg'arıw qıyın o'tedi. Tiriltiwshinin' qolları nawqastın' to'si u'stinde turıwı, ju'rek (saggital kesimde) ha'm alaqanların (bir qol alaqanın ekinshisinin' u'stine qoyadı) to'stin' to'mengi u'shligine qoyadı barmaqlar ko'kirek kletkasına tiymewi kerek, bolmasa qabırğ'alardıń sınıwına alıp keledi. Nawqas tiriltiwshinin' dizeleri tuwrısında bolıwı kerek. Qolların sozıp (bu'kpesten) denenin' awırlıq ku'shinen paydalanıladı, na'restelerde barmaqtın' ushınan paydalanıladı. Qısıw ku'shi to'sti omırtqa bag'anasına u'lkenlerde 4-6 sm ge, na'restelerde 1-2 sm ge, jas balalarda 2-4 sm ge jaqınlastırılıwı kerek.

Ju'rek massaji

1

Kardiopompa

1 minutta
100 ret kompressiya
orinlanadi

2

Massaj bo'limin aniqlaw

3

Massaj noqati

4

Ko'kirek kletkasina tiyip
turatug'in alaqan beti

5

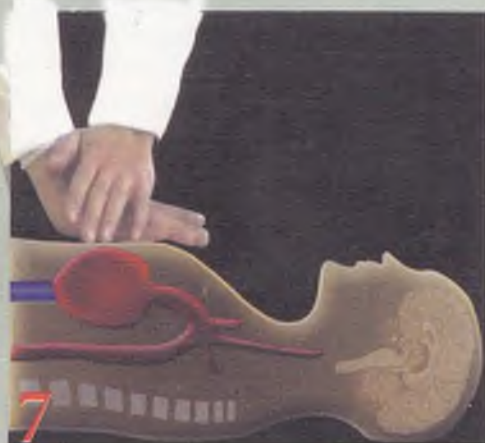
Ko'kirek kletkasina massaj
islewshinin' qollarinin' joylashiwi

6

Na'restelerde 2 barmaq penen massaj

7

Ju'rek kompressiya sxemasi

8

Ju'rek massaji ha'm o'kpe jasalma ventilyatsiyasi

Ju'rek o'kpe reanimatsiyasi

O'kpe jasalma ventilyatsiyasi

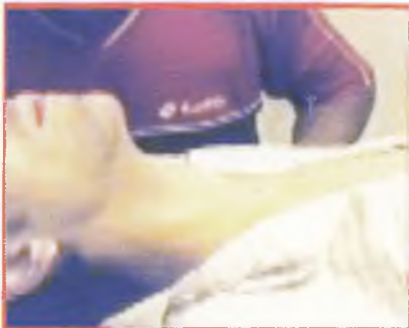
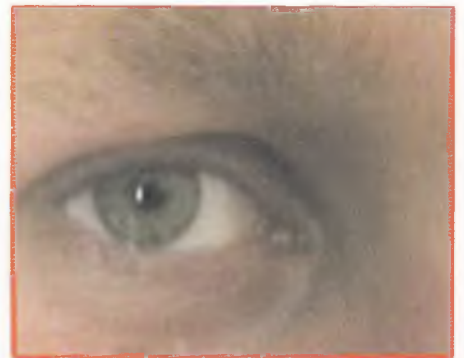
Ju'rek massaji

2:30

Ju'rek o'kpe reanimatsiyasi na'tijeliligi

Ko'z qarashlari tarayadi

Puls payda boladi

Spontan dem aliv tiklenadi

Qısıw jiyililigi 1 minutta u'ikenlerde 100 ge, balalarda ha'm na'restelerde 100-120 g'a jetedi. Eger de uwqalaw waqtında uyqı arteriyası sog'ıp tursa, EKG de ritmlik, buzılğ'an qarınshalar kompleksli shıg'ıp tursa ha'm ko'z qarashıqları taraysa, durıs ja'rdem ko'rsetip atırğ'anlıg'ı belgili boladı. Eger ju'rek-o'kpe, reanimatsiyasın bir adam (reanimator) a'melge asırıp atırğ'an bolsa da, ha'r eki u'plewge 30 ret uwqalaw, eki adam bolsa ha'r 2 o'kpege u'plewge 30 ma'rte uwqalaw jasaladı. U'plewdi ko'kirek kletkası qısılıwınan keyin orınlaw kerek, bir waqıtta emes.

Klinikalıq o'lim

Klinikalıq o'lim bul denenin' dem alıw ha'm qan aylanıwı toqtag'annan keyingi bir neshe minut aralıg'ındag'ı jag'day. Bunda barlıq o'mir belgileri tolıq jog'alg'an, biraq toqımalarđı ele qaytarıp bolmaytug'ın o'zgerisler payda bolıp u'lgermegen boladı.

Klinikalıq o'limde, eger reanimatsiyalıq manipulyatsiyalarđı o'z waqtında baslap, ju'rek xızmeti ha'm dem alıwın tiklew menen toqımalarđın' kislorodqa bolg'an mu'ta'jlik qanaatlandırılса, organizmdi tolıq janlandırıw imkaniyatı boladı. Ha'r qıylı toqıma kletkalarının' o'liw dawamlılıg'ı (sozılıwı) ha'r qıylı boladı. Da'slep bul qaytarıp bolmaytug'ın o'zgerisler quramalı wazıypalarđı orınlawshı, joqarı rawajlang'an ha'm kislorodsız sharayatta jasay almaytug'ın toqımalarда payda boladı. Bas miy qabıg'ı kislorod jetispewshiligine sezgir toqıma bolıp esaplanadı. Sol sebepli klinikalıq yamasa keyinge (arqag'a) qaytıwshı o'lim mu'ddeti da'slep qan aylanıw ha'm dem alıw toqtag'annan keyingi bas miyi qabıg'ı o'tkergen waqtı menen belgilenedi. A'piwayı sharayatta bas miyi 5 minutta o'ledi. A'melde bul biologiyalıq o'limnin' baslanıwı ha'm sol sebepli adamdı janlandırıw bas miyinin' normal xızmetin tiklew imkaniyatı bolg'anda g'ana na'tiyjeli boladı.

Klinikalıq o'lim mu'ddetine qorshag'an ortalıq, organizmnin' bunnan aldın'g'ı jag'dayı ta'sir ko'rsetedi. Eger de klinikalıq o'lim birden (ku'tilmegende) payda bolsa, dawamlılıg'ı soziladı (elektrotravma). Eger klinikalıq o'lim gipotoniya, gipertermiya, sepsis ko'rinisinde ju'z berse, organizmnin' kompensator imkaniyatları keskin kemeygen yamasa tamamlang'anlıg'ı ushın, qan aylanıw toqtag'annan son' 1,5-2 minutta-aq janlandırıwdın' ilajı bolmaydı.

Gipotermiyada (qorshag'an-ortalıqtın' to'men temperaturası) klinikalıq o'lim mu'ddetin 10-15 minutqa deyin uzayttırıladı. Temperatura to'menlegende zat almasıwı to'menleydi ha'm o'z-o'zinen toqımalarđın' kislorodqa bolg'an mu'ta'jligi kemeydi. Reanimatsiya manipulyatsiyaların o'z waqtında baslaw, na'tiyjenin' tiykarı bolıp tabıladı. Klinikalıq o'lim diagnozı qoyılğ'annan keyin, da'rhal reanimatsiya ilajların baslaw kerek. Kesh baslang'an reanimatsiyada ju'rek xızmetin, ha'tteki dem alıwdı tiklewge erisiw mu'mkin. Biraq, ju'rek toqtag'annan 5 minut keyin bas miyde qaytarıp bolmaytug'ın o'zgerisler payda bolıwının' sebebinen bul tikleniw paydasız bolıp qaladı.

Klinikaliq o'lim diagnozi to'mendegilerge tiykarlanıp qoyladı:

1. *Esinen tanıw (koma).* A'dette qan aylanıw toqtag'annan son' 15 sekund o'tkennen keyin, seziw (es) jog'aladı. Estin' saqlanıw qalg'anlıg'ı qan aylanıwdın' toqtag'anlıg'm biykar etedi.
2. *U'lken arteriyalarda tamır sog'ıwın' sezilmewi (asistoliya)* qan ag'ımının' toqtag'anlıg'ın bildiredi. Uyqı arteriyasının' sog'ıwın anıqlaw ushm ko'rsetkish ha'm orta barmaqtı qalqan ta'rizli shemirshekke qoyladı ha'm olardı kegirdek ha'm to's-palwan su'yek sorıg'ish ta'rizli bulshıq et ortasındag'ı shuqırshasına jiljıtıladı. Teren' bradikardiyanı o'tkerip jiber mew ushın uyqı arteriyası sog'ıwın keminde 10 sekund tekseriw kerek boladı.
3. *Erkin dem alıwdın' joqlıg'ı* (apnoe, ko'kirek kletkasında, qarın diywalında dem alıw ekskursiyasının' joqlıg'ı).
4. *Ko'z qarashıqlarının' paralitik ken'eyiwi ha'm nur seziwshen'liktin' jog'alıwı.* Qarashıqlardıń ken'eyiwi 40-60 sekundtan keyin payda boladı. Maksimal ken'eygenshe 1 minut 45 sekund o'tedi. Sol sebepli «klinikaliq o'lim» diagnozin qoyıp atırğ'anda bul simptomnıń payda bohwın ku'tip otırmaw kerek boladı.
5. *Klonikalıq ha'm tonikalıq tutqanaqlar,* teri qatlamları ren'inin' o'zgeriwi, reflekslerdin' jog'alıwı.

To'mendegi klinikaliq o'lim belgileri anıqlansa, JO'R ilajları baslanıwı sha'rt.

a) esten tanıw (nawqastı abaylılıq penen tu'rtip ko'riw yamasa oyatıw);

b) dem alıwdın' joqlıg'ı yamasa buzıhwı;

Arteriyalıq qan basımın o'lshew, periferiyalıq tamırlardıń sog'ıwın ha'm ju'rek tonların anıqlaw waqtın bos o'tkeriw bolıp tabıladı. Klinikaliq o'lim diagnozi qansha erte anıqlansa ha'm reanimatsiya ilajların sonsha tez baslasa, bas miyi xızmetin tiklew imkaniyatı sonsha ko'p boladı.

Ju'rek-o'kpe reanimatsiya payıtında da'rilik zatların jiberiw jolları

Ju'rek — o'kpe-bas miyi reanimatsiyasın o'tkeriw payıtında qan tamırğ'a isenimli tu'siw kerek ha'm bunı ilajı barınsha tezirek baslaw kerek boladı. To'mendegi jollardan paydalanıladı: venanın' ishine; ju'rek ishine ha'm traxeya ishine.

Vena ishine jol. Mu'mkinshiligi barınsha periferiyalıq kateter qoyıw kerek. İyne menen punktisiya islewge bolmaydı. Sebebi, reanimatsiya payıtında iyne vena diywalın tesip qoyıwı yamasa shıg'ıp ketiwi mu'mkin.

Venesektsiya. Reanimatsiyanı toqtatpastan turıp ayaq venaların basqalarg'a (tobiq artı ha'm baltır to'mengi u'shligi venaları) sektsiyası isleniwi mu'mkin. Bul basqalarg'a salıstırğ'anda tez ornınanadı. Biraq, periferiyalıq kateter venesektsiya barlıq waqıtta jeterli tezlikte infuziyaların a'melge asırıw imkaniyatın bere bermeydi, sonlıqtan bazı bir preparatlar venanın' ishki diywalına ta'sir ko'rsetip, flebitlerdi keltirip shıg'aradı.

Oraylıq venanı kateterlew maqulıraq, biraq onın' da unamsız ta'sirleri bar (pnevmtorakstın' bolıw itimalı joqarı, reanimatsiyalıq ilajlardı toqtatıp turıw kerek). Sonın' ushın bul manipulyatsiyanı tabıslı JO'R sinan son' infuziyalıq terapiyanı dawam etiw ushın islew maqsetke muwapıq boladı.

Endotraxeal jol (intubatsiyahq nay arqalı, transtraxeal kateterge yamasa traxeyanın' o'zine). Venag'a tu'siw qıyın bolg'an jag'daylarda qollanıladı. Traxeyag'a jiberilgen preparatlar tez sorıladı (na'tiyje tap venag'a islengenindey boladı) o'kpe toqımasma zıyan etpeydi. Kerekli da'ri 2 ese ko'p dozada 10 ml sterillengen fiziologiyalıq eritpe menen suıyltırılıp jiberiledi.

Ju'rek ishine da'ri-da'rmaqlar jiberiw joqarıdag'ı usıllar (venag'a ha'm traxeyag'a) dın' ilajı bolmag'anda qollanıladı. Ko'kirek kletkasının' shepten III-IV qabırğ'alar aralıg'man parasternal sıziq boylap, terige 40—45° mu'yesh astmda punktsiya islenedi. Manipulyatsiya paytında shpritstin' porsheni ba'rqulla tartıp turıladı. Qan payda bolıwı menen da'rilik zatı jiberiledi. Punktsiya paytında pnevmotoraks da'rilik zatın miokard ishine jiberip qoyıw (ju'rek xızmetinin' buzılıwına alıp keledi), koronar tamirlar jaraqatlamwı mu'mkin.

Ju'rek-o'kpe reanimatsiyası

1. Nawqas shalqasma, qattı jerde jatıwı kerek.
2. To'stin' joqarg'ı ha'm orta ushlıg'ı arasma mush qoyıladı.
3. Qol alaqlarının' tiykarg'ı bo'limi to'stin' to'mengi ushlıg'ına qoyıladı.
4. Ju'rekke sırtqı massaj islenedi. 30 ret kompressiya islenedi (1 minutta 100 ma'rte).
5. Dem ahw jollarınm' o'tkiziwshen'ligi ta'miynlenedi.
6. 2 ma'rte jasalma dem beriledi (qatarına 2 ma'rte o'kpege u'plenedi. Ha'r u'pleniw dawamlılıg'ı 1 sekund bolıwı kerek, aldın'g'ı qollanbalarda ko'rsetilgenindey 2 sekund emes).
7. 2 minut dawamında 5 tsikl ju'rek-o'kpe reanimatsiyası o'tkiziledi (qatnas 30:2).
8. Bir zaryad penen defibrillyatsiya islenedi (150 Dj bifazalı yamasa 360 Dj monofazalı tok penen).
9. 2 minut dawamında u'zliksiz 5 tsikl ju'rek-o'kpe reanimatsiyası o'tkiziledi (qatnas 30:2). Bul waqıtta qarınshalardı fibrillyatsiyası toqtag'anın anıqlaw, o'mir belgilerin yamasa pulsti anıqlawg'a waqıt sarplanbaydı. Waqıttı kegirdek intubatsiyanı tayarlaw, nawqastı kardiomonitorg'a jalg'aw, venalarg'a ba'rqulla jalg'anıwın qosımsha meditsina xızmetkerlerin qatnastırğ'an halda a'melge asırıwg'a sarplanadı.
10. U'zliksiz ju'rek-o'kpe reanimatsiyası o'tkizilgennen keyin uyqı arteriyasında tamırdın' sog'ıwı tekseriledi, kegirdek intubatsiya islenedi, nawqas kardiomonitorg'a jalg'anadı, EKG belgisine qarap ju'rektin' toqtaw tu'ri

(qarınshalar fibrillyatsiyası, asistoliya, idioventrikulyar ritmi) aniqlanadı, venag'a ba'rqulla jalg'anıw ju'zege keltiriledi. Bul wazıypalar maksimal da'rejede tez, qosımsha ku'shlerdi qatnastırıp a'melge asırılıwı kerek. Kerek bolsa, qayta defibrillyatsiya o'tkiziledi ha'm ju'rekke sırttan massaj islew dawam ettiriledi.

11. Reanimatsiya manipulyatsiyaların spontan qan aylanıs tiklengeninshe dawam ettiriledi.

Ju'rektin' toqtaw tu'rin monitorda anıqlaw

Qan aylanısının' toqtaw tu'rin tek kardiomonitorda yamasa EKG jazıwı menen anıqlaw mu'mkin. Qan aylanısı toqtawının' 3 tu'ri bar, klinikalıq jaqtan ha'r u'shewi de birdey ko'riniske iye:

- 1) qarınshalar fibrillyatsiyası (QF) ha'm qarınshalar taxikardiyası (QT).
- 2) qarınshalar asistoliyası (QA) ha'm bradiaritmiya (sonın' ishinde ju'rektin' o'tkiziw sistemasının' kese? blokadası)
- 3) Elektromexanikalıq dissotsiatsiya (EMD) «Na'tiyjesiz ju'rek».

Qarınshalar fibrillyatsiyası—bul bulshıq et talshıqlarının' ta'rtipsiz qısqarıwı, bunda ju'rektin' nasos sıpatında wazıypası joqqa shıg'adı. Kerisinshe jag'daylarda joqarg'ı tolqınlı fibrillyatsiya ushıraydı, keyin ol mayda tolqınlıg'a o'tedi, son' asistoliya payda boladı.

Birlemshi fibrillyatsiya ku'tilmegende rawajlanadı (elektrotravma, ashshı suwda sho'giw, digitalis preparatları menen za'ha'rdeniw). Ekilemshi fibrillyatsiya miokard infarktı, ju'rektin' aritmiyaları asqınıwı sıpatında ko'rinedi.

Eger de QF aniqlansa reanimatsiyanı da'rhal defibrillyatsiyadan baslaw kerek. Defibrillyatsiya ju'rektin' xızmetin tiklemeydi, razryad waqtınsha asistoliyag'a alıp keledi (miokardtın' barlıq kletkaların depolyarizatsiya islenedi) ha'm bul waqt o'tiwi menen ta'biyiy ritm orayları aktivligi tiklenedi, son' ju'rek-o'kpe reanimatsiyası kompleksi dawam ettiriledi. JO'R sı mexanikalıq defibrillyatsiyadan baslanadı: to'stin' ortan'g'ı sızıg'ı menen to'stin' joqarg'ı ha'm orta ushlıg'ı shegarasındag'ı noqatqa mush jaylastırıladı. JO'R sı o'tkerilip atırğ'anda ju'rek massajının' jasalma demge qatnası 30:2 bolıwı kerek, ju'rek massajın bir minutta 100 ma'rte orınlaw (islew), o'kpege hawa u'plew dawamlılıg'ı 1 sekundtan aspawı kerek boladı. JO'R sın joqarıda atap o'tilgen parametrlerge a'mel qılıp o'tkerilgende normal qan aylanısının' 30% tin ta'miyinlew mu'mkin boladı. JO'R sın reanimatsiyalıq brigada kelgenshe yamasa biologiyalıq o'lim bolg'anınsha dawam ettiriledi (30 minut dawamında).

Asistoliya — bul ju'rektin' bioelektrik ha'm mexanikalıq aktivliginin' jog'alıwı (monitorda izoliniya payda boladı). Prognoz fibrillyatsiyadan qarag'anda jaman na'tiyje ko'rsetedi. Asistoliya adasqan nervtin' reflektor qozg'alısında (sinus tu'yini tormozlang'anda), kegirdekti naylaw payıtında, gastral zond tez alıp taslang'anda, u'stirtin anesteziyada-tuwrı ishektegi, qarın boslıg'ı, mediastinumdag'ı operatsiyalar

waqtında ju'z beriwı mu'mkin. Asistoliyag'a fibrillyatsiya, kaliy almasıwının' buzılıwı, asfiktsiya sebep bolıwı mu'mkin. Asistoliyada adrenalin venag'a 1 mg yamasa traxeya ishine 2-2,5 mg jiberiledi. Ha'r 3-5 minutta qaytadan dozani a'ste-aqırın asırıp qayta islenip turıladı. Atropin venag'a 1 mg nan ha'r 3-5 minutta islenedi. QF payda bolsa, defibrillyatsiya islenedi. Eger de asistoliya adrenalinge ha'm atropinge refrakter bolsa, sırtqı kardiotstimulyatsiya o'tkeriledi.

JO'R 10 minuttan ko'p bolsa, metabolik atsidoz korrektsiyası ushın bikarbonat natriy islenedi. Geyde venag'a 240 mg eufillin isleniwi (1-2 minutta) adrenalin ha'm atropinge refrakter asistoliyalarda ju'rek ritmin tikleydi.

Elektromexanikalıq dissotsiatsiya (idioventrikulyar ritmi «na'tiyjesiz ju'rek» – bul elektr aktivligi saqlang'an halda mexanikalıq aktivliktin' jog'alıwı. Bunda monitorda 1-2 ken'eygen QRS qarınsha kompleksleri dizimge alınadı. Klinikalıq jaqtan sinuslı bradikardiya, bradiaritmiya, uyqı arteriyalarında puls ha'm AQB anıqlanbaydı.

Emlew ushm standart dozada adrenalin islew kerek boladı. O'tkeriletug'm intensivli terapiya EMD nı keltirip shıg'arg'an sebepeke qarsı qaratilg'an boladı. Gipovolemiya, ju'rek glikozidleri menen intoksikatsiya, kaltsiy antagonistleri, o'kpe adekvat emes ventillyatsiyası (on' bas bronxtın' intubatsiyası), klapanlı pnevmatoraks, ju'rek tamponadası, awır atsidoz, giperkalemiya, o'kpe arteriyası tromboemboliyası, tarqalg'an miokard infarktında. Gipovolemiya kerisinshe jag'daylarda ha'm an'satlıq penen joq etiletug'in bolg'anlıg'ı ushın infuzionlı terapiya adrenalinge refrakterlikte a'lbette za'ru'r boladı. Ku'shli bradikardiya venag'a 1 mg atropin islenedi. Ulıwma doza 0,04 mg/kg (shama menen 3-4 mg). Giperaliyemiyada, gipoksik laktatsidoz ha'm uzaq dawam etip atırg'an JO'R sında ha'm tiykarg'ı reanimatsiyalıq ilajlar waqtınsha toqtatıl'anda asistoliyadan aldın'g'ı atsidozda 1 mol/kg dozada natriy bikarbonat islenedi.

Ju'rek-o'kpe reanimatsiyasında qollanılatushın preparatlar

Adrenalin. Simpatomimetikalıq. Qan aylams toqtag'anda adrenalinnin' ja'rdem beriwı onın' ku'shli α ha'm β stimullaw ta'sirine baylanıslı (α -adrenoretseptorlar qozg'alıwı vazokonstriksiya ha'm periferiyalıq qarsılıqtın' artıwına, β -retseptorlar qozg'alıwı bolsa miokard ha'm ju'rek o'tkiziw sistemasma tuwrıdan-tuwrı ta'sir ko'rsetedi). Adrenalin normal islep atırg'an ju'rekti fibrillyatsiyag'a alıp keliwi mu'mkin, biraq asistoliya payıtmında ju'rektin' elektrlik aktivligin tiklewi, kishi tolqınlı fibrillyatsiyam u'lken tolqınhsına o'tkeriw qa'siyetine iye. Adrenalin miokardtm' qısqarıwshılıg'm ku'sheytedi, vazokonstriksiya perfuziyalıq basımın (diastolik) ko'teredi ha'm koronar qan ag'ımı jaqsılanadı (tek jeterli da'rejedegi joqarı diastolik basımda). Adrenalin (2 ampuladag'ı) 0,5 ml 10,0 ml fiziologiyalıq eritpege qosılıp (1:10000), ju'rek ishine 1 mg venag'a islenedi, 3-5 minuttan son' qayta islenedi, maksimal doza 0,1 mg/kg. Endotraxeal jol menen jiberilgende doza eki esege ko'beytilei ha'm 0,0 ml fiziologiyalıq eritpede suyılıp jiberiledi. Tamshılap yamasa a'ste suyılıtır'annan son' (reopoliglyukin, poliglyukin, reomakrodeks ha'm basqalar) quyıladı.

Noradrenalin—a, b-stimullawshı ta'sirge iye. Onın' tamırlardı taraytırwshı ta'siri adrenalinnen ku'shlirek. Noradrenalinnin' bul qa'siyeti ku'shli qan ketiwlerde ha'm gipotoniya arterial basımın uslap turıwda qolaylı bolıp keledi. Ju'rek-o'kpe-bas miyi reanimatsiyasında kem qollanıladı.

Dopamin—noradrenalinge qarag'anda da'slepki metabolit bolıp tabıladı. Adrenalin noradrenalinnen ayırmashılıg'ı u'lken ol az dozalarda bu'yrek ha'm mezenterial arteriolalarda ken'eytedi ha'm bul ag'zalarda qan aylanısın ku'sheytedi. Barlıq simpatomimetikler ishinde dopamin ju'rek jetispewshiligin emlewde (az dozalarda) en' jaqsı preparat, sebebi ol ju'rektin' qısqarıwm asıradı ha'm qan ag'ımın ekinshi da'rejeli bo'limlerden o'mirdin' tiykarg'ı ag'zalarına bo'listiredi. Dopaminnin' joqarı dozası 15 mg/kg bu'yrek ha'm mezenterial vazokonstriksiya'ğa alıp keledi. Asistoliya **atropin sulfat** venag'a 1 mg, qayta 3-5 minuttan son', summar 0,04 mg/kg dozada islenedi.

Lidokain venag'a a'ste 1,5 mg/kg islenedi, son'ınan tamshılatıp 2 mg/min. tezlikte quyıladı. Adrenalin bir neshe ma'rte islenip, defibrillyatsiyadan keyin refrakter fibrillyatsiya'ğa gu'man tuwılğ'anda islenedi.

Gipomagniemiyag'a gu'man tuwılğ'anda qarınshalar refrakter fibrillyatsiyasında, polimorf qarınshalar taxikardiyasında magneziya sulfat venag'a 1-2 mg/kg 1-2 minut aralıg'ında, qaytadan 8-10 minuttan son' islenedi.

Kaltsiy xlorid tek gipokaltsiemiya, giperkaliemiya ha'm kaltsiy antagonistleri menen intoksikatsiyalarda qollanıladı.

Natriy gidrokarbonatı ju'rek-o'kpe-bas miyi reanimatsiyası baslang'annan 8-10 minut o'tkennen keyin isleniw kerek. Qan aylanısı toqtawı qanda oksidlenbegen zat almasıwı o'nimleri toplanıwına (metabolik atsidoz) alıp keledi. Atsidoz adrenalın na'tiyjeliligin kemeyttiredi ha'm miokard qısqarıwshılıg'ın to'menletedi. JO'MR o'tkerilgende birinshi saatlarda natriy gidrokarbonat 1 mekv/kg mug'darında islenedi.

Kordaron (amiodaron) 3 razryad defibrillyatsiyadan keyin ha'm qarınshalar fibrillyatsiyası (taxikardiyası) saqlanıp qalg'anda bolyus inektsiya tu'rinde 300 mg amiodaron islew mu'mkin. Son'ınan tamshılap venag'a 300 mg islenedi. Ju'rek xızmeti toqtawı sebepli tromboemboliya bolğ'anda trombolitikalıq terapiya o'tkeriledi.

Ju'rek o'kpe reanimatsiyası na'tiyjeliliginin' belgileri

1. Qarashıqlar tarayıwı ha'm nur-seziwshen'ligi payda boladı.
2. Uyqı arteriyasında pulsatsiyanın' anıqlanıwı, ha'r 2-3 minutta reanimatsiyanı toqtatıp (5 sekundtan ko'p emes) spontan pulstın' payda bolğ'an bolmag'anlıg'ı tekserip turıladı.
3. Erkin dem alıwdın' tikleniwi (tek dem shıg'arıw bolğ'anlıg'ı g'ana buni tastıyıqlaydı).
4. Eger 30-40 minuttan son' ko'z qarashıqları ken'eyiwi menen qala berse, spontan dem alıwdın' ha'm ju'rek xızmeti tiklenbese, biologiyalıq o'limdi ko'rsetedi.

Da'rilik zatlardm' ja'rdeminde erkti qan aylanıstı tiklew.

Spontan ju'rek xızmetin tiklew ushın arnawlı manipulyatsiyalar (da'ri terapiyası, da'rilik zatların ju'rek ishine jiberiw, elektrostimulyatsiya, defibrillyatsiya) qollanıladı. Da'ri terapiyası ju'rek-o'kpe reanimatsiyasının' ajıralmas bo'liminen biri bolıp tabıladı. Biraq, tek kompleksli terapiya g'ana reanimatsiyanın' tabıslı bolıwın ta'miyinleydi.

**Sabirov Djura Marifbaevich
Gazizov Anvar Zakievich
İsmailova Barno Xasanovna**

Tibbiy muolajalar

Qaraqalpaqsha awdarma

“Bilim” baspası

No'kis—2009

Awdarmashı *Sh. Tlewniyazov*
Redaktori *S. Aytmuratova*
Xud. redaktori *İ. Serjanov*
Tex. redaktori *Z. Allamuratov*
Operatorı *K. Oksikbaeva*

Original-maketten basıwg'a ruqsat etilgen waqtı 12. 06. 2009-j.
Formatı 60x84 $\frac{1}{8}$. Tip «Tayms» garniturası. Ofset usılında basıldı.
Kegl 13. Ko'lemi 12,5 b/t. 4,6 esap b/t.
Nusqası 1000 dana. Buyırtpa № 529

«Bilim» baspası. 230100. No'kis qalası, Qaraqalpaqstan ko'shesi, 9.

Tashkent qalası, Bodomzop 1/1. «EXTREMUMPRESS» ka'rxanası.